

J.U. ZAVOD ZA JAVNO
ZDRAVSTVO KANTONA
SARAJEVO

P.I. INSTITUTE FOR PUBLIC
HEALTH OF CANTON
SARAJEVO

**STUDIJA
O ZDRAVSTVENOM STANJU STANOVNOSTVA,
HIGIJENSKIM PRILIKAMA I ZDRAVSTVENOJ
DJELATNOSTI U KANTONU SARAJEVO U 2015. GODINI**

Sarajevo, 2016. godine

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo

Direktorica: dr. med. sci. Snježana Balta, primarius

Izrada Studije: RJ za socijalnu medicinu sa organizacijom zdravstva i zdravstvenom informatikom

Stručni saradnici na izradi Studije:

Dr. Seniha Čelik, specijalista
Mr.med.sci. dr. Sabaha Dračić, primarius
Dr. med. sci. Snježana Balta, primarius
Prim. dr. Lejla Hatibović, subspec.
Sanela Salihagić, dipl. ing. hem.
Nedeljka Ferhatović, mr. dipl. sanit. ing.
Đurović Denis, dipl. sanit. ing.

DTP: Anika Šandrk

Sadržaj

	Br. stranice
Osnovni podaci o Kantonu Sarajevo	5
1. Uvod	6
2. Rezultati	7
2.1. Demografski pokazatelji stanovništva Kantona Sarajevo	7-9
2.2. Vitalno kretanje stanovništva Kantona Sarajevo	9-12
3. Zdravlje stanovništva KS.....	13
3.1. Morbiditet.....	13
3.1.1. Opći morbiditet	13-14
3.2. Morbiditet pojedinih populacionih grupa.....	15
3.2.1. Morbiditet djece ispod godine dana života.....	15-16
3.2.2. Morbiditet kod predškolske djece starosti 1-6 godina	16-18
3.2.3. Morbiditet kod školske djece starosti 7-14 godina	18-19
3.2.4. Morbiditet kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina	20-21
3.2.5. Morbiditet kod stanovništva starosti 19-64 godine	21-22
3.2.6. Morbiditet kod stanovništva starosti 65 i više godina	23-24
3.3. Hronične masovne nezarazne bolesti	24-28
3.4. Mentalno zdravlje	28-30
3.4.1. Zloupotreba opojnih droga	31
3.4.2. Nasilje u porodici	32
3.5. Reproduktivno zdravlje žene	33-42
3.6. Oralno zdravlje	43-46
3.7. Traumatizam	47-49
3.7.1. Saobraćajni traumatizam	49-51
3.8. Zarazne bolesti i imunizacija	52
3.8.1. Kretanje zaraznih bolesti obaveznih prijavi	52-58
3.8.2. Epidemije trovanja hranom	58-60
3.8.3. Imunizacije	60-63
4. Okoliš i zdravlje	64
4.1. Vodosnabdjevanje	64-65
4.1.1. Vodovodni sistemi	65-66
4.1.2. Monitoring kvaliteta vode za piće	66-70
4.1.3. Sistem za odvodnju oborinskih i otpadnih voda	71
4.1.4. Uklanjanje otpada	72-73
4.2. Kvalitet zraka	74
4.2.1. Sistem praćenja kvaliteta zraka u KS	74
4.2.2. Monitoring kvaliteta zraka	74-85
4.3. Zdravstvena ispravnost životnih namirnica i predmeta opće upotrebe	86-89
5. Organizacija zdravstvene zaštite u KS	90-92
5.1. Kadar u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti u KS	93-100
5.2. Djelatnost primarne zdravstvene zaštite	101
5.2.1. Zdravstveni kadar u PZZ	101-103

5.2.2. Obim i kvalitet rada	103-112
5.2.3. Porodična/obiteljska medicina	113-114
5.2.4. CBR – Centri za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju	114-115
5.2.5. Centri za mentalno zdravlje	116-117
5.2.6. Djelatnost apoteka	117-119
5.3. Specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita	119-121
5.4. Bolnička zdravstvena zaštita	122-125
5.4.1. Hirurške discipline	125-130
5.4.2. Interne discipline	130-133
5.4.3. Neuropsihijatrijske discipline	134
5.4.3.1. Psihijatrijske discipline	134-137
5.4.3.2. Neurološke discipline	137-139
5.4.4. Ginekologija i akušerstvo	140-142
5.4.5. Pedijatrija	142-143
5.4.6. Ostale discipline	143
5.4.6.1. Anestezija i reanimacija i intenzivna terapija.....	143-145
5.4.6.2. Bolnička urgentna medicina stacionarni segment	145
5.4.6.3. Fizijatrija i rehabilitacija	146-148
5.4.6.4. Onkologija	149
5.5. Djelatnost javnog zdravstva	150
5.6. Zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru	151
5.6.1. Apotekarska djelatnost u privatnom sektoru	151-152
5.6.2. Stomatološka zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru	152
5.6.3. Specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru	152
6. Zaključci	153-173
7. Preporuke	174-175

OSNOVNI PODACI O KANTONU SARAJEVO

Tabela 1.

OSNOVNI PODACI	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
BROJ STANOVNIKA	438.757	440.744	442.669	444.851	446.853
POVRŠINA	1.276,9km ²				
GUSTINA NASELJENOSTI	343,61 st/km ²	345,16 st/km ²	346,67 st/km ²	348,38 st/km ²	349,95 st/km ²
SJEDIŠTE KANTONA	Sarajevo	Sarajevo	Sarajevo	Sarajevo	Sarajevo
NATALITET	10,76‰	10,62‰	10,27‰	10,06‰	10,25‰
MORTALITET	9,38‰	9,68‰	9,11‰	9,47‰	10,00‰
OPĆI FERTILITET	43,05‰	42,01‰	41,11‰	40,27‰	41,02‰
DOJENAČKA SMRTNOST	5,08‰	6,62‰	7,03‰	6,25‰	6,98‰
PRIRODNI PRIRAŠTAJ	1,37‰	0,94‰	1,17‰	0,59‰	0,25‰

1. UVOD

Zdravlje ljudi se razvija kao rezultat bioloških karakteristika svakog pojedinca, ali i aktivnosti mnogih sektora u društvu, zatim u cijeloj populaciji, kao i pojedinačnih i zajedničkih odluka i akcija, odnosno predstavlja rezultantu međusobnog djelovanja determinanti zdravlja, životnih događaja i individualnih izbora. Zdravstveno stanje, prema postojećim definicijama, predstavlja opis, odnosno procjenu zdravlja pojedinca, grupe ili cjelokupne populacije prema prihvaćenim standardima uz pomoć zdravstvenih indikatora. Procjena zdravstvenog stanja stanovništva se provodi kako bi se saznali najznačajniji zdravstveni problemi u određenoj populaciji ili populacionoj skupini i kako su zadovoljenje zdravstvene potrebe stanovništva kroz organizaciju i djelatnost zdravstvene zaštite te ciljeve zdravstvene politike.

Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i djelatnosti zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2015. godini je zasnovana na podacima prikupljenim iz svih zdravstvenih ustanova na području Kantona Sarajevo koji omogućavaju uvid u organizaciju i kadrovsku strukturu u djelatnosti zdravstvene zaštite, zatim obim rada i iskorištenost zdravstvenih kapaciteta i pokazatelje zdravstvenog stanja stanovništva.

Cilj ove Studije je procijeniti zdravstveno stanje stanovništva Kantona Sarajevo i funkcionisanje zdravstvene zaštite čiji je osnov zadovoljenje potreba i zahtjeva stanovništva za određenim vidovima zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo, te da se definišu prioriteti u zdravstvenom sektoru radi očuvanja i unapređenja zdravlja stanovništva i poboljšanja funkcionisanja sistema zdravstvene zaštite.

U izradi ove Studije korištena je retrospektivna deskriptivno-statistička metoda na osnovu podataka dobijenih iz redovnih statističkih istraživanja prema Planu provođenja zdravstveno-statističkih istraživanja od interesa za Federaciju BiH, a na osnovu Zakona o statistici u FBiH („Sl.novine Federacije BiH“, br.63/03 i 9/09) i drugih podataka relevantnih za izradu Studije od ustanova koje provode određena statistička istraživanja. To su podaci: Federalnog zavoda za statistiku o stanovništvu Kantona Sarajevo i vitalnom kretanju stanovništva Kantona Sarajevo, MUP-a Kantona Sarajeva o saobraćajnom traumatizmu i Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo o privatnom sektoru u djelatnosti zdravstvene zaštite.

Analiza pojedinih segmenata ove Studije urađena je prema dostupnim zdravstvenim indikatorima preporučenim od strane SZO i u komparaciji sa istim podacima iz prethodne godine. Određeni indikatori su komparirani i sa indikatorima iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve“ (WHO/EUROPE, EUROPEAN HFA Database), tako da Studija predstavlja pored standardnog analitičko-statističkog pristupa i istaživačko-analitički dokument koji je integrисао određene istraživačke pristupe u javnom zdravstvu.

Sa aspekta javnog zdravstva kome je osnovni cilj zaštita i unapređenje zdravlja stanovništva na području KS ova Studija čini korak naprijed prema boljem stepenu opšteg blagostanja društva i kvalitetu života građana na području KS.

2. REZULTATI

2.1. DEMOGRAFSKI POKAZATELJI STANOVNOSTVA KANTONA SARAJEVO

Kanton Sarajevo je jedan od deset kantona na području Federacije Bosne i Hercegovine, koji se prostire na površini od 1.276,90 km² sa devet općina i relativnom gustom naseljenosti od 349,95 stanovnika po km².

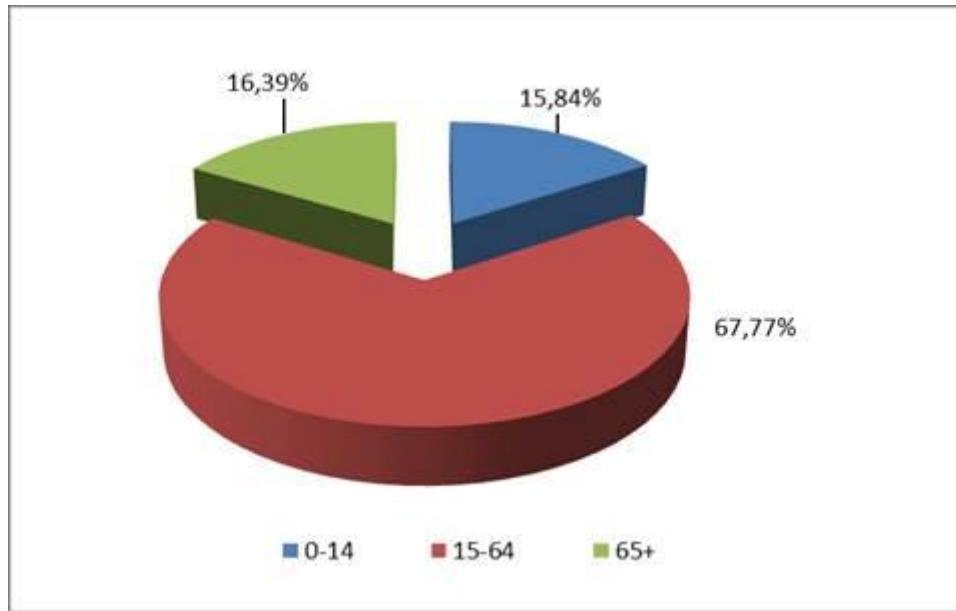
Površina četiri gradske općine čini samo 11,08% ukupne površine Kantona Sarajevo, ali sa relativnom gustom naseljenosti od 2.195,73 stanovnika na km², dok područje ostalih pet općina čini 88,92% ukupne površine Kantona Sarajevo, ali sa izrazito manjom gustom naseljenosti od 119,96 stanovnika na km².

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, ukupan broj stanovnika u 2015. godini na području Kantona Sarajevo je iznosio 446.853, od čega su 70.786 ili 15,84% djeca starosti 0-14 godina, 302.815 ili 67,77% stanovništvo starosti 15-64 godine i 73.252 ili 16,39% osobe starosti 65 i više godina. Broj osoba koje pripadaju dobnoj skupini 65 i više godina se povećao za 0,36 % u odnosu na prethodnu 2014. godinu. Generalno stanovništvo Federacije Bosne i Hercegovine spada u kategoriju starog stanovništva sa procentom od 14,32% osoba starih 65 i više godina, a slično je i u Kantonu Sarajevo gdje taj procenat iznosi 16,39%.

Prema biološkom tipu, stanovništvo Kantona Sarajevo spada u regresivni tip stanovništva, u kojem je broj djece, odnosno potomaka (0-14 godina) znatno manji u odnosu na broj starog stanovništva odnosno predaka (50 i više godina), a očekivano trajanje života pri rođenju za žene je 79,39 godina, a za muškarce 75,90 godina.

Starosna struktura stanovništva Kantona Sarajevo, stanje 30.06.2015. godine

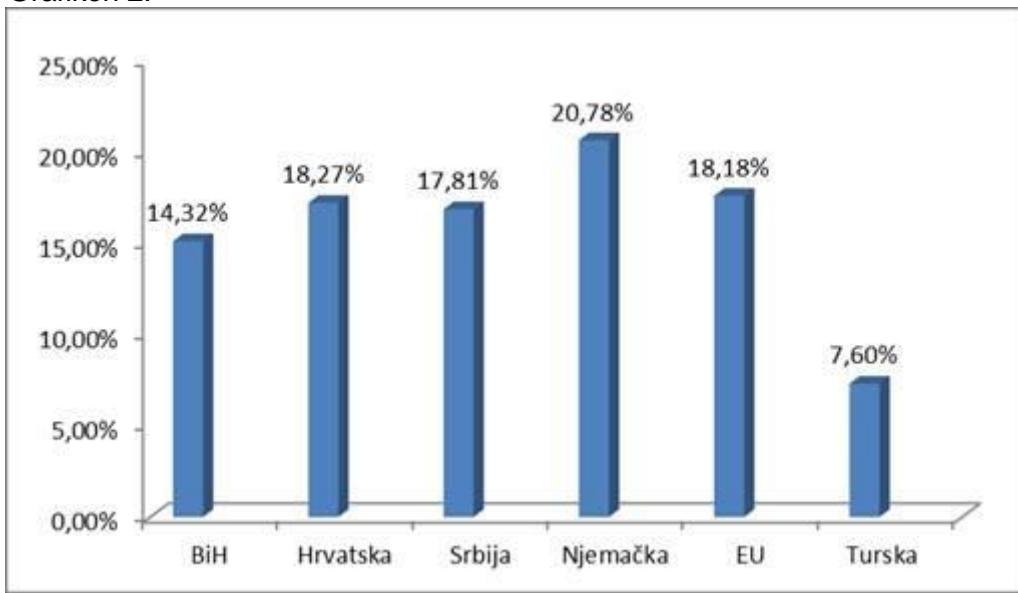
Grafikon 1.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2013. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, procenat stanovnika 65 i više godina u ukupnom stanovništvu, Bosne i Hercegovine i izabranim evropskim zemljama prikazan je na slijedećem grafikonu.

Procenat stanovništva 65 i više godina u ukupnom stnovništvu, BiH i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 2.

Izvor podataka: WHO; HFA Database 2013. god.

**Procjena broja stanovnika u Kantonu Sarajevo,
pregled po općinama i starosnim grupama***
(stanje 30.06.2015.god.)

Tabela 2.

OPĆINA	UKUPNO	STAROSNE GRUPE		
		0-14 godina	15-65 godina	65> godina
Centar	68.487	9.617	46.038	12.832
Hadžići	23.129	4.325	15.820	2.984
Iličići	63.599	11.219	42.913	9.467
Ilijaš	20.097	4.391	12.719	2.987
Novi Grad	126.708	19.391	88.447	18.870
Novo Sarajevo	73.862	10.268	48.873	14.721
Stari Grad	41.595	6.430	28.175	6.990
Trnovo	2.529	175	1.612	742
Vogošća	26.847	4.970	18.218	3.659
S V E G A	446.853 100%	70.786 15,84%	302.815 67,77%	72.983 16,39%

*Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku

2.2. VITALNO KRETANJE STANOVNOSTVA KANTONA SARAJEVO

Natalitet

Prema preliminarnim podacima Federalnog zavoda za statistiku u 2015. godini na području Kantona Sarajevo ukupno je živorođeno 4.580 djece, što je za 2,3% više u odnosu na 2014. godinu kada je živorođeno 4.479 djece. Vrijednost stope nataliteta u 2015. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 10,25‰, i nalazi se u kategoriji niskog nataliteta (ispod 14,0‰).

U Kantonu Sarajevo i dalje se registruju razlike u visini vrijednosti stopa nataliteta u pojedinim općinama. Najnižu stopu nataliteta imaju općine: Trnovo (3,95‰), Centar (9,14‰), Stari Grad (9,42‰), Novo Sarajevo (9,53‰) i Novi Grad (9,91‰) dok najveću stopu nataliteta imaju općine: Ilijaš (13,23‰), Iličići (12,03‰), Vogošća (11,24‰) i Hadžići (11,19‰).

Mortalitet

Broj umrlih stanovnika Kantona Sarajevo registrovanih u 2015. godini, iznosi 4.469, što je više za 6,02% u odnosu na 2014. godinu kada je registrovano 4.215 umrlih osoba (konačni podaci). Vrijednost stope mortaliteta u 2014.godini na području KS iznosi 10,00‰. Mortalitet stanovništva Kantona Sarajevo u posljednjih pet godina ima vrijednost stope općeg mortaliteta iznad 9,00‰, što predstavlja srednje povišenu stopu općeg mortaliteta.

Također, postoje razlike u visini stope općeg mortaliteta u pojedinim općinama. Tako najveću stopu općeg mortaliteta imaju općine: Trnovo (16,21‰), Stari Grad (11,66‰), Centar (11,14‰), Ilijaš (10,54‰), Novo Sarajevo (10,34‰), Ilidža (9,83‰) Hadžići (9,34‰), dok najnižu stopu općeg mortaliteta imaju općine Novi Grad (8,96‰) i Vogošća (8,45‰).

Dojenačka smrtnost

Prema konačnim podacima broj registrovane umrle dojenčadi u 2015. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 32 i za 14,28% je veći u odnosu na 2014.godinu kada je registrovano 28 umrle dojenčadi. Vrijednost stope dojenačke smrtnosti je 6,98‰ u 2015. godini i nalazi se u kategoriji vrlo niskog dojenačkog mortaliteta.

Općina Ilijaš ima najveću vrijednost stope dojenačke smrtnosti u iznosu od 15,03‰, a općine Stari Grad u iznosu od 12,75‰ i Centar (11,18‰) što predstavlja veću vrijednost stope dojenačke smrtnosti u odnosu na vrijednost stope dojenačke smrtnosti u Kantonu Sarajevo (6,98‰) u 2015.godini. Vrijednost stope dojenačke smrtnosti su u općini Hadžići (7,72), Vogošća (6,62‰), Novo Sarajevo (5,68‰) i Ilidža (5,22‰). Izuzetno nisku vrijednost stope dojenačke smrtnosti ima općina Novi Grad (3,18‰). U općini Trnovo u 2015. godini nije registrovana niti jedna dojenačka smrt.

Prirodni priraštaj

Prirodni priraštaj stanovništva Kantona Sarajevo je i dalje izrazito nepovoljan sa vrijednošću stope od 0,25‰ u 2015. godini. Ova vrijednost stope prirodnog priraštaja je manja u odnosu na vrijednost stope prirodnog priraštaja u 2014. godini kada je iznosila 0,59‰. U posljednjih pet godina prirodni priraštaj stanovništva Kantona Sarajevo imao je trend stalnog pada od 2010. godine, te su se vrijednosti stope prirodnog priraštaja kretale od 1,30‰ u 2010. godini preko 1,37‰ u 2011. godini do 0,94‰ u 2012.godini i 1,17‰ u 2013.godini.

U 2015. godini četiri općine na području Kantona Sarajevo imaju negativan prirodni priraštaj stanovništva. Sve četiri općine su sa negativnim prirodnim priraštajem iz prethodno posmatranog perioda: Trnovo (-12,26‰), Stari Grad (-2,24‰), Centar (-2,00‰) i Novo Sarajevo (-0,81‰). Općine: Vogošća (2,79‰), Ilijaš (2,69), Ilidža (3,98‰), Hadžići (1,85‰), i Novi Grad (0,95‰) imaju prirodni priraštaj čija je vrijednost stope znatno ispod granice nepovoljnog prirodnog priraštaja od 5,00‰.

Vitalni index predstavlja koeficijent prirodnog kretanja stanovništva i ukazuje na njegovu vitalnost. U 2015. godini u Kantonu Sarajevo vitalni index ima vrijednost u iznosu od 1,02, što ukazuje da je broj živorođenih skoro jednak broju umrlih, uz neznatno povećanje stanovništva mehaničkim putem, odnosno migracijom stanovništva.

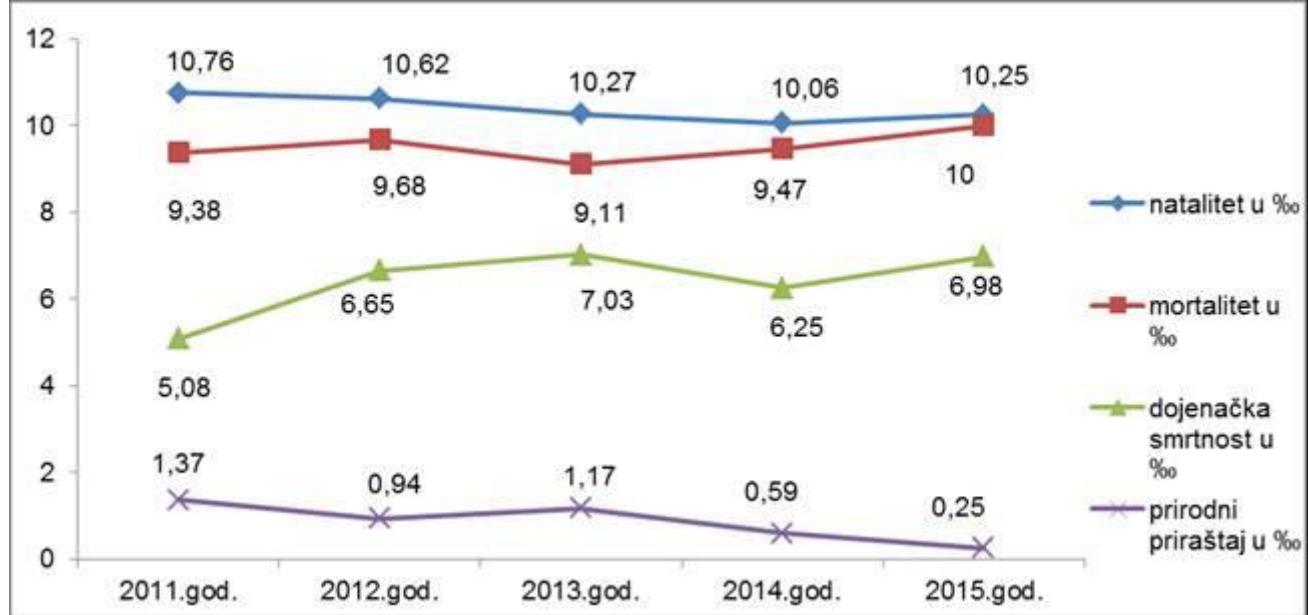
Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo, period 2011-2015.godina

Tabela 3.

GODINA	NATALITET u ‰	MORTALITET u ‰	DOJENAČKA SMRTNOST u ‰	PRIRODNI PRIRAŠTAJ u ‰
2011.	10,76	9,38	5,08	1,37
2012.	10,62	9,68	6,65	0,94
2013.	10,27	9,11	7,03	1,17
2014.	10,06	9,47	6,25	0,59
2015.	10,25	10,00	6,98	0,25

Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo, period 2011-2015 godina

Grafikon 3.

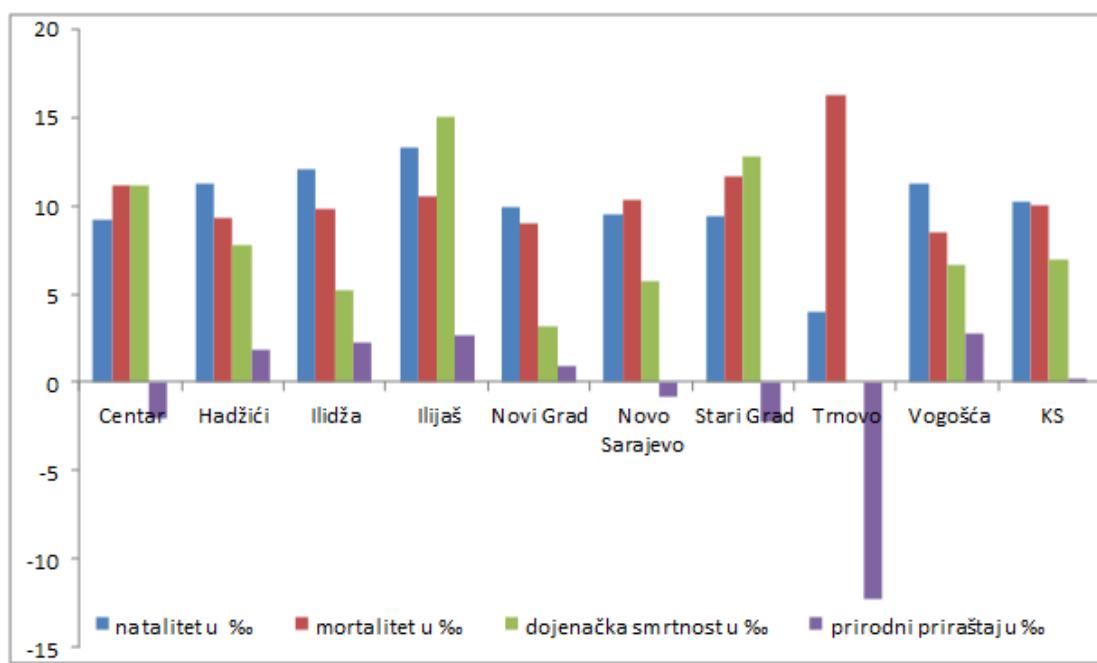
**Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo u 2015.godini,
pregled po općinama**

Tabela 4.

OPĆINA	NATALITET ‰	OPĆI MORTALITET ‰	DOJENAČKA SMRTNOST ‰	PRIRODNI PRIRAŠTAJ ‰
Centar	9,14	11,14	11,18	-2,00
Hadžići	11,19	9,34	7,72	1,85
Iliča	12,03	9,83	5,22	2,20
Ilijaš	13,23	10,54	15,03	2,69
Novi Grad	9,91	8,96	3,18	0,95
Novo Sarajevo	9,53	10,34	5,68	-0,81
Stari Grad	9,42	11,66	12,75	-2,24
Trnovo	3,95	16,21	-	-12,26
Vogošća	11,24	8,45	6,62	2,79
KANTON SARAJEVO	10,25	10,00	6,98	0,25

**Prirodno kretanje stanovništva u Kantonu Sarajevo u 2015.godini,
pregled po općinama**

Grafikon 4.

3. ZDRAVLJE STANOVNIŠTVA KANTONA SARAJEVO

3.1. MORBIDITET

Zdravstveni indikatori o obolijevanju su jedan od osnovnih instrumenata kojim se procjenjuje zdravstveno stanje stanovništva. Za procjenu zdravstvenog stanja stanovništva Kantona Sarajevo koristi se morbiditet registrovan u ambulantno-polikliničkoj djelatnosti primarne zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo, dok morbiditet registrovan u bolničkim ustanovama daje ograničen uvid u zdravstveno stanje stanovništva jer je selekcioniran i odnosi se samo na izabrane i izdvojene slučajeve koji se tretiraju u bolnici kao teži ili teški slučajevi.

Morbiditet stanovništva Kantona Sarajevo u ovoj studiji prikazan je kao opći morbiditet koji se odnosi na sveukupno stanovništvo Kantona Sarajevo i kao specifični morbiditet, odnosno morbiditet po dobnim i nozološkim grupama.

3.1.1. Opći morbiditet

Vodeća oboljenja kod stanovništva Kantona Sarajevo registravana u 2015. godini su skoro identična oboljenjima registrovanim u posljednjim godinama posmatranja i ne pokazuju značajnija odstupanja u pogledu index-a strukture i stope obolijevanja, ali je registrirana promjena u redoslijedu pet vodećih oboljenja. Tako oboljenja oka i adneksa koja su u 2014. godini bila na petom mjestu, u 2015. godini se ne nalaze među vodećim oboljenjima. Dakle, vodeća oboljenja stanovništva KS u 2015. godini su: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, hipertenzivna oboljenja, akutni bronhitis i bronhiolitis, cistitis i diabetes mellitus.

Među pet vodećih oboljenja registrovanih kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2015. godini nalaze se dva hronična oboljenja. To su: hipertenzivna oboljenja sa učešćem od 10,95% u ukupnoj strukturi svih registrovanih oboljenja i sa stopom obolijevanja od 1.274,74 na 10.000 i diabetes mellitus sa učešćem od 2,93% u ukupnoj strukturi svih registrovanih oboljenja i sa stopom obolijevanja od 341,03 na 10.000

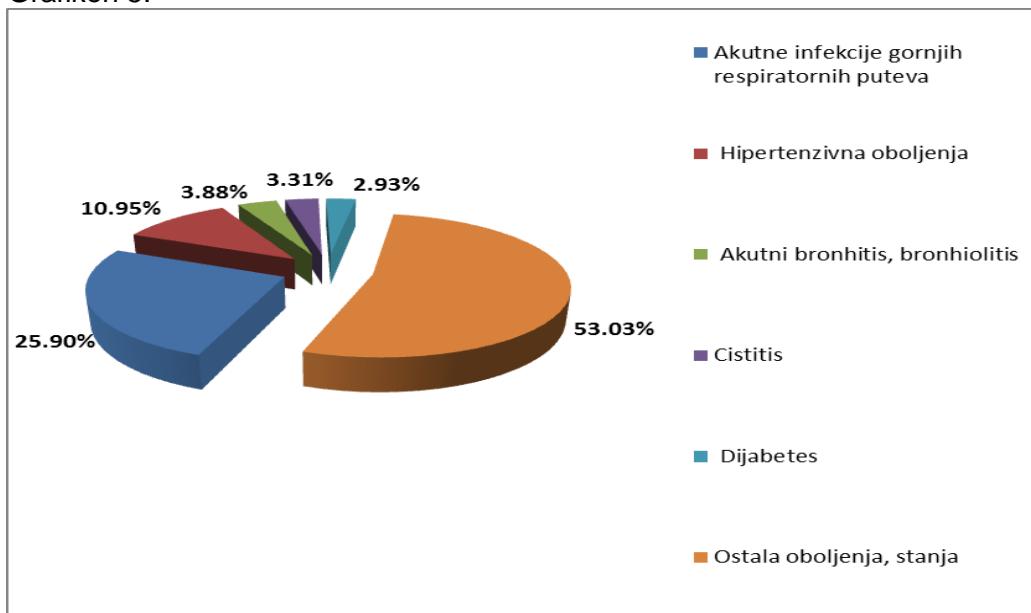
**Vodeća oboljenja stanovništva Kantona Sarajevo
registrovana u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, 2015.godina**

Tabela 5.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE	BROJ OBOLJENJA NA 10.000 STANOV.
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	134.734	25,90	3.015,18
2.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₀₅)	56.962	10,95	1.274,74
3.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J ₂₀ -J ₂₁)	20.170	3,88	451,38
4.	Cistitis (N ₃₀)	17.222	3,31	385,41
5.	Dijabetes (E ₁₀ -E ₁₄)	15.239	2,93	341,03
6.	Ostala oboljenja, stanja	275.869	53,03	6.173,60
U K U P N O		520.196	100,00%	11.641,32‰

**Struktura vodećih oboljenja registrovanih
u primarnoj zdravstvenoj zaštiti kod stanovnika Kantona Sarajevo,
2015. godina**

Grafikon 5.

3.2 MORBIDITET POJEDINIH POPULACIONIH GRUPA

3.2.1 Morbiditet djece ispod godine starosti

U toku 2015. godine u službama za zdravstvenu zaštitu predškolske djece registrovano je ukupno 20.763 oboljenja kod djece starosti ispod godine dana života. U redoslijedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se slijedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni brohitis i bronhiolitis, infekcije kože i potkožnog tkiva, druga oboljenja crijeva i peritoneuma i oboljenja oka i adneksa oka .

Među vodećim oboljenjima na četvrtom mjestu se nalaze druga oboljenja crijeva i peritoneuma koja u prethodnoj godini nisu bila registrovana među pet vodećih oboljenja kod ove dobne skupine.

U strukturi svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine akutne infekcije gornjih respiratornih puteva zastupljene su sa 51,00%, zatim slijede akutni brohitis i bronhiolitis sa 10,14%, infekcije kože i potkožnog tkiva sa 4,55%, druga oboljenja crijeva i peritoneuma sa 3,49% i oboljenja oka i adneksa oka sa 3,08% dok su ostala oboljenja zastupljena sa 27,74%.

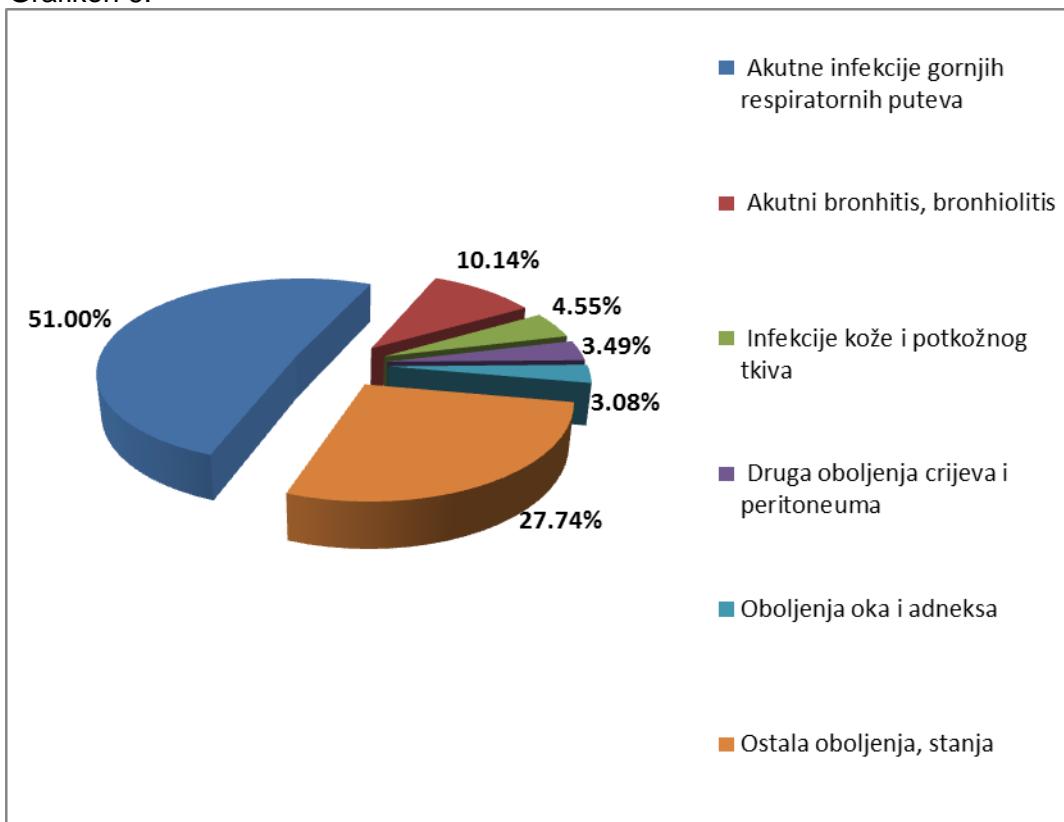
Vodeća oboljenja registrovana kod djece ispod godine dana života u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Tabela 6.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	10.590	51,00
2.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J ₂₀ -J ₂₁)	2.106	10,14
3.	Infekcije kože i potkožnog tkiva (L ₀₀ -L ₀₈)	944	4,55
4.	Druga oboljenja crijeva i peritoneuma (K ₅₂ -K ₅₅ , K ₅₇ -K ₆₇)	724	3,49
5.	Oboljenja oka i adneksa (H ₀₀ -H ₅₉ izuzev H ₂₅ -H ₂₈ , H ₄₀ -H ₄₂ , H ₅₂)	639	3,08
6.	Ostala oboljenja, stanja	5.760	27,74
UKUPNO		20.763	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod djece ispod godine dana života u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Grafikon 6.

3.2.2 Morbiditet kod predškolske djece starosti 1-6 godina

U toku 2015. godine u službama za zdravstvenu zaštitu predškolske djece registrirano je ukupno 82.541 oboljenje kod djece starosti 1-6 godina. U redoslijedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se slijedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni bronhitis i bronhiolitis, druga oboljenja crijeva i peritoneuma, otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida i oboljenja oka i adneksa oka.

Prema redoslijedu vodećih oboljenja u 2015. godini, oboljenja oka i adneksa oka se nalaze na petom mjestu za razliku od 2014. godine kada su se nalazila na trećem mjestu među vodećim oboljenjima registrovanim u ovoj dobnoj skupini. Druga oboljenja crijeva i peritoneuma u 2015. godini se nalaze na trećem mjestu za razliku od 2014. godine kada su se nalazila na petom mjestu među vodećim oboljenjima registrovanim u ovoj dobnoj skupini.

U strukturi svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine, oboljenja respiratornog sistema čine 66,48%, od čega infekcije gornjih respiratornih puteva čine 57,86%, a akutni bronhitis i bronhiolitis čine 8,62%. Ostala oboljenja kod ove populacione skupine zastupljena su sa 23,57% u strukturi svih registrovanih oboljenja.

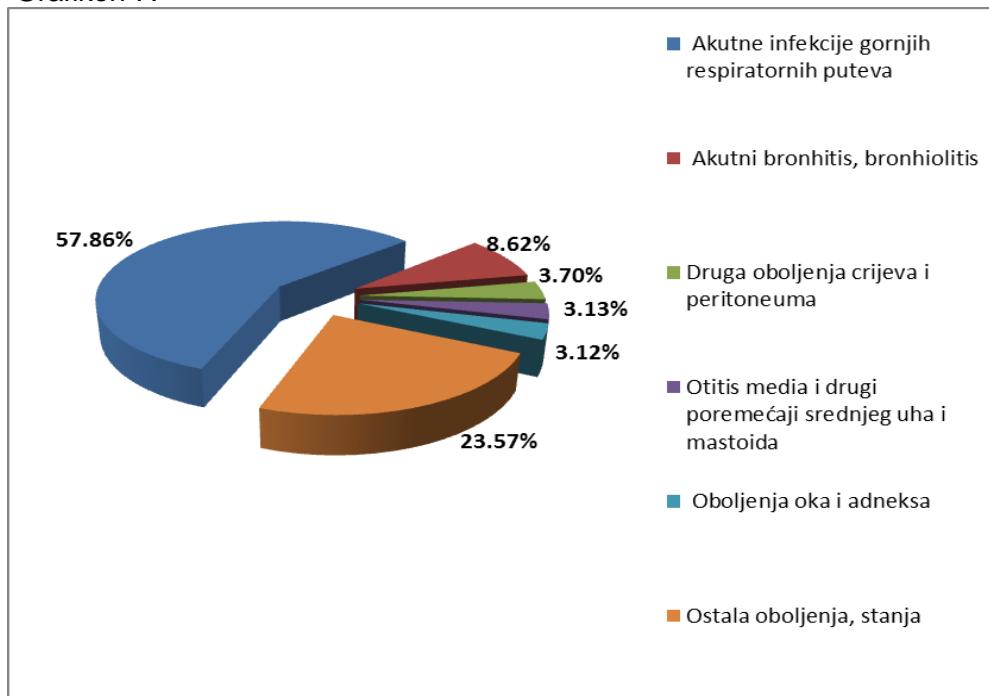
Vodeća oboljenja registrovana kod djece predškolskog uzrasta starosti 1-6 godina u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Tabela 7.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	47.755	57,86
2.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J ₂₀ -J ₂₁)	7.113	8,62
3.	Druga oboljenja crijeva i peritoneuma (K ₅₂ -K ₅₅ , K ₅₇ -K ₆₇)	3.055	3,70
4.	Otitis media i drugi poremećaji srednjeg uha i mastoida (H ₆₅ -H ₇₅)	2.587	3,13
5.	Oboljenja oka i adneksa (H ₀₀ -H ₅₉ izuzev H ₂₅ -H ₂₈ , H ₄₀ -H ₄₂ , H ₅₂)	2.577	3,12
6.	Ostala oboljenja, stanja	19.454	23,57
UKUPNO		82.541	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod djece predškolskog uzrasta starosti 1-6 godina u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Grafikon 7.

3.2.3 Morbiditet kod školske djece starosti 7-14 godina

U toku 2015. godine u službama za zdravstvenu zaštitu školske djece registrovano je ukupno 86.946 oboljenja kod školske djece starosti 7-14 godina. U redoslijedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se slijedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, akutni brohitits i bronholitis, oboljenja oka i adneksa oka, druga oboljenja crijeva i peritoneuma i druga oboljenja kože i potkožnog tkiva.

Prema redoslijedu vodećih oboljenja u 2015. godini, druga oboljenja crijeva i peritoneuma se nalaze na četvrtom mjestu za razliku od 2014. godine, kada nisu ulazila među vodeća oboljenja registrirana u ovim dobnim skupinama.

U strukturi svih registrovanih oboljenja, oboljenja respiratornog sistema iznose 47,87%, od čega infekcije gornjih respiratornih puteva iznose 40,99%, a akutni bronhitis i bronholitis iznose 6,88%. Oboljenja oka i adneksa oka kod ove populacione grupe iznose 4,46% svih registrovanih oboljenja, druga oboljenja crijeva i peritoneuma iznose 3,49%, druga oboljenja kože i potkožnog tkiva iznose 3,02%, dok ostala oboljenja iznose 41,16% registrovanih oboljenja.

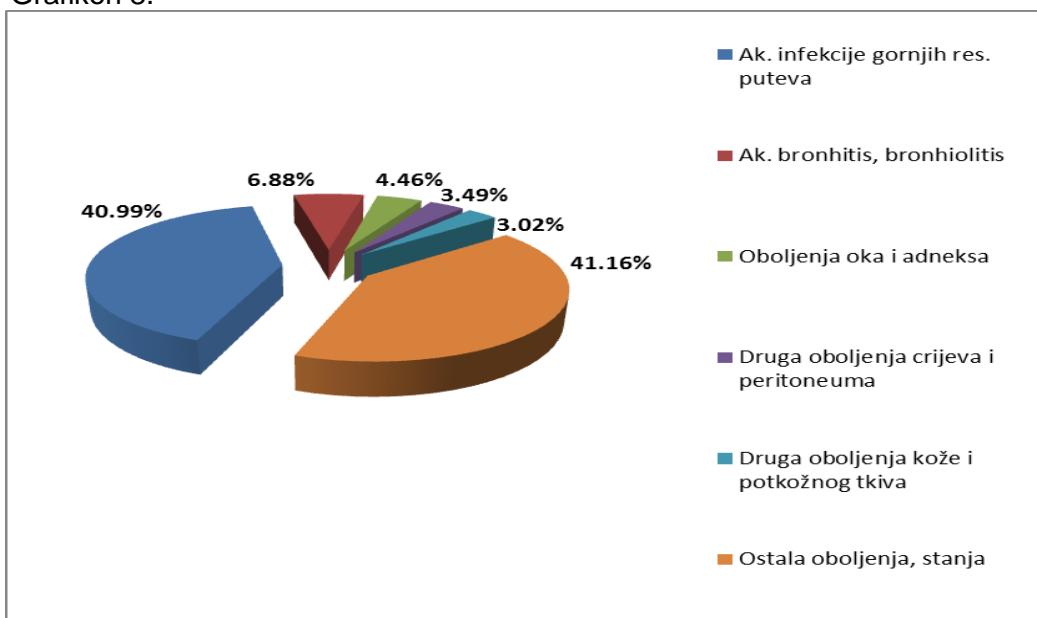
**Vodeća oboljenja registrovana kod školske djece
starosti 7-14 godina u Kantonu Sarajevo, 2015. godina**

Tabela 8.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	35.638	40,99
2.	Akutni bronhitis, bronholitis (J ₂₀ -J ₂₁)	5.980	6,88
3.	Oboljenja oka i adneksa (H ₀₀ -H ₅₉ , izuzev H ₂₅ -H ₂₈ , H ₄₀ -42, H ₅₂)	3.880	4,46
4.	Druga oboljenja crijeva i peritoneuma (K ₅₂ -K ₅₅ , K ₅₇ -K ₆₇)	3.032	3,49
5.	Druga oboljenja kože i potkožnog tkiva (L ₁₀ -L ₁₄ , L ₂₀ -L ₄₅ , L ₅₅ -L ₉₉)	2.628	3,02
6.	Ostala oboljenja, stanja	35.788	41,16
U K U P N O		86.946	100,00%

**Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod školske djece
starosti 7-14 godina u Kantonu Sarajevo, 2015. godina**

Grafikon 8.

3.2.4 Morbiditet kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina

U toku 2015. godine u službama za zdravstvenu zaštitu školske djece i omladine registrovano je ukupno 17.944 oboljenja kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina. U redoslijedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine nalaze se slijedeća oboljenja: akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, cistitis, akutni brohitis i bronhiolitis, oboljenja oka i adneksa oka, te druga oboljenja kože i podkožnog tkiva.

Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva i dalje su vodeća oboljenja koja iznose 48,70% svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine.

Ostala oboljenja iznose 37,71% svih registrovanih oboljenja kod ove populacione skupine.

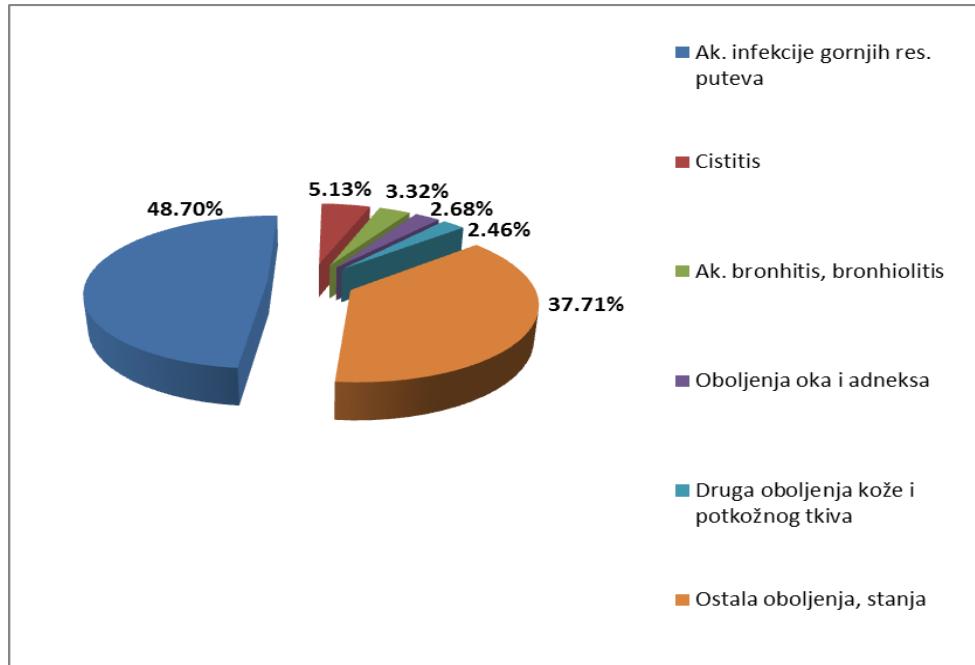
Vodeća oboljenja registrovana kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Tabela 9.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	8.739	48.70
2.	Cistitis (N ₃₀)	920	5.13
3.	Akutni bronhitis, bronhiolitis (J ₂₀ -J ₂₁)	595	3.32
4.	Oboljenja oka i adneksa(H ₀₀ -H ₅₉ , izuzev H ₂₅₋₂₈ , H ₄₀₋₄₂ , H ₅₂)	481	2.68
5.	Druga oboljenja kože i potkožnog tkiva (L ₁₀ -L ₁₄ , L ₂₀ -L ₄₅ , L ₅₅ -L ₉₉)	442	2.46
6.	Ostala oboljenja, stanja	6.767	37.71
UKUPNO		17.944	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod školske djece i omladine starosti 15-18 godina u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Grafikon 9.

3.2.5 Morbiditet kod stanovništva starosti 19-64 godine

U toku 2015. godine registrovano je ukupno 203.868 oboljenja kod stanovništva starosti 19-64 godine. Pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine su: hipertenzivna oboljenja, akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, diabetes mellitus, cistitis i druge dorzopatije.

U 2015. godini na prvom mjestu u redoslijedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine pojavljuju se hipertenzivna oboljenja sa ukupno registrovanim brojem u iznosu od 33.151, što je manje za 5,93% u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 35.242 hipertenzivnih oboljenja. Pored hipertenzivnih oboljenja, u redoslijedu pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine registrovano je još jedno hronično oboljenje, i to: diabetes mellitus na trećem mjestu sa index-om strukture od 4,22%. Diabetes mellitus se nalazio na četvrtom mjestu u redoslijedu vodećih oboljenja kod ove populacione skupine u 2014. godini.

Cistitis koji je u 2014. godini bio na trećem mjestu u redoslijedu pet vodećih oboljenja u 2015. godini se nalazi na četvrtom mjestu sa indeks-om strukture 4,10%, dok na petom mjestu su druge dorzopatije sa indeks-om strukture od 3,92%.

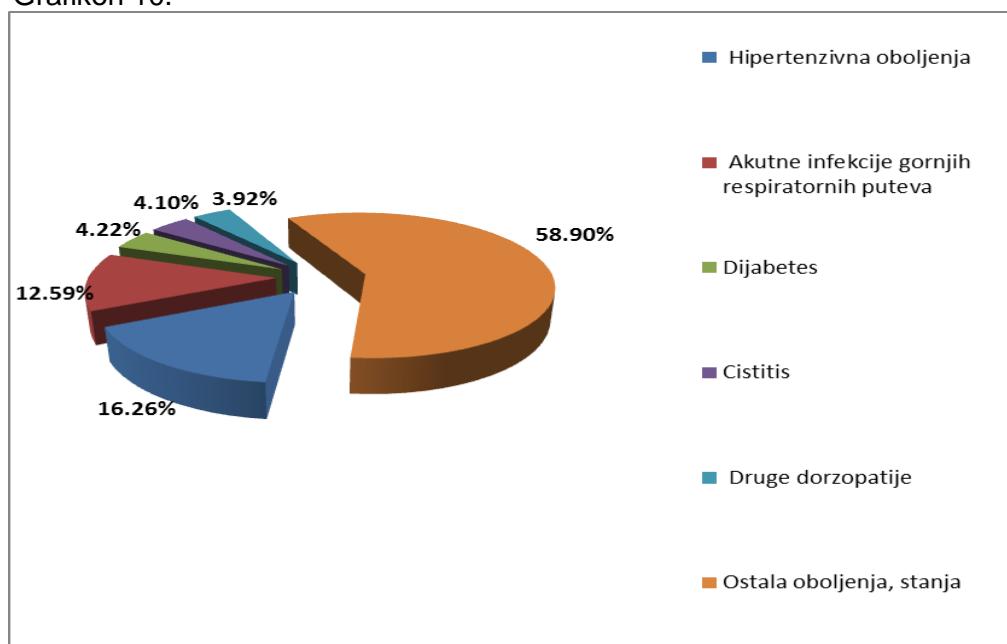
**Vodeća oboljenja registrovana kod stanovništva starosti 19-64 godine
u Kantonu Sarajevo, 2015. godina**

Tabela 10.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTUTE
1.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₀₅)	33.151	16.26
2.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	25.675	12.59
3.	Dijabetes (E ₁₀ -E ₁₄)	8.596	4.22
4.	Cistitis (N ₃₀)	8.364	4.10
5.	Druge dorzopatije (M ₄₀ -M ₄₉ , M ₅₃ -M ₅₄)	7.997	3.92
6.	Ostala oboljenja, stanja	120.085	58.90
U K U P N O		203.868	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod stanovništva starosti 19-64 godine u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Grafikon 10.

3.2.6 Morbiditet kod stanovništva starosti 65 i više godina

U toku 2015. godine registrovano je ukupno 108.134 oboljenja kod stanovništva starosti 65 i više godina. Pet vodećih oboljenja kod ove populacione skupine su: hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus, akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, cistitis i drugi endokrini i metabolički poremećaji. Diabetes mellitus se u 2015. godini, isto kao i predhodnoj godini, nalazi na drugom mjestu među vodećim oboljenjima kod stanovništva ove populacione skupine sa ukupno registrovanih 6.490 slučajeva oboljevanja, što je manje za 11,71% u odnosu na 2014. godinu kada je registrovano 7.351 oboljelih od diabetes mellitus-a.

Među vodećim oboljenjima registrovanim kod stanovništva starosti 65 i više godina i u 2015. godini nalaze se tri hronična oboljenja: hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus i drugi endokrini i metabolički poremećaji. Hipertenzivna oboljenja kao vodeća oboljenja kod ove populacione skupine u 2015. godini čine 21,91% svih registrovanih oboljenja, zatim diabetes mellitus na drugom mjestu sa indeksom strukture od 6,00%, akutne infekcije gornjih respiratornih puteva na trećem mjestu sa indeksom strukture od 5,86%, cistitis na četvrtom mjestu sa indeksom strukture od 4,38%, drugi endokrini i metabolički poremećaji na petom mjestu sa indeksom strukture od 4,06%, i ostala oboljenja, stanja sa 57,79% u odnosu na sva registrirana oboljenja kod ove populacione skupine.

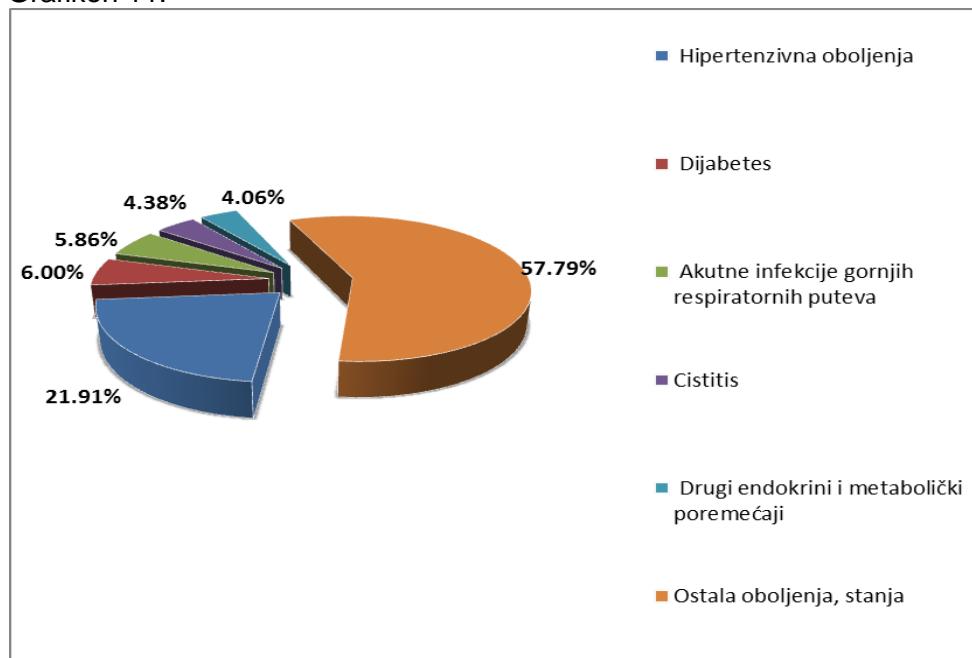
Vodeća oboljenja registrirana kod stanovništva starosti 65 i više godina u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Tabela 11.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10.MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₀₅)	23.696	21.91
2.	Dijabetes (E ₁₀ -E ₁₄)	6.490	6.00
3.	Akutne infekcije gornjih respiratornih puteva (J ₀₀ -J ₀₆)	6.337	5.86
4.	Cistitis (N ₃₀)	4.734	4.38
5.	Drugi endokrini i metabolički poremećaji (E ₁₅ -E ₃₅ , E ₅₈ -E ₆₃ , E ₆₅ , E ₆₇ -E ₈₅ , E ₈₇ -E ₉₀)	4.386	4.06
6.	Ostala oboljenja, stanja	62.491	57.79
UKUPNO		108.134	100,00%

Struktura vodećih oboljenja registrovanih kod stanovništva starosti 65 i više godina u Kantonu Sarajevo, 2015. Godina

Grafikon 11.

3.3. HRONIČNE MASOVNE NEZARAZNE BOLESTI

Ukupan broj registrovanih oboljenja/stanja utvrđenih u službi porodične medicine/ primarne zdravstvene zaštite u 2015. godini na Kantonu Sarajevo iznosio je 520.196 slučaja.

Od ukupnog broja registrovanih oboljenja udio 10 vodećih hroničnih masovnih nezaraznih bolesti iznosio je (23,62%) ili 122.867 registrovanih oboljenja.

Unutar deset vodećih registrovanih oboljenja u 2015. godini hipertenzivna oboljenja ($I_{10}-I_{15}$) su bila na prvom mjestu, diabetes mellitus ($E_{10}-E_{14}$) na drugom mjestu, te maligne neoplazme $C_{00}-C_{96}$ na devetom mjestu.

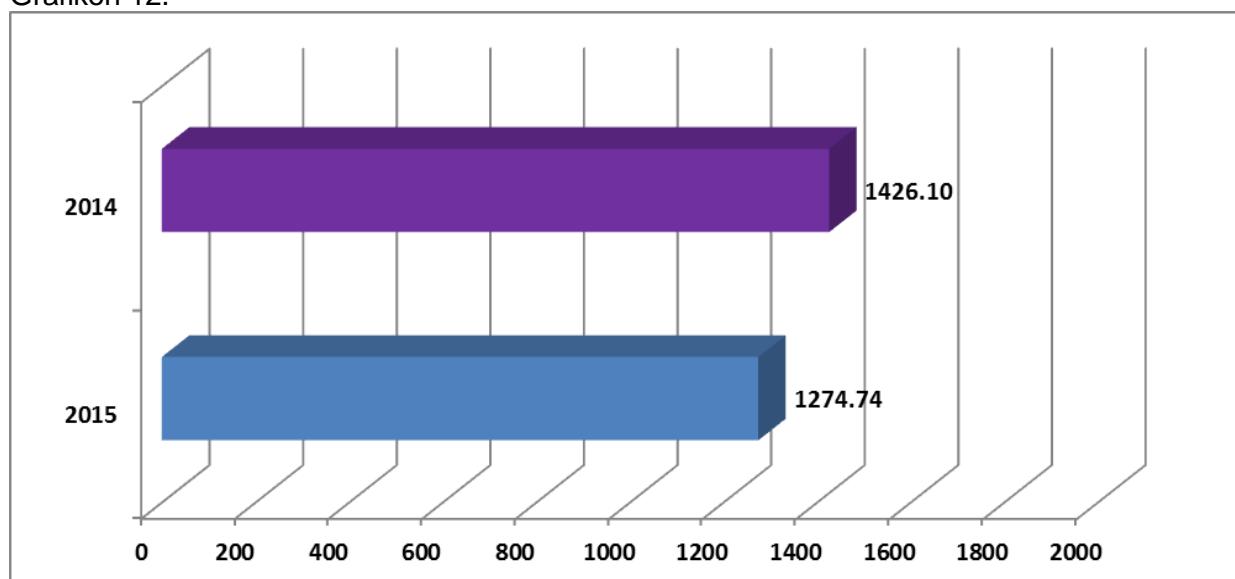
U odnosu na prethodnu godinu došlo je do smanjenja stope oboljelih na 10.000 stanovnika kod gotovo svih deset vodećih hroničnih masovnih nezaraznih oboljenja.

Među vodećim hroničnim masovnim nezaraznim oboljenjima kod stanovništva Kantona Sarajevo kao i prethodnih godina nalaze se: hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus, druge dorzopatije, druga srčana oboljenja, druga ishemično srčana oboljenja, bronhitis, emfizem i druga opstruktivna plućna oboljenja, cervikalni i drugi poremećaji intervertebralnih diskova, druga oboljenja cirkulatornog sistema, maligna oboljenja, te artroze.

U 2015. godini registrovano je ukupno 56.962 hipertenzivnih oboljenja ($I_{10}-I_{15}$) i bilježimo pad broja registrovanih oboljenja na 10.000 stanovnika sa stopom od 1.274,74 u odnosu na prethodnu godinu kada je broj oboljelih na 10.000 stanovnika iznosio 1.426,10.

**Prikaz stope hipertenzivnih oboljenja $I_{10}-I_{15}$ na 10.000 stanovnika
u periodu 2014¹ i 2015¹**

Grafikon 12.

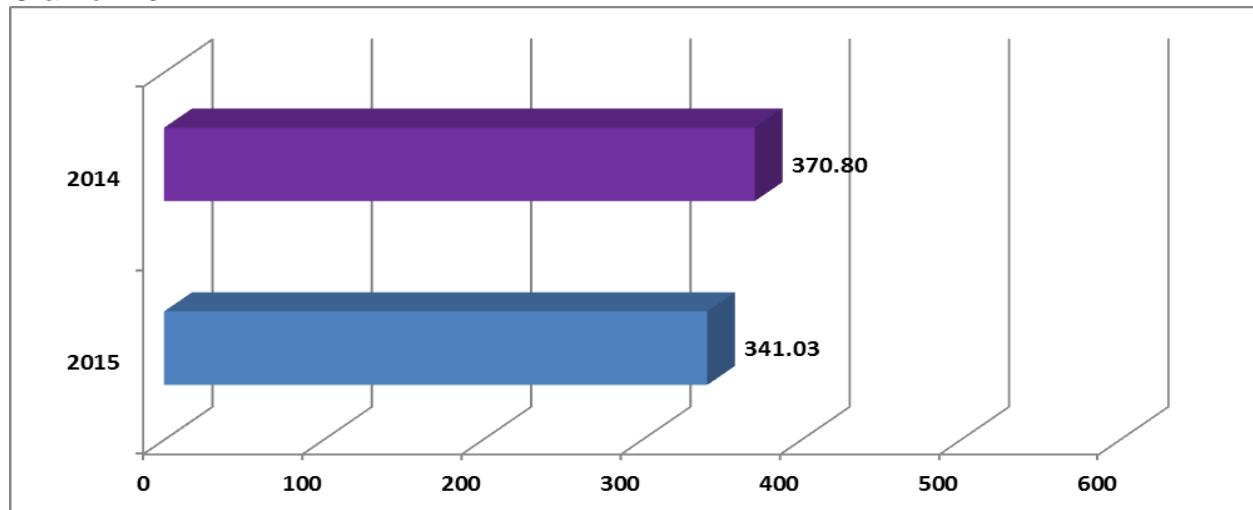

¹izvor: J.U.Zavod za javno zdravstvo KS na osnovu Izvještaja o oboljenjima, stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine /primarne zdravstvene zaštite (obrazac br 3-02-60) za 2014 i 2015. godinu

U 2015. godini ukupan broj registrovanih oboljenja kada je u pitanju diabetes mellitus ($E_{10}-E_{14}$) iznosio 15.239, a broj oboljenja na 10.000 stanovnika iznosio je 341,03 i također bilježimo pad u odnosu na prethodnu godinu kada je stopa na 10.000 stanovnika iznosila 370,80.

**Prikaz stope diabetes mellitus ($E_{10}-E_{14}$) na 10.000 stanovnika
u periodu 2014¹ i 2015¹**

Grafikon 13.

¹izvor: J.U.Zavod za javno zdravstvo KS na osnovu Izvještaja o oboljenjima, stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine /primarne zdravstvene zaštite (obrazac br 3-02-60) za 2014 i 2015. Godinu

U 2015. godini ukupan broj registrovanih malignih oboljenja na osnovu Izvještaja o oboljenjima, stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine /primarne zdravstvene zaštite iznosio je **3.383**.

Neoplazme dojke C₅₀ kao i prethodnih godina zauzimale su prvo mjesto među malignim neoplazmama po broju registrovanih oboljenja/na 100.000 stanovnika sa stopom od 167,62.

Maligna oboljenja prema Can Reg4 (Registrar malignih neoplazmi Federacije BiH na osnovu Prijava malignih neoplazmi obrazac br.3-35-86) za Kanton Sarajevo za 2015. godinu nije moguće prikazati prve rezultate jer je proces dostavljanja prijava izuzetno prolongiran. U vrijeme izrade ove analize, J.U. Zavod za javno zdravstvo KS koji prema zakonskim obavezama i ustanovljenom protokolu za Can Reg 4 vrši samo unos podataka na osnovu dostavljenih prijava za 2015. godinu, dostavljen je, kao i prethodnih godina, mali broj individualnih prijava malignih neoplazmi. Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti („Sl Novine Federacije BiH“ br. 46/10) J.U Zavod za javno zdravstvo FBiH vodi populacione registre o oboljenjima za teritorij Federacije BiH, te nadzire prikupljanje podataka (Član 116. stav 1. alineja 23.), a zdravstvene ustanove su dužne izvršiti pravovremeno prijavljivanje individualnih izvještajnih obrazaca peti dan u tekućem mjesecu za protekli mjesec.

Istu situaciju bilježimo i kada je u pitanju Registar diabetes mellitusa, pa ni ove godine nismo u prilici prikazati incidencu na 100.000 stanovnika (novootkriveni slučajevi) oboljelih od diabetes mellitusa.

Nepostojenja adekvatnih i ažuriranih populacionih registara za Federaciju BiH, a time i Kanton Sarajevo značajno utiče na mogućnosti monitoringa i kontrole hroničnih masovnih nezaraznih bolesti, a ovakvo stanje nas svrstava u rijetke zemlje u Evropi koje nisu uspostavile funkcionalne populacione registre kao osnovu za prikaz važnih indikatora zdravstvenog stanja stanovništva.

Prikaz deset vodećih hroničnih masovnih nezaraznih oboljenja kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2015. godini

Tabela 12.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10 MKB	Broj oboljenja	Broj oboljenja na 10.000 stanovnika
1.	Hipertenzivna oboljenja (I ₁₀ -I ₀₅)	56.962	1.274,74
2.	Dijabetes (E ₁₀ -E ₁₄)	15.239	341,03
3.	Druge dorzopatije (M ₄₀ -M ₄₉ , M ₅₃ -M ₅₄)	12.569	281,28
4.	Druga srčana oboljenja (I ₂₆ -I ₄₃ , I ₅₀ -I ₅₂)	8.357	187,02
5.	Druga ishemično srčana oboljenja (I ₂₀ , I ₂₃ -I ₂₅)	8.192	183,33
6.	Bronhitis, emfizem i druga hronična obstruktivna oboljenja pluća (J ₄₀ -J ₄₄)	5.896	131,94
7.	Cevikalni i drugi poremećaji intervertebralnih diskova (M ₅₀ -M ₅₁)	4.748	106,25
8.	Druga oboljenja cirkularnog sistema (I ₇₁ -I ₉₉)	4.694	105,05
9.	Maligne neoplazme	3.383	75,71
10.	Artroze (M ₁₅ -M ₁₉)	2.827	63,26

*Izvor podataka: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br.3-02-60) za 2015. godinu

**Prikaz pet vodećih malignih neoplazmi na području Kantona Sarajevo
broj oboljelih/100.000 st. u 2015. godini¹**

Tabela 13.

R/B	Naziv oboljenja, stanja po 10.MKB	Broj oboljenja/ 100.000 stanovnika
1.	Maligne neoplazme dojke (C ₅₀)	167.62
2.	Maligne neoplazme usne, usne šipljine, farinška i digestivnog trakta (C ₀₀ -C ₂₆ , osim C ₁₆)	109.21
3.	Maligne neoplazme bronha i pluća (C ₃₄)	55.50
4.	Maligna neoplazma prostate (C ₆₁)	53.93
5.	Maligne neoplazme urinarnog trakta (C ₆₄ -C ₆₈)	53.04

¹Izvor podataka : J.U.Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2015. godinu

3.4 MENTALNO ZDRAVLJE

U 2015. godini ukupan broj registrovanih oboljenja/stanja utvrđenih u službi porodične medicine /primarne zdravstvene zaštite koji se odnose na poremećaje mentalnog zdravlja iznosio je 14.086 ili (2,71%) od ukupnog broja registrovanih oboljenja-stanja.

Neurotski sa stresom povezani i somatski poremećaji (F₄₀-F₄₈) činili su (37,71%), od ukupnog broja registrovanih oboljenja koja se odnose na poremećaje mentalnog zdravlja, zatim slijede afektivni poremećaji raspoloženja (F₃₀-F₃₉) sa udjelom od (20,84%).

Drugi mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja (F₀₄-F₀₉, F₅₀-F₆₉, F₈₀-F₉₉) su zastupljeni sa (16,72%), te shizofrenia, shizopatia i sumanuti poremećaji (F₂₀-F₂₉) sa indeksom strukture od (11,32%) od ukupnog broja registrovanih oboljenja koja se odnose na poremećaje mentalnog zdravlja.

Poremećaji mentalnog zdravlja kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2015. godini¹

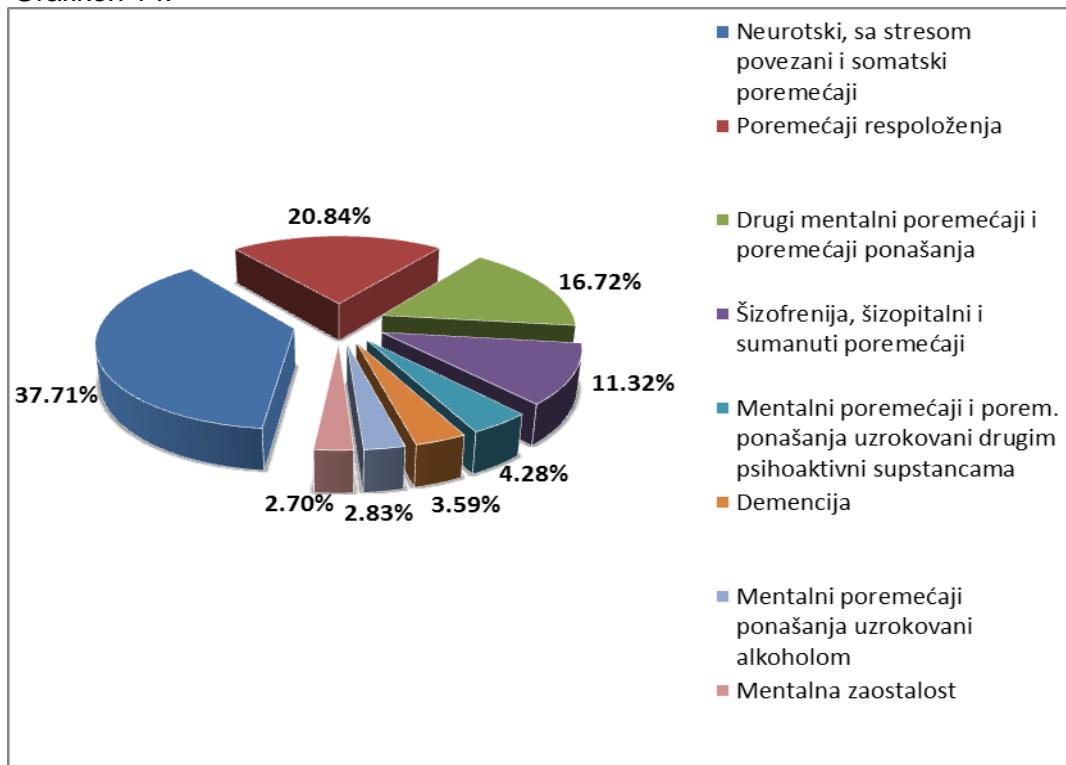
Tabela 14.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKT.
1.	Neurotski, sa stresom povezani i somatski poremećaji (F ₄₀ -F ₄₈)	5312	37.71
2.	Poremećaji respoloženja (afektivni) (F ₃₀ -F ₃₉)	2936	20.84
3.	Drugi mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja (F ₀₄ -F ₀₉ , F ₅₀ -F ₆₉ , F ₈₀ -F ₉₉)	2355	16.72
4.	Šizofrenija, šizopitalni i sumanuti poremećaji (F ₂₀ -F ₂₉)	1595	11.32
5.	Mentalni poremećaji i porem. ponašanja uzrokovani drugim psihoaktivni supstancama (F ₁₁ -F ₁₉)	603	4.28
6.	Demencija (F ₀₀ -F ₀₃)	506	3.59
7.	Mentalni poremećaji ponašanja uzrokovani alkoholom (F ₁₀)	399	2.83
8.	Mentalna zaostalost (F ₇₀ -F ₇₉)	380	2.70
UKUPNO		14086	100,00%

¹Izvor podataka: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br.3-02-60) za 2015. godinu

Struktura poremećaja mentalnog zdravlja iskazana u % kod stanovništva Kantona Sarajevo u 2015. godini¹

Grafikon 14.

¹Izvor podataka :J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2015. godinu

3.4.1. Zloupotreba opojnih droga

U članu 76. Zakon o sprječavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga („Sl. Glasnik BiH“ br. 73/09) definisano je u stavu 1 da evidenciju o ovisnicima o opojnim drogama i povremenim uživaocima opojnih droga koji su nakon detoksikacije u postupku odvikavanja, odnosno kojima je pružena pomoć, vodi organ, ustanova za detoksikaciju ili druga ustanova, vjerska zajednica, udruženje ili drugo pravno ili fizičko lice koje se stara ili pruža pomoć ovisnicima.

Istovremeno u stavu 3 ovog člana Zakona definiše se da se statistički podaci iz stava 1 ovog člana dostavljaju ustanovama za zaštitu javnog zdravlja u Bosni i Hercegovini, entitetskim ministarstvima nadležnim za poslove zdravstva, odnosno nadležnom organu Distrikta i Ministarstvu civilnih poslova po isteku svakog tromjesečja u kalendarskoj godini, a Komisiji za opojne droge i Odjeljenju za opojne droge kad god je to potrebno, a najmanje dva puta godišnje.

Upotreba takvog obrasca u BiH trebala je omogućiti upoređenje podataka unutar BiH te poređenje podataka iz BiH sa različitim zemljama Evrope što je i međunarodna obaveza Bosne i Hercegovine.

Obrazac za evidenciju ovisnika trebao se koristiti kao izvještajni individualni obrazac za svaku osobu koja je u tretmanu, bez obzira da li se liječi prvi ili bilo koji drugi put.

Evropski centar za droge i ovisnost o drogama (EMCDDA) dao metodološko uputstvo za izradu Indikatora potrebe za liječenjem (TDI verzija-protokol verzija 3) sa inoviranim obrascem koji bi se u BiH trebao primijeniti u narednom periodu.

Novi sistem registracije ovisnika podrazumijeva registrovanje odnosno popunjavanje novog Obrasca liječenih ovisnika.

Podatke za 2015. godinu nije moguće prikazati jer je softversko rješenje baze u kvaru te nije moguće pristupiti istoj.

Evidentno je neadekvatno programsko rješenje za bazu podataka na nivou Federacije BiH i evidentne podregistracije podataka za veliki broj pitanja predviđenih za izvještavanje Indikatora potrebe za liječenjem (TDI protokol verzija 2, EMCDDA). Izvještavanje u skladu sa TDI protokolom je međunardna obaveza BiH.

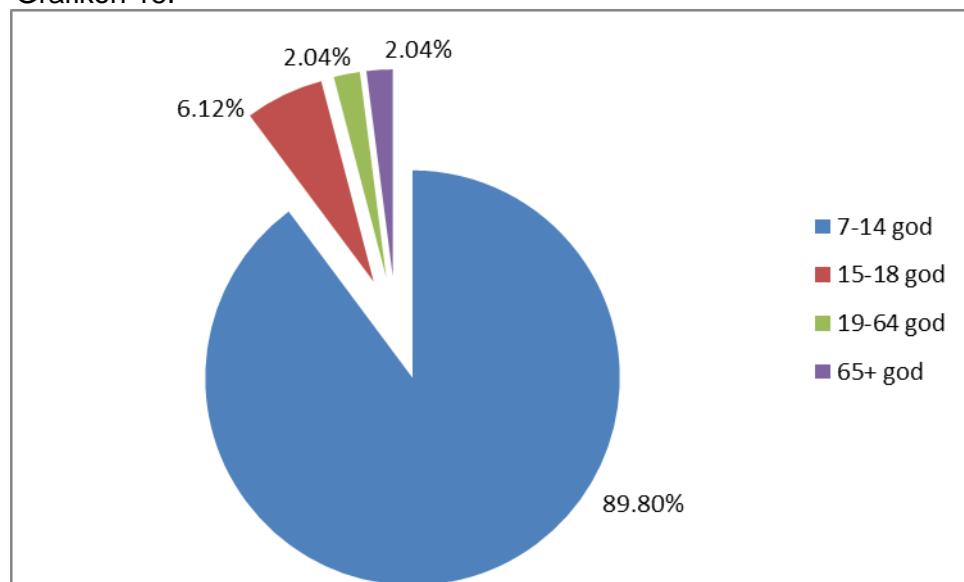
3.4.2 Nasilje u porodici

Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite u toku 2015. godine, registrovano je 49 slučaja u kategoriji sindroma zlostavljanja–odnosno lošeg postupka (T₇₄).

Od ukupnog broja registrovanih slučajeva 44 ili (89,80%) je registrovano u dobnoj skupini od 7-14 godina, 3 ili (6,12%) u dobnoj skupini od 15-18 godina, 1 ili (2,04%) u dobnoj skupini od 19-64 godine i 1 ili (2,04%) u dobnoj skupini preko 65 godina života.

Slučajevi nasilja u porodici na području KS registrovani u 2015.godini ¹

Grafikon 15.

¹Izvor podataka :J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo – Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2015. godinu

3.5 REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE ŽENA

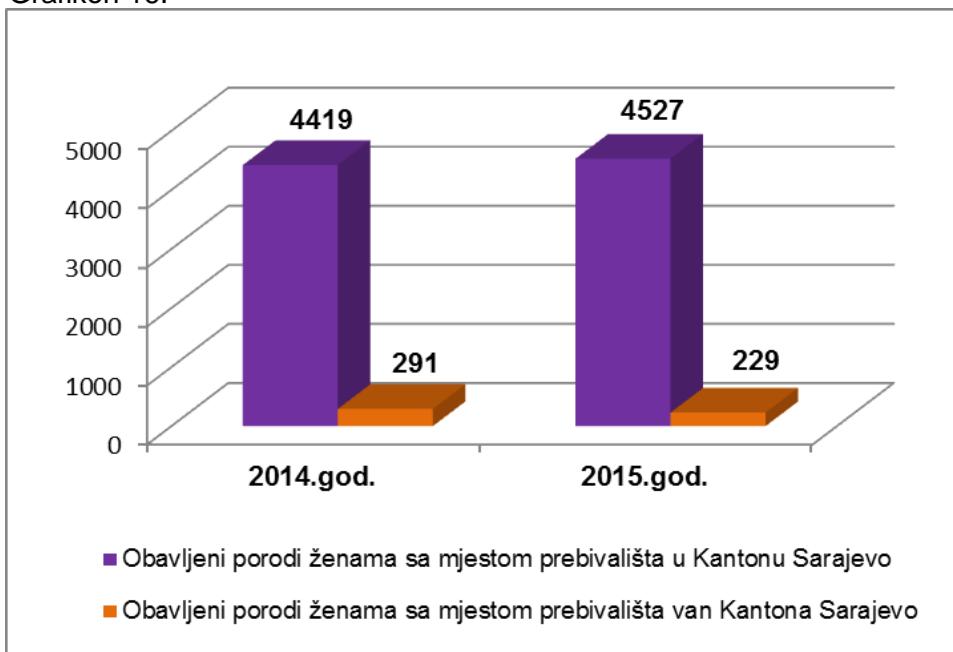
U zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo u 2015. godini prema prijavama poroda ukupno je registrovano 4.756 poroda. (Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo KS na osnovu Prijave o porodu obrazac br. 3-21-63).

Od ukupnog broja registrovanih poroda u toku 2015. godine 4.527 ili (95,19%) su registrovani kod žena sa mjestom prebivališta na području Kantona Sarajevo.

Broj registrovanih poroda kod žena sa mjestom prebivališta van Kantona Sarajevo je iznosio 229 ili (4,81%). (Napomena: Podaci iz zdravstvenih ustanova su odraz rada porodilišta i razlikuju se od podataka Federalnog zavoda za statistiku kada je u pitanju broj živorodenih).

Obavljeni porodi u javnim zdravstvenim ustanovama (porodilištima) ukupno na području Kantona Sarajevo u odnosu na prebivalište porodilja u periodu 2014. i 2015. godina¹

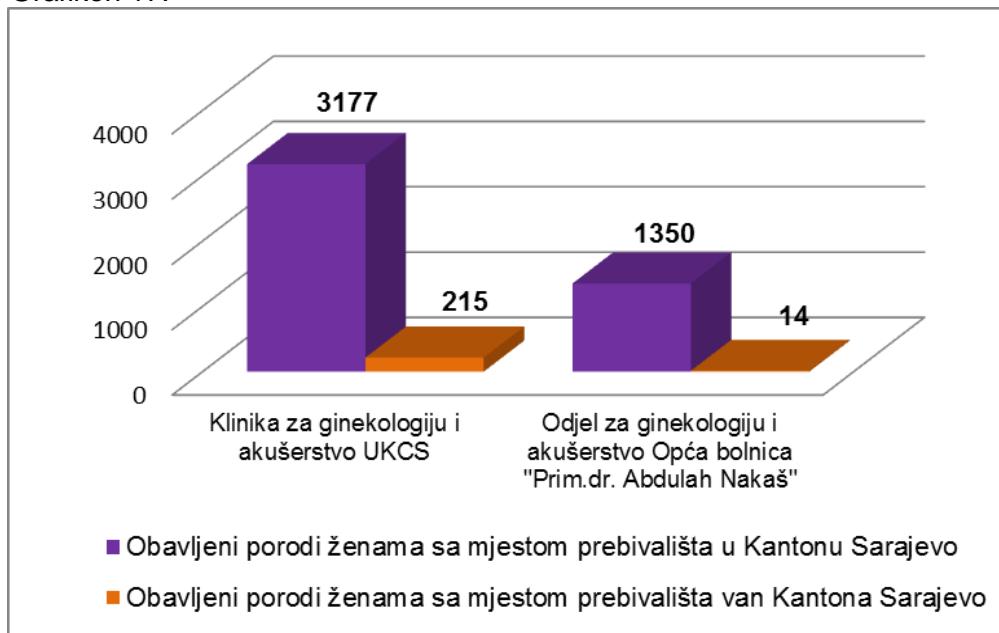
Grafikon 16.

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijava poroda iz zdravstvenih ustanova u periodu 2013. - 2014. godini)

Obavljeni porodi na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS i na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo - Opća bolnica „Prim Dr. Abdulah Nakaš“ u odnosu na prebivalište porodilja u 2015. godini¹

Grafikon 17.

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijava poroda iz zdravstvenih ustanova u 2015.godini)

Prema prijavama poroda u 2015. godini iz javnih zdravstvenih ustanova (porodilišta) broj ukupno rođenih (kada su u pitanju žene sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo) iznosio je 4.612 od čega živorođenih 4.584.

Broj poroda, ukupno rođenih i živorođenih registrovanih u porodilištima na području Kantona Sarajevo kod porodilja sa prebivalištem na području KS za 2015. godinu

Tabela 15.

Broj poroda ukupno	Broj ukupno rođenih	Broj živorođenih
4.527 ¹	4.612 ¹	4.584 ¹

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijava poroda iz zdravstvenih ustanova u 2015.godini)

Prema dobnoj strukturi majki najveći broj živorođenih 1.618 ili (35,30%) u odnosu na ukupan broj živorođenih koji je iznosio 4.584, registrovan je kod žena u dobnoj skupini od 30 do 34 godine, a zatim u dobnoj skupini od 25 do 29 godina 1.508 živorođenih sa udjelom u ukupnom broju živorođenih od (32,90%).

Broj živorođenih u dobnoj skupini od 35-39 godina iznosio je 585 ili (12,76%) u odnosu na ukupan broj živorođenih. U dobnoj skupini od 20-24 godina 633 ili (13,81%), u dobnoj skupini od 40-44 godine 78 ili (1,70%), a u dobnoj skupini od 15 do 19 godina 151 ili (3,29%) u odnosu na ukupan broj živorođenih.

U 2015. godini ne bilježimo živorođene od majki u dobnoj skupini ispod 15 godina, dok je registrovano 7 živorođenih kod majki u dobnoj skupini od 45 - 49 godina sa udjelom od (0,15%) u odnosu na ukupan broj živorođenih. Kod majki u dobnoj skupini od 50 i više godina nije registrovano živorođenih. Također registrovana su i 4 ili (0,09%) živorođenih kod majki kojima je nepoznata dobna skupina.

U 2015. godini uočava se trend pomjeranja rađanja ka mlađim dobним skupinama. Udio živorođenih u odnosu na ukupan broj živorođenih u svim dobним skupinama iznad 35 godina iznosio je (14,70%) i manji je u odnosu na prethodnu godinu (18,55%).

Broj živorođenih (prema prijavama poroda)¹ u odnosu na dobnu strukturu žena /porodilja u 2015. godini

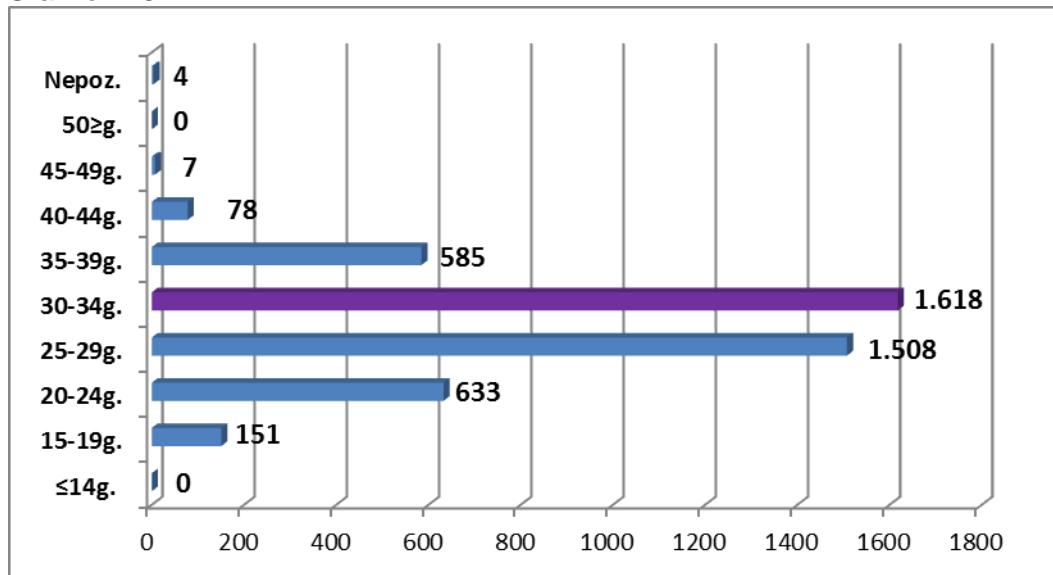
Tabela 16.

Dobne skupine										Ukupno
≤14g.	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50≥	Nepoz.	
0	151	633	1.508	1.618	585	78	7	0	4	4.584

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo-na osnovu prijava poroda iz javnih zdravstvenih ustanova u 2015. godini

Živorođeni (prema prijavama poroda) u odnosu na dobnu strukturu žena/porodilja u 2015. godini¹

Grafikon 18.

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu prijava poroda iz javnih zdravstvenih ustanova u 2015. godini)

Od ukupno 4.527 registrovanih poroda u 2015. godini kod žena sa mjestom prebivališta na području Kantona Sarajevo, čak 1.330 ili (29,38%) su završeni carskim rezom (sectio caesarea).

Prema smjernicama Svjetske zdravstvene organizacije, svaka zemlja ne bi trebala imati više od 15 posto poroda dovršenih carskim rezom godišnje.

Stopa izvršenih carskih rezova na 1.000 živorođenih u 2015. godini izuzetno je visoka i iznosila je 290,14, što značajno ne odstupa u odnosu na prethodne godine.

Na nivou primarne zdravstvene zaštite u javnom sektoru u 2015. godini ukupno je propisano 979 kontraceptivnih sredstava u javnim zdravstvenim ustanovama od čega: oralnih kontracentativnih sredstava 632 ili (64,56%), intrauterinih kontraceptivnih sredstava 305 ili (31,15%), te 42 ili (4,29%) svih ostalih kontraceptivnih sredstava.

U 2015. godini od ukupno 38 ordinacija i privatnih zdravstvenih ustanova registrovanih za obavljanje zdravstvenih usluga iz oblasti ginekologije. (Izvor: Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo), 24 ili (63,16%) ispunjavale su svoju zakonsku obavezu, te u zakonskom roku dostavljale J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo izvještaje u skladu s propisima o evidencijama u oblasti zdravstva.

U javnom sektoru u 2015. godini broj registrovanih prekida trudnoće na osnovu prijava o prekidu trudnoće dostavljenih J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevu u javnim ustanovama iznosio je 608 od čega 569 ili (93,59%) prekida trudnoće kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo i 39 ili (6,41%) kod žena sa područja drugih kantona FBiH.

Broj registrovanih prekida trudnoće u zdravstvenim ustanovama u privatnom sektoru koje pružaju usluge iz oblasti ginekologije, a koje dostavljaju izvještaje J.U. Zavod za javno zdravstvo KS u 2015. godini je bio 175 od čega 165 ili (94,29%) kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.

Prijave o prekidu trudnoće (Obrazac br 3-21-84), u 2015. godini J.U. Zavod za javno zdravstvo KS dostavilo je 6 privatnih ordinacije/ustanova.

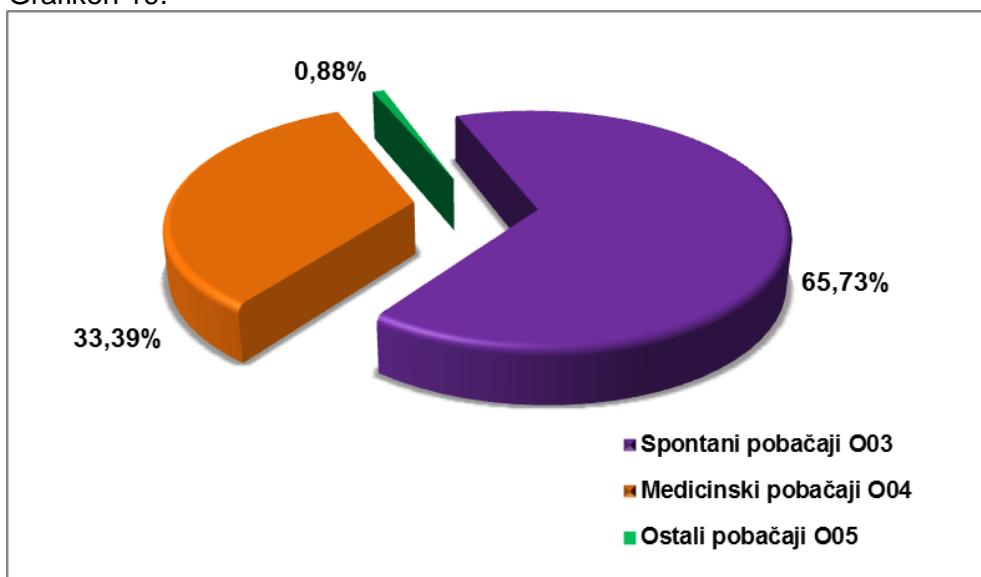
Prema dostavljenim podacima iz javnog i privatnog sektora ukupan broj pobačaja kada su u pitanju žene sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo iznosio je 734, pa je stopa pobačaja u 2015. godini na 1.000 živorodenih iznosila 160,12.

Od ukupnog broja registrovanih prekida trudnoće u javnim ustanovama urađenih ženama sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo koji je u 2015. godini iznosio 569 na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS urađeno je 461 ili (81,02%), u Općoj bolnici «Prim Dr Abdulah Nakaš» 84 ili (14,76%), a u Zavodu za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva KS 24 ili (4,22%).

Od ukupno 569 registrovanih pobačaja u javnom sektoru prema kategoriji prekida trudnoće registrovano je: 374 ili (65,73%) spontanih pobačaja O₀₃, 190 ili (33,39%) medicinskih pobačaja O₀₄ i 5 ili (0,88%) ostalih pobačaja O₀₅.

Registrirani pobačaji u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema kategoriji prekida trudnoće u 2015. godini¹

Grafikon 19.

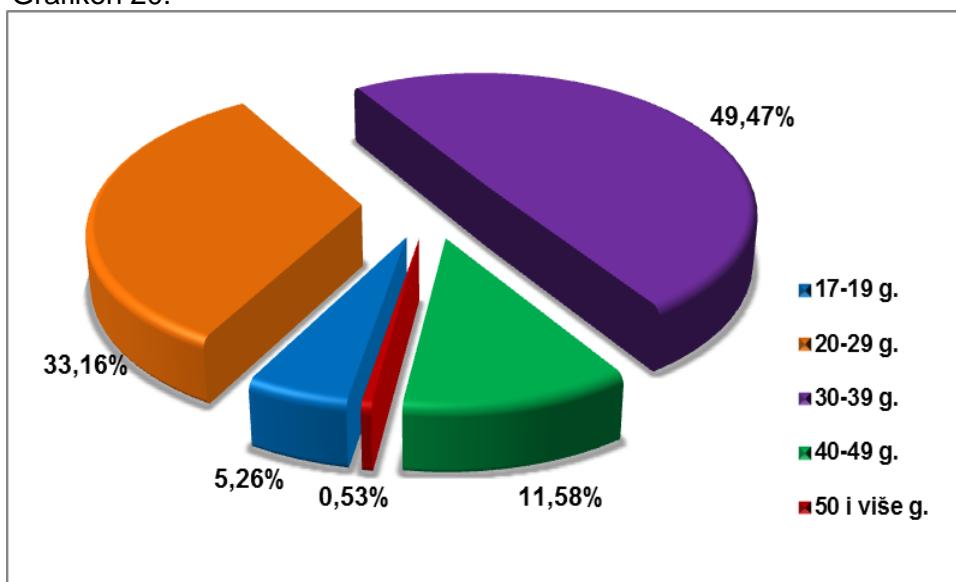
¹Izvor: J.U Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2015. godini)

Kada je u pitanju dobna struktura žena kojima je urađen medicinski pobačaj u zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru u 2015. godini od ukupno 190 registrovanih medicinskih pobačaja 0₀₄ 10 ili (5,26%) je urađeno kod žena u dobnoj skupini od 17-19 godina, 63 ili (33,16%) kod žena u dobnoj skupini od 20-29 godina, 94 ili (49,47%) kod žena u dobnoj skupini od 30-39 godina, 22 ili (11,58%) kod žena od 40-49 godina.

U dobnoj skupini od 15 do 16 godina u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo u 2015. godini nije urađen ni jedan medicinski pobačaj, dok je u dobnoj skupini od 50 i više godina urađen 1 ili (0,53%) pobačaj od ukupnog broja urađenih medicinskih pobačaja.

Prikaz registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema dobnoj strukturi žena u 2015. godini¹

Grafikon 20.

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2015. godini)

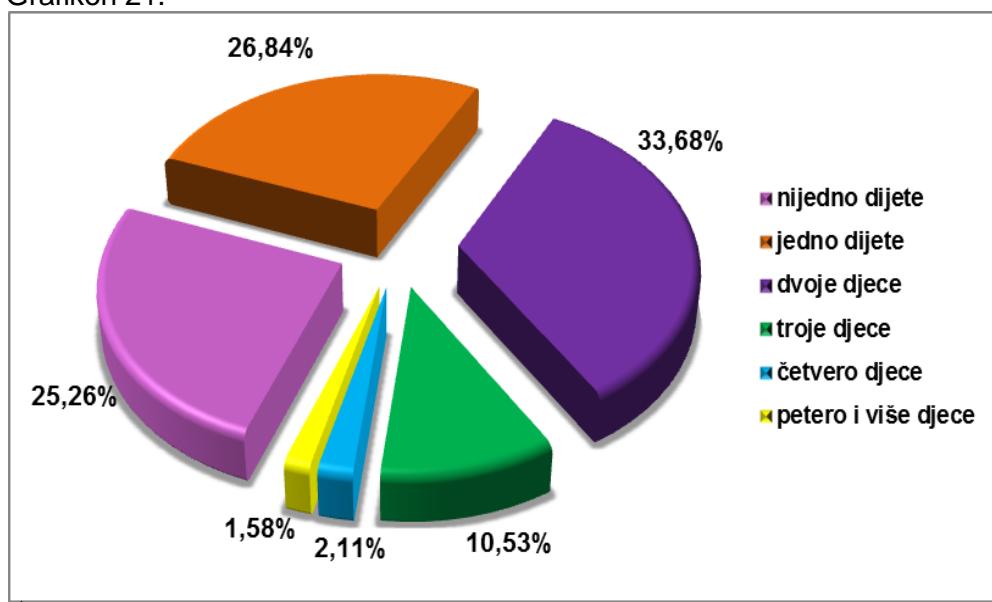
Kada su u pitanju legalno inducirani (medicinski) pobačaji izuzetno važan podatak za praćenje je i broj živorodene djece kod žena kojima je urađen medicinski pobačaj. Prema brojnim istraživanjima jedan od nerijetkih uzroka neplodnosti jeste medicinski pobačaj kod žena koje prije urađenog medicinskog pobačaja nisu rađale.

U 2015. godini najveći broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj njih 64 ili (33,68%) ima dvoje živorodene djece. Istodobno najmanji broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj 3 ili (1,58%) spada u skupinu žena koje imaju 5 i više živorodene djece.

Broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj u 2015. godini, a koje nemaju nijedno živorodeno dijete iznosio je 48 ili (25,26%).

Prikaz registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema broju živorodene djece u 2015. godini¹

Grafikon 21.

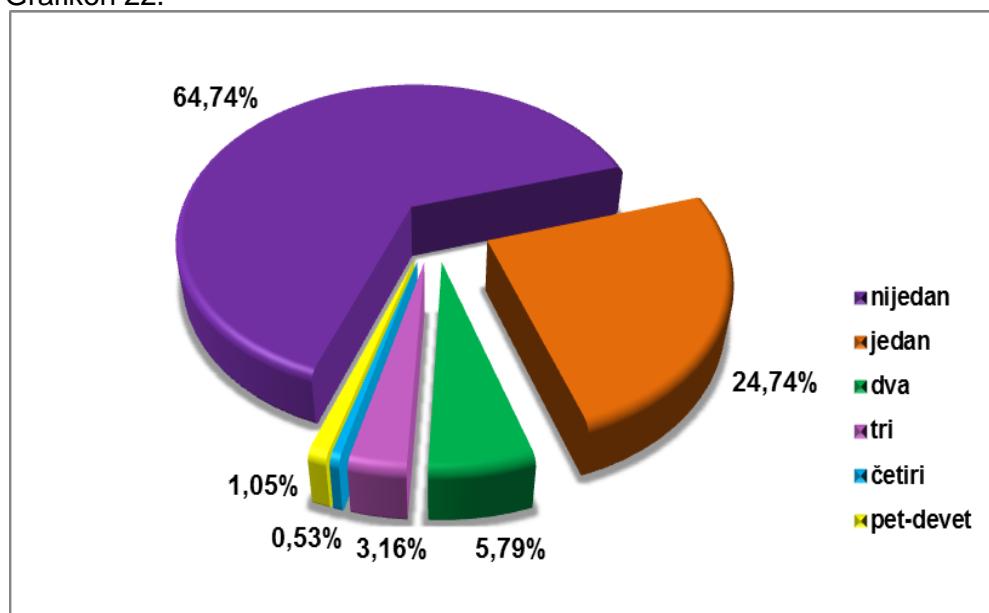

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2015. godini)

U odnosu na broj prethodnih prekida trudnoće kod žena kojima su izvršeni legalno inducirani (medicinski) pobačaji u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo u 2015. godini, najveći broj pobačaja urađen je ženama koje prethodno nisu imale niti jedan prekid trudnoće kod njih 123 ili (64,74%) od ukupnog broja urađenih medicinskih pobačaja.

Prikaz registrovanih medicinskih pobačaja O₀₄ u javnim ustanovama na području Kantona Sarajevo prema broju prethodnih prekida trudnoće u 2015. godini¹

Grafikon 22.

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo (na osnovu Prijava o prekidu trudnoće iz javnih zdravstvenih ustanova u 2015. godini)

**Vodeća oboljenja registrovana u zdravstvenoj zaštiti žena
ukupno u 2015. godini¹**

Tabela 17.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Menopauzalni i drugi perimenopauzalni poremećaji N ₉₅	7.488	24,36
2.	Druge upale vagine i vulve N ₇₆	4.974	16,18
3.	Kandidijaza B ₃₇	4.399	14,31
4.	Poremećaji menstruacije N _{91-N92}	2.051	6,67
5.	Trihomonijaza A ₅₉	1.210	3,93
6.	Ostala oboljenja i stanja	10.621	34,55
Ukupno		30.743	100,00%

¹Izvor podataka: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi za zdravstvenu zaštitu žena (obrazac br. 3-02-61) za 2015. godinu

**Vodeća oboljenja registrovana u zdravstvenoj zaštiti žena u dobroj skupini
od 15-49 godina u 2015. godini¹**

Tabela 18.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Druge upale vagine i vulve N ₇₆	3.950	19,69
2.	Kandidijaza B ₃₇	3.470	17,29
3.	Poremećaji menstruacije N _{91-N92}	1.818	9,06
4.	Menopauzalni i drugi perimenopauzalni poremećaji N ₉₅	1.430	7,13
5.	Trihomonijaza A ₅₉	999	4,98
6.	Ostala oboljenja	8.397	41,85
Ukupno		20.064	100,00%

¹Izvor podataka: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi za zdravstvenu zaštitu žena (obrazac br. 3-02-61) za 2015. godinu

Vodeća oboljenja registrovana u zdravstvenoj zaštiti žena za dobnu skupinu 50 i više godina u 2015. godini¹

Tabela 19.

Redni broj	Naziv oboljenja, stanja po 10. MKB	Broj oboljenja	Index strukture %
1.	Menopauzalni i drugi perimenopauzalni poremećaji N ₉₅	6.058	56,73
2.	Druge upale vagine i vulve N ₇₆	1.024	9,59
3.	Kandidaza B ₃₇	929	8,70
4	Polip ženskog genitalnog sistema N ₈₄	293	2,74
5.	Lejomiom materice D ₂₅	282	2,64
6.	Ostala oboljenja	2.093	19,60
Ukupno		10.679	100,00

¹Izvor podataka: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo - Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi za zdravstvenu zaštitu žena (obrazac br. 3-02-61) za 2015. godinu

3.6. ORALNO ZDRAVLJE

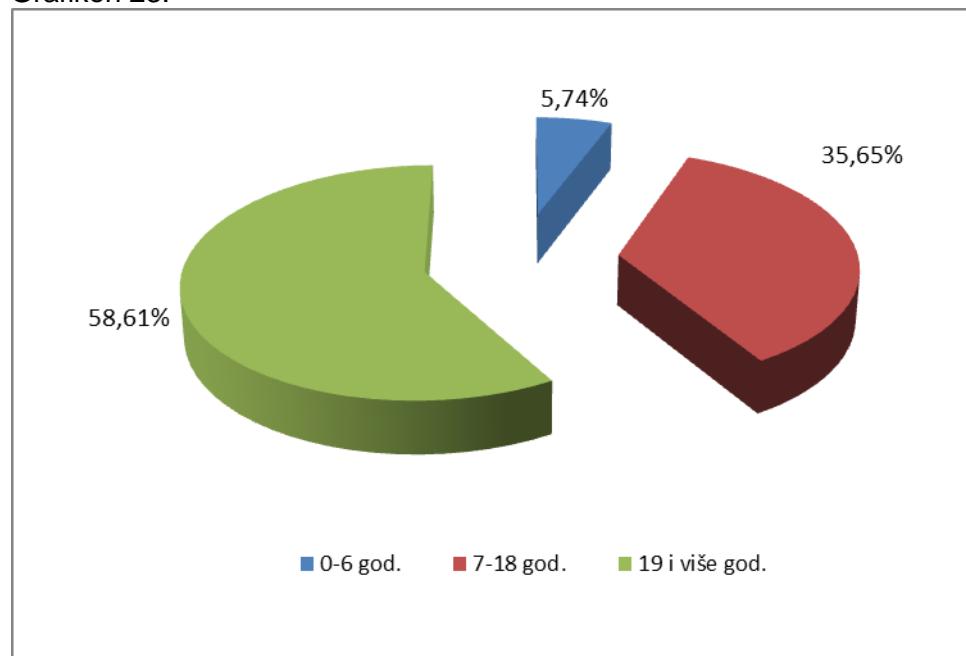
Stanje oralnog zdravlja stanovništva Kantona Sarajevo prema podacima iz javnog sektora ne bilježi značajnije promjene u odnosu na prethodne godine.

Unutar populacionih skupina od 0-6 godina i 7-18 godina zubni karijes je bio vodeće oboljenje. Unutar dobne skupine od 19 i više godina u 2015. godini vodeće oboljenje je oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva, kao i prethodne godine.

U 2015. godini udio zubnog karijesa kod svih populacionih skupina u odnosu na ukupno utvrđena oboljenja, stanja i povrede u stomatološkoj zaštiti koje su registrovane u javnom sektoru je iznosio 36,91% svih registrovanih oboljenja i stanja. U odnosu na ukupno registrovani karijes, udio zubnog karijesa u populacionoj skupini od 0-6 godina činio je 5,74%, u skupini od 7-18 godina činio je 35,65%, a u populacionoj skupini 19 i više godina činio je čak 58,61%.

**Zubni karijes-prikaz po populacionim skupinama u 2015. godini
(prema podacima iz javnih ustanova)**

Grafikon 23.

Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo u 2015. godini - ukupno

Tabela 20.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Zubni karijes K ₀₂	95.348	36,91
2.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva K ₀₄	80.387	31,12
3.	Gingivitis i periodontalna oboljenja K ₀₅	33.545	12,99
4.	Dentofacialne anomalije (uključujući mallocl.) K ₀₇	30.351	11,75
5.	Druga oboljenje čvrstog tkiva zuba K ₀₃	4.267	1,65
6.	Ostala oboljenja, stanja	14.410	5,58
UKUPNO		258.308	100,00%

Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo u 2015. godini u dobroj skupini od 0-6 godina

Tabela 21.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Zubni karijes K ₀₂	5.469	55,86
2.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva K ₀₄	3.007	30,72
3.	Gingivitis i periodontalna oboljenja K ₀₅	557	5,69
4.	Dentofacialne anomalije (uključujući mallocl.) K ₀₇	377	3,85
5.	Povrede lica i usne šupljine S ₀₀ -S ₀₉ , T ₀₀ -T ₀₄ , T ₂₀ , T ₉₀	70	0,72
6.	Ostala oboljenja, stanja	310	3,17
UKUPNO		9.790	100,00%

**Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru
na području Kantona Sarajevo u 2015. godini
u dobroj skupini od 7-18 godina**

Tabela 22.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Zubni karijes K ₀₂	33.993	34,35
2.	Dentofacialne anomalije (uključujući malocll.) K ₀₇	32.426	32,77
3.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva K ₀₄	19.843	20,05
4.	Gingivitis i periodontalna oboljenja K ₀₅	8.125	8,21
5.	Poremećaj razvoja i rasta zuba K ₀₀	1.700	1,72
6.	Ostala oboljenja, stanja	2.876	2,91
UKUPNO		98.963	100,00%

**Vodeća oboljenja u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru
na području Kantona Sarajevo u 2015. godini
u dobroj skupini od 19 i više godina**

Tabela 23.

REDNI BROJ	NAZIV OBOLJENJA, STANJA PO 10. MKB	BROJ OBOLJENJA	INDEX STRUKTURE
1.	Oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva K ₀₄	57.537	38,47
2.	Zubni karijes K ₀₂	55.886	37,37
3.	Gingivitis i periodontalna oboljenja K ₀₅	21.669	14,49
4.	Druga oboljenja čvrstog tkiva zuba K ₀₃	3.460	2,31
5.	Drugi poremećaji zuba i potpornih struktura K ₀₈	3.207	2,14
6.	Ostala oboljenja, stanja	7.796	5,21
UKUPNO		149.555	100,00%

U javnom sektoru u 2015. godini na području Kantona Sarajevo zaštita oralnog zdravlja pružala se na 64 punkta od čega 2 punkta na Stomatološkom fakultetu sa klinikama, sa ukupno 185 stomatoloških stolica od čega 84 stomatoloških stolica na Stomatološkom fakultetu sa klinikama. Ukupan broj stomatoloških timova u javnom sektoru iznosio je 224 i isti je kao prethodne godine.

U toku 2015. godine u javnom sektoru obavljeno je ukupno 380.450 posjeta, što je za 5,26% manje u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano 401.593 posjete. Od ukupnog broja registrovanih posjeta u javnom sektoru, 150.828 posjete su evidentirane kao prve posjete. Broj posjeta po jednom timu u javnom sektoru iznosio je 1.698, a prosječan dnevni broj posjeta po jednom timu iznosio je 6,41 posjeta.

U toku 2015. u javnom sektoru u oblasti zaštite oralnog zdravlja obavljeno je 5.755 ciljanih serijskih pregleda što je za 4,15 % manje u odnosu na prethodnu godinu kada je obavljeno 6.004 ciljanih serijskih pregleda. U toku ove godine obavljeno je 510 kontrolnih pregleda poslije ciljanih-serijskih pregleda, što je za 9,44% više u odnosu na prethodnu godinu kada je broj kontrolnih pregleda iznosio 466.

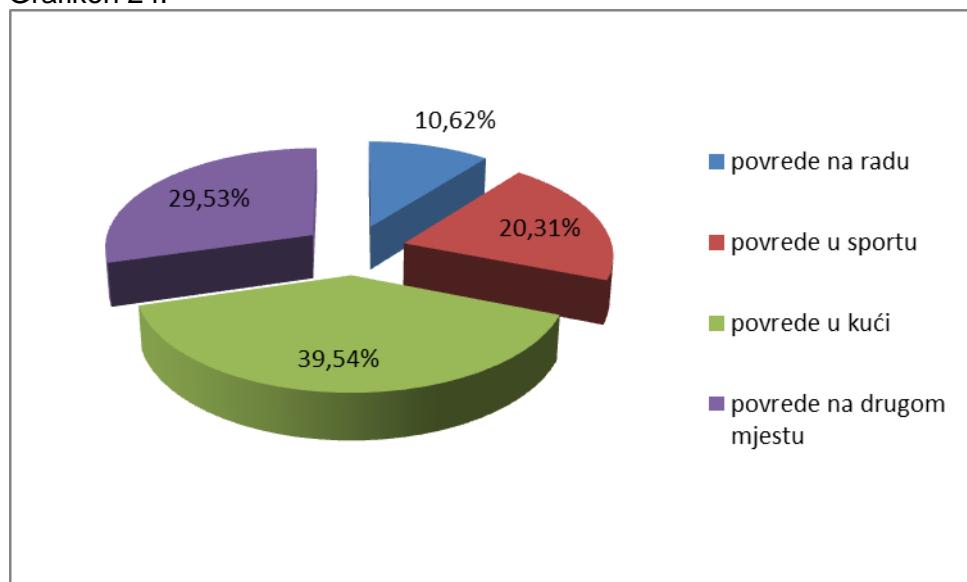
3.7. TRAUMATIZAM

U 2015. godini u primarnoj zdravstvenoj zaštiti ukupno je registrovano 10.031 povreda stanovništva Kantona Sarajevo, što u strukturi svih registrovanih oboljenja, stanja i povreda iznosi 1,92%. Opća stopa traumatizma stanovništva Kantona Sarajevo iznosi 2,24% što ne predstavlja značajniju razliku u odnosu na vrijednost stope traumatizma u prethodnoj godini (2,37%).

U strukturi svih registrovanih povreda u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, kao i prethodnih godina posmatranja, najčešće su zastupljene povrede u kući sa 39,54% (3.966 povreda) i povrede na drugim mjestima sa 29,53% (2.962 povrede), a zatim slijede povrede u sportu sa 20,31% (2.037 povreda) i povrede na radu, odnosno u jaslicama, vrtiću, školi sa 10,62% (1.066 povreda).

**Struktura povreda stanovništva Kantona Sarajeva u 2015. godini,
pregled prema mjestu događaja povrede**

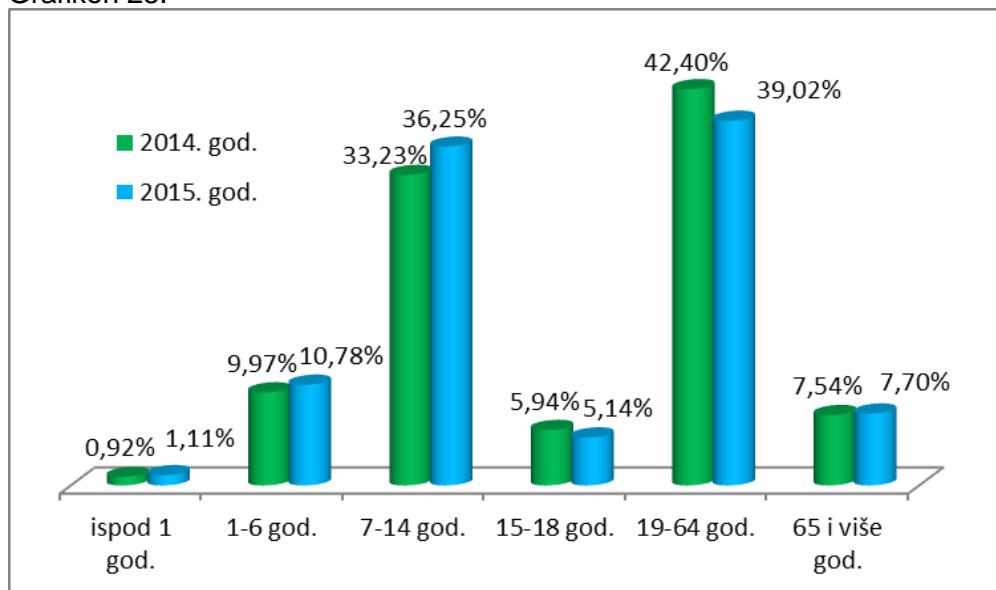
Grafikon 24.

Najveći procenat povreda registrovan je kod radno-aktivnog stanovništva 19-64 godine života (3.914 povreda) koji u strukturi svih registrovanih povreda prema dobnim skupinama čini **39,02%**, a zatim slijede povrede školske djece 7-14 godina života (3.636 povreda) sa **36,25%**, dok su povrede kod ostalih dobnih skupina zastupljene u znatno nižem procentu i to: povrede djece ispod godine dana života sa **1,11%** (111 povreda), povrede djece 1-6 godina života sa **10,78%** (1.081 povreda), zatim povrede školske djece i omladine 15-18 godina života sa **5,14%** (516 povreda) i osoba treće životne dobi (65 i više godina) kod kojih su povrede zastupljene u procentu od **7,70%** (773 povrede).

Traumatizam stanovništva Kantona Sarajeva, pregled po dobnim skupinama, 2014-2015. godina

Grafikon 25.

Povrede djece ispod godine dana života najčešće se dešavaju u kući (**87 ili 78,38%**) i na drugim mjestima (**15 ili 13,51%**).

Povrede djece 1-6 godina života najčešće se dešavaju, također, u kući (**845 ili 78,17%**) i u vrtiću (**109 ili 10,08%**).

Školska djeca 7-14 godina života, također, najčešće se povređuju u kući (**1.662 ili 45,71%**), a zatim slijede povrede uslijed nezgoda u sportu (**1.174 ili 32,29%**).

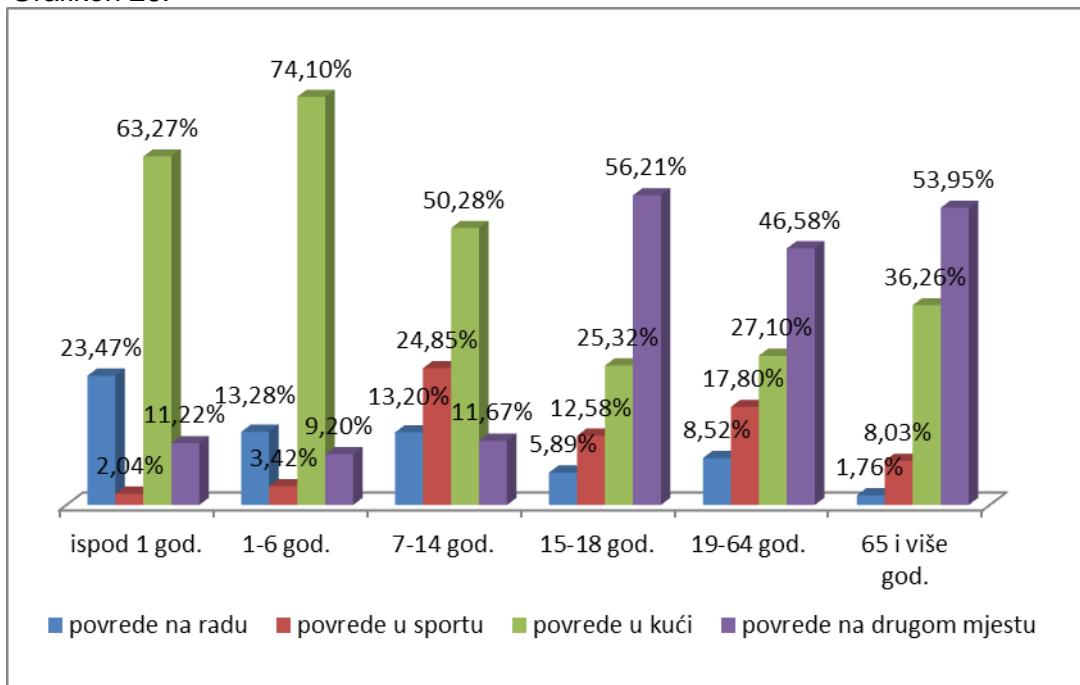
Školska djeca i omladina 15-18 godina života najčešće se povređuju na drugim mjestima (**244 ili 47,29%**) i u kući (**146 ili 28,29%**).

Povrede kod radno-aktivnog stanovništva 19-64 godine života najčešće se dešavaju uslijed nezgoda na drugim mjestima (**1.884 ili 48,13%**) i uslijed nezgoda u kući (**986 ili 25,19%**), dok su povrede na radu zastupljene sa **9,84% (385 povreda)**.

Osobe treće životne dobi (65 i više godina) najčešće se povređuju uslijed nezgoda na drugim mjestima (**461 ili 59,64%**) i uslijed povreda u kući (**240 ili 31,05%**), dok povrede u sportu čine **8,15% (63)**, a povrede na radu su zastupljene sa **1,16% (9)**.

Traumatizam stanovništva Kantona Sarajeva u 2015. godini, pregled prema dobnim skupinama i mjestu događaja povrede

Grafikon 26.

3.7.1. SAOBRAĆAJNI TRAUMATIZAM

Prema podacima MUP-a Kantona Sarajevo u 2015. godini u Kantonu Sarajevo, registrovano je ukupno **11.475** saobraćajnih nezgoda, što predstavlja povećanje za **4,56%** u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovano **10.974** saobraćajnih nezgoda.

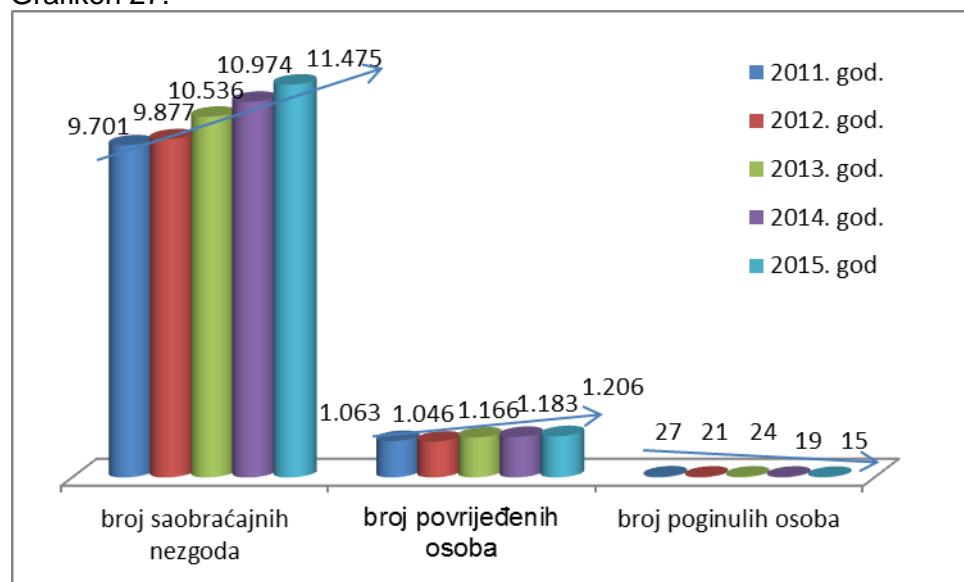
Broj registrovanih saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u 2015. godini je iznosio **151** nezgodu, što je za **20,94%** manji procenat u odnosu na prethodnu godinu kada je registrovana **191** saobraćajna nezgoda izazvana u alkoholisanom stanju. Učešće saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u ukupnom broju registrovanih saobraćajnih nezgoda u 2015. godini iznosi **1,31%**, što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (**1,74%**). Saobraćajne nezgode izazvane u alkoholisanom stanju u najvećem broju su registrovane **na području općina Iličići (59 ili 39,07%)**, **zatim na području općine Centar (35 ili 23,17%)** i **na području općine Hadžići (30 ili 19,86%)**, dok na području općine Trnovo nije registrovana niti jedna saobraćajna nezgoda koja je izazvana u alkoholisanom stanju, kao i prethodne godine.

Broj registrovanih povrijeđenih lica u saobraćajnim nezgodama u 2015. godini na području Kantona Sarajevo je bio **1.206** osobe, što je za **1,94%** viši procenat u odnosu na 2014. godinu kada su povrijeđene **1.183 osobe**, te je i vrijednost stope povrijeđenih u saobraćajnim nezgodama na 100.000 stanovnika u 2015. godini nešto veća (**269,88%ooo**) u odnosu na vrijednost ove stope u 2014. godini kada je iznosila **265,93%ooo**.

Broj poginulih lica u saobraćajnim nezgodama u 2015. godini je **15**, što je za **21,05%** manji broj poginulih u odnosu na 2014. godinu kada je poginulo **19** osoba.

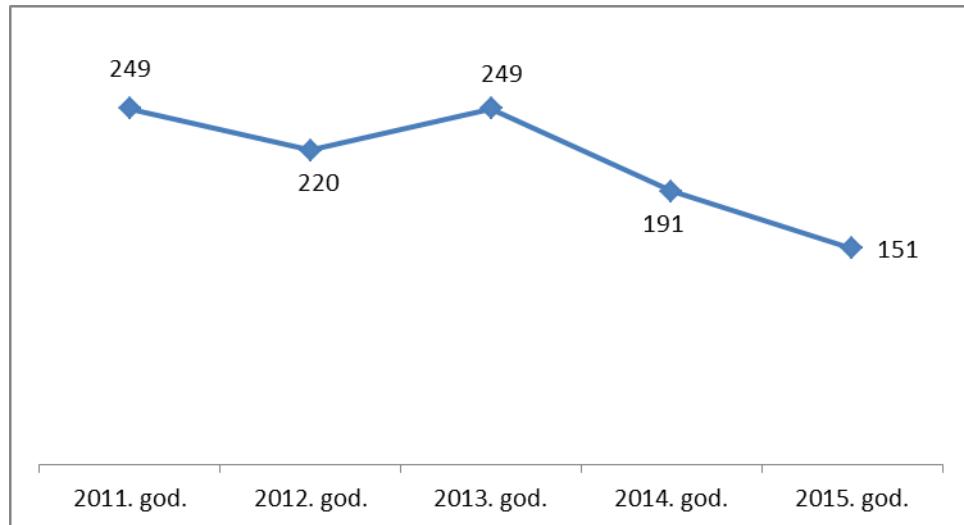
Broj saobraćajnih nezgoda, broj povrijeđenih i broj poginulih osoba u saobraćajnim nezgodama u Kantonu Sarajevo, 2011-2015.godina

Grafikon 27.

Broj saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju u Kantonu Sarajevo, 2011-2015.godina

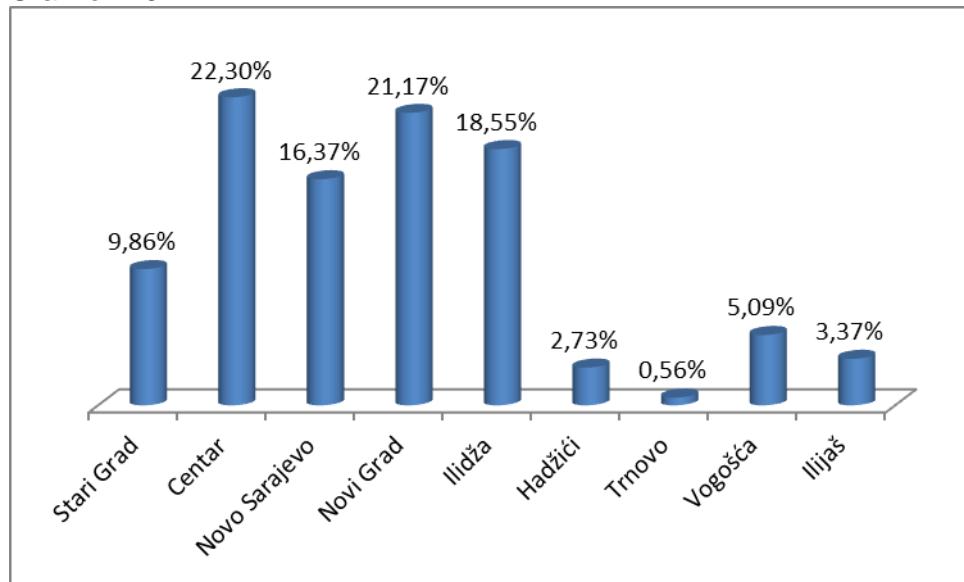
Grafikon 28.

Kao i prethodne godine najveći procenat saobraćajnih nezgoda na području Kantona Sarajevo u 2015. godini desio se na području općina: **Centar (2.559 ili 22,30%)**, **Novi Grad (2.429 ili 21,17%)** i **Novo Sarajevo (1.879 ili 16,37%)**, dok se najmanji procenat saobraćajnih nezgoda desio na području općina: **Trnovo (64 ili 0,56%)**, **Ilijaš (387 ili 3,37%)** i **Hadžići (313 ili 2,73%)**.

Saobraćajne nezgode u Kantonu Sarajevo u 2015. godini, pregled prema općinama

Grafikon 29.

3.8 ZARAZNE BOLESTI I IMUNIZACIJA

3.8.1 Kretanje zaraznih bolesti obaveznih prijavi na području Kantona Sarajevo u 2015. godini

Tokom 2015. godine na području Kantona Sarajevo prijavljeno je 6.045 slučajeva obolijevanja od 30 zaraznih bolesti obaveznih prijavi. U odnosu na prethodnu godinu broj oboljelih mnogo je veći (za 20.46%) kada je prijavljeno 5.018 slučajeva obolijevanja od zaraznih bolesti. Ukupan broj prijavljenih slučajeva obolijevanja je veći zbog nastavka trajanja epidemije Morbillia i ažurnijeg prijavljivanja novootkrivenih slučajeva obolijevanja od Varicellae. Na tabeli broj 24. dat je prikaz oboljenja sa stopom morbiditeta na 100.000 stanovnika.

Broj prijavljenih slučajeva i morbiditet od zaraznih bolesti
 (uporedni podaci 2014. i 2015. godine)

Tabela 24.

Red. Broj	Bolest	Šifra	2014.		2015.	
			Broj slučajeva	Mb	Broj slučajeva	Mb
1	2	3	4	5	6	7
1.	Amebiasis	A06	4	0,90	2	0,45
2.	AFP		1	0,22	0	0,00
3.	AIDS	B20-24	1	0,22	*	
4.	Angina streptoc.	J02	135	30,35	183	41,14
5.	Antimirobna rezisten.		20	4,50	9	2,02
6.	Boreliosis	A69	1	0,22	0	0,00
7.	Brucellosis	A23	11	2,47	4	0,90
8.	Echinococcosis	B67	1	0,22	0	0,00
9.	Encephalitis	A85	0	0,00	3	0,67
10.	Enterocolitis ac.	A09	1077	242,10	1746	392,49
11.	Erysipelas	A46	9	2,02	8	1,80
12.	Febris haemorrhagica	A98	16	3,60	0	0,00
13.	Giardiasis	A06	0	0,00	1	0,22
14.	HbsAg klicnoša	Z22	0	0,00	5	1,12
15.	Herpes zoster	B24	416	93,51	555	124,76
16.	HIV infectio	B20-24	8	1,80	*	*
17.	HVA	B15	1	0,22	0	0,00
18.	HVB	B16	27	6,07	13	2,92
19.	HVC	B18	24	5,40	12	2,70
20.	Leptospirosis	A27	8	1,80	3	0,67
21.	Leishmaniasis	B 55	2	0,45	0	0,00
22.	Lues	A50-53	2	0,45	1	0,22
23.	Meningoencephalitis	G02	4	0,90	1	0,22
24.	Meningitis mening.	A39	1	0,22	1	0,22
25.	Meningitis	G00	0	0,00	0	0,00
26.	Meningitis virosa	A87	0	0,00	1	0,22
27.	Mononucleosis	B27	48	10,79	50	11,24
28.	Morbilli	B05	892	200,52	359	80,70
29.	Nosocomial infec.		410	92,17	423	95,09
30.	Parotitis epid.	B26	27	6,07	14	3,15
31.	Pertussis	A37	18	4,05	3	0,67
32.	Rubeola	B 06	2	0,45	6	1,35
33.	Q-fever	A87	1	0,22	0	0,00
34.	Salmonellosis	B06	89	20,01	218	49,01
35.	Scabies	B86	360	80,93	419	94,19
36.	Scarlatina	A38	102	22,93	172	38,66
37.	Sepsis	A41	32	7,19	16	3,60
38.	Toxiinfectio al.	A05	126	28,32	104	23,38
39.	Tuberculosis activa	A15-A19	84	18,80	71	15,96
40.	Varicellae	B01	1128,02	236,48	1642	369,11
	UKUPNO:		5018	1133,51	6045	1358,88

Morbiditet rađen na osnovu procjene broja stanovnika Federalnog zavoda za statistiku (stanje na dan 30.06.2015 godine.)

* Zbog posebnih procedura oko prijavljivanja HIV/AIDS infekcije, iste se dobivaju preko DPST centara, tako da je u 2015. godini, prema podacima Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH, prijavljeno (otkiveno) novih 12 slučajeva HIV infekcije na Klinici za infektivne bolesti UKC Sarajevo.

Najveća stopa morbiditeta od zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo zabilježena je u općini Iličići i iznosila je 1882,63 dok se najmanja stopa morbiditeta bilježi u općini Trnovo. Na sljedećoj tabeli dat je prikaz oboljenja od zaraznih bolesti po općinama Kantona Sarajevo sa stopama morbiditeta.

Kretanje zaraznih bolesti po općinama KS u 2015.godini

Tabela 25.

Redni broj	Bolest	UKUPNO:	Općine								
			1 Centar	2 Stari Grad	3 Novo Sarajevo	4 Novi Grad	5 Iličići	6 Vogosča	7 Hadžići	8 Ilijaš	9 Trnovo
1.	Amebiasis	2	1	0	1	0	0	0	0	0	0
2.	Angina streptoc.	183	17	22	31	39	63	0	0	10	1
3.	Antimikrobnna rezistencija	9	2	5	1	0	1	0	0	0	0
4.	Brucellosis	4	0	0	0	1	0	0	2	0	1
5.	Encephalitis	3	0	1	0	2	0	0	0	0	0
6.	Enterocolitis ac.	1746	181	137	304	607	450	21	31	6	9
7.	Erysipelas	8	1	0	1	4	2	0	0	0	0
8.	Giardiasis	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0
9.	HbsAg kloniča	5	1	2	0	1	1	0	0	0	0
10.	Herpes zoster	555	91	61	116	134	93	21	19	18	2
11.	HVB	13	1	0	1	4	4	1	0	2	0
12.	HVC	12	3	2	2	3	2	0	0	0	0
13.	Leptospirosis	3	0	0	0	0	1	1	0	1	0
14.	Lues	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
15.	Meningoencephalitis	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0
16.	Meningitis mening.	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0
17.	Meningitis virosa	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
18.	Mononucleosis	50	13	3	11	8	5	9	1	0	0
19.	Morbili	359	43	60	33	92	57	30	5	39	0
20.	Nosocomial infec.	423	423	0	0	0	0	0	0	0	0
21.	Parotitis epid.	14	2	2	4	2	4	0	0	0	0
22.	Pertussis	3	0	1	0	0	2	0	0	0	0
23.	Rubeola	6	0	0	1	2	1	1	1	0	0
24.	Salmonellosis	218	46	36	46	63	11	11	1	4	0
25.	Scabies	419	40	48	52	85	115	20	28	28	3
26.	Scarlatina	172	9	19	26	27	41	35	5	10	0
27.	Sepsis	16	5	0	0	6	1	1	1	2	0
28.	Toxiinfectio al.	104	17	8	22	33	16	5	1	2	0
29.	Tbc	71	14	10	3	8	20	4	2	9	1
30.	Varicellae	1642	228	74	413	472	287	17	115	36	0
TOTAL:		6045	1139	492	1069	1594	1178	177	212	167	17
Stope Morbiditeta		1358,88	1657,67	1178,47	1449,51	1263,28	1882,63	670,30	922,42	840,29	646,88

* U gore navedenoj tabeli nisu uvršteni HIV i AIDS, kao i AFP s obzirom da ne posjedujemo podatke iz kojih općina oboljeli potiču. Morbiditet rađen na osnovu procjene broja stanovnika Federalnog zavoda za statistiku (stanje na dan 30.06.2015)

Prema indikatorima „Zdravlje za sve“ WHO incidenca na 100.000 stanovnika od zaraznih bolesti u Kantonu Sarajevo u 2015. godini prikazana je na sljedećoj tabeli.

Incidenca zaraznih bolesti prema indikatorima „Zdravlje za sve“ WHO

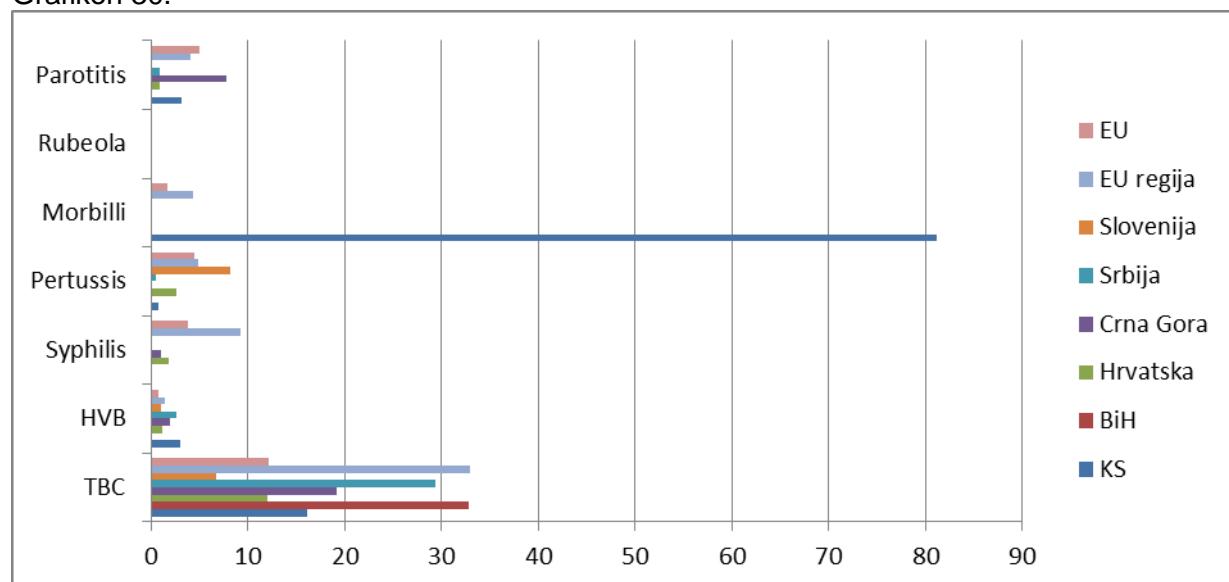
Tabela 26.

Red. Broj	Bolest	Incidenca na 100.000 stanovnika
1.	Tuberculosis	16,04
2.	Hepatitis virosa A	0,00
3.	Hepatitis virosa B	2,94
4.	Syphilis	0,00
5.	Gonorrhea	0,00
6.	Pertussis	0,68
7.	Morbilli	81,09
8.	Tetanus	0,00
9.	Poliomyelitis acuta - AFP	0,00
10.	Rubeolla	0,00
11.	Parotitis epidemica	3,16
12.	HIB	0,00

Prema posljednjim dostupnim podacima (2013. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve“, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, incidenca zaraznih bolesti na 100.000 stanovnika u KS, BiH i izabranim evropskim zemljama prikazana je na sljedećem grafikonu.

Incidenca zaraznih bolesti na 100.000 stanovnika u KS, BiH i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 30.

Izvor podataka: WHO; HFA Database 2013. god.

Na sljedećoj tabeli dat je prikaz broja slučajeva TBC (tuberkuloza), prema spolu i godinama starosti na području Kantona Sarajevo u 2015. godini.

Broj prijavljenih slučajeva tuberkuloze prema spolu i godinama starosti

Tabela 27.

TBC	Godine starosti						Spol		Ukupno
	0-6	7-14	15-24	25-49	50-64	65 ≥	M	Ž	
	1	2	9	28	18	13	45	26	

Deset vodećih zaraznih bolesti u Kantonu Sarajevo za 2014. i 2015. godinu

Tabela 28.

2014.			2015.		
Red. Broj	Bolest	Broj slučajeva	Red. Broj	Bolest	Broj slučajeva
1.	Enterocolitis acuta	1077	1.	Enterocolitis acuta	1746
2.	Varicellae	1052	2.	Varicellae	1642
3.	Morbilli	892	3.	Herpes zoster	555
4.	Herpes zoster	416	4.	Nosocomial infec.	423
5.	Nosocomial infec.	410	5.	Scabies	419
6.	Scabies	360	6.	Morbilli	359
7.	Angina streptococcica	135	7.	Salmonellosis	218
8.	Toxiinfectio alimentaris	120	8.	Angina streptococcica	183
9.	Scarlatina	102	9.	Scarlatina	172
10.	Salmonellosis	89	10.	Toxiinfectio alimentaris	104

Enterocolitis acuta sa 1.746 prijavljenih slučajeva na prvom je mjestu u redoslijedu vodećih zaraznih oboljenja. Veliki broj oboljelih od zaraznog proljeva, između ostalog, pokazatelj je loših higijensko-sanitarnih, odnosno socijalno-ekonomskih uslova življjenja pojedinih skupina stanovništva.

Varicellae (Pljuskavice) su zastupljene u visokom procentu, sa 1.642 prijavljena slučaja u 2015. godini. Ako u obzir uzmemmo činjenicu da se radi o virusnoj, osipnoj, dječijoj, veoma prenosivoj zaraznoj bolesti, koju u našem okruženju preboluje skoro svako dijete, one su i jedna od najčešćih zaraznih bolesti dječijeg uzrasta između prve i sedme godine života. Ovu osipnu groznicu uzrokuje virus Varicella – Zoster iz grupe Herpes virusa. Najčešće se javlja u epidemijama, naročito u dječijim kolektivima, jer se lako prenosi: vazduhom, kapljičnim putem i neposrednim dodirom – kontaktom sa oboljelim koji luči virus preko sekreta disajnih puteva i sadržajem mjeđurića na koži.

Napominjemo da je u 2014 godini došlo do smanjenja broja prijavljenih slučajeva pljuskavica u odnosu na ranije izvještajne periode, te da je analizom i evaluacijom svih podataka donesen zaključak da je broj prijavljenih slučajeva smanjen zbog neažurnog prijavljivanja novootkrivenih slučajeva obolijevanja, s obzirom da se od 2013. godine ova bolest prijavljuje na zbirnoj prijavi.

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo je, u pisanoj formi, obavijestio J.U. Domove Zdravlja da je prijavljivanje navedenog oboljenja zakonska obaveza, te je u toku 2015. godine došlo do ažurnijeg prijavljivanja, mada smatramo da prijavljivanje još uvijek nije adekvatno, te se ulažu naporu da se ova oblast reguliše u skladu sa Pravilnikom o načinu prijavljivanja zaraznih bolesti ('Službene novine FBiH' br. 101/12).

Herpes zoster je sa 555 prijavljenih slučajeva je na visokom trećem mjestu u redoslijedu vodećih zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo. Herpes zoster je virusna bolest koju izaziva varicella zoster virus (VZV). Karakteriše je bolan osip s plikovima. 10 do 20 posto ukupne populacije tokom svog života oboli od Herpes zostera, najosjetljiviji su oni u dobi iznad 50 godina. Istraživanja su pokazala da je polovina onih koji navrše 85 godina života preboljelo ovu bolest.

Nosocomial infections (bolničke infekcije) se sa 423 prijavljena slučaja nalaze na četvrtom mjestu. Bolničke (intrahospitalne – nozokomijalne) infekcije su oboljenja koja se javljaju i u mnogo razvijenijim zemljama nego što je naša. Važan su segment u procjeni kvalitete zdravstvenih usluga. Kontrola bolničkih infekcija aktivnost je usmjerena na poboljšanje njege o bolesniku i zaštiti zdravljaja zdravstvenih radnika. Unatoč napretku u modernoj medicini, 5-10% bolesnika primljenih u bolnicu dobije infekciju povezanu sa zdravstvenom zaštitom.

Kretanje bolničkih infekcija u Kantonu Sarajevo u 2015. godini prikazano je u Izvještaju o radu za prevenciju i kontrolu Tima za bolničke infekcije koji je sastavni dio Izvještaja o radu i finansijskom poslovanju J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo za 2015. godinu .

Scabies (svrab, šuga) je uz Enterocolitis acuta pokazatelj loših higijensko-epidemioloških, odnosno socijalno-ekonomskih uslova življenja pojedinih skupina stanovništva. To je zarazna, kožna bolest koju uzrokuje parazit *Sarcoptes scabiei*. Od scabiesa obolijevaju svi, neovisno o spolu, dobi i socijalnom statusu. Bolest se brzo širi među osobama u dugotrajnom bliskom dodiru, zato obolijevanje od scabiesa najčešće bilježimo u vidu manjih epidemija u porodici ili među osobama u uslovima kolektivnog smještaja.

U 2015. godini nastavlja se provedba protuepidemijskih mjera sa ciljem sprječavanja širenja **krzamaka** (morbilli) u skladu sa odlukom o proglašenju epidemija morbila na području Kantona Sarajevo koja je donesena 28.04.2014. godine, od strane Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo, a uz saglasnost Ministarstva zdravstva Federacije Bosne i Hercegovine.

VCCT centar

Rad VCCT centra (centar za dobrovoljno, anonimno, povjerljivo savjetovanje i testiranje) odvijao se uobičajenom dinamikom tokom čitave godine. U odnosu na prethodnu godinu zahvaljujući predanosti osoblja, poštivanju svih procedura koje se odnose na rad ovih centara, tokom 2015. godine na HIV/HCV testirane su 904 osobe i to 246 ženskog i 658 muškog spola:

- IDU (intravenski korisnici droga) populacija – 102 osobe
- MSM (muškarci koji imaju sex sa drugim muškarcima) – 144 osobe
- SW (sex. radnice) – 91 osoba
- Heteroseksualci – 546 osoba

Od testiranih iz IDU populacije, 20 je bilo reaktivno na HCV, od toga 4 novootkrivena, nije bilo reaktivnih na HIV.

Zbog posebnih procedura oko prijavljivanja HIV/AIDS infekcije, iste se dobivaju preko DPST centara, tako da je u 2015. godini, prema preliminarnim podacima Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH, prijavljeno (otkriveno) novih 12 slučajeva HIV infekcije na Klinici za infektivne bolesti UKC Sarajevo.

Od ukupnog broja testiranih osoba u našem centru nije zabilježena pozitivnost na HIV.

3.8.2 EPIDEMIJE TROVANJA HRANOM

U 2015. godini ukupno su prijavljene 3 sumnje na trovanje hranom.

3.8.2.1.Trovanje hranom djece u J.U.Djeca Sarajeva

Od trenutka saznanja da se radi o sumnji na trovanje hranom među djecom koja borave u vrtićima J.U Djeca Sarajeva djelatnici J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, u saradnji sa Sanitarnom inspekcijom provodili su sve Zakonom propisane mjere u cilju suzbijanja širenja ove epidemije među djecom.

Između ostalih mjera date su **preporuke uposlenicima J.U. Djeca Sarajeva** koje su podrazumijevale da se obrati pažnja na izostanke djece i osoblja sa stomačnim tegobama i povišenom temperaturom, obavještenje roditeljima djece sa tom simptomatologijom kako bi se što prije ukazala ljekarska pomoć i djeca izolirala, pojačati propisanu higijensku praksu kako kod uposlenika, tako i mjere opće higijene, pojačati mehaničko čišćenje i mjere dezinfekcije svih površina u kuhinjskim blokovima i mokrim čvorovima, posebnu pažnju obratiti na pranje i dezinfekciju ruku; **preporuke roditeljima** da pojačaju higijenu ruku oboljele djece i ostalih članova porodice, naročito onih koji njeguju oboljelog; **preporuke zdravstvenim radnicima** predškolskih dispanzera J.U. Dom zdravlja Kantona Sarajevo i Zavoda za hitnu medicinsku pomoć da pooštire nadzor pri pregledu djece sa stomačnim tegobama, kako bi se otkrili novi slučajevi oboljenja.

Djelatnici J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo uradili su vanrednu dezinfekciju svih prostora i objekata, te sistematsku deratizaciju svih vrtića antikoagulantnim sredstvima II generacije na bazi 0,05 Bromadilona u propisno označenim deratizacijskim kutijama sa zatvorenim mamcima postavljenim prema planu i rasporedu izlaganja zatrovanih mamaca sa tlocrtima objekta posebno izrađenim za svaki objekat na unaprijed određena kritična mjesta uz vođenje evidencije o šemi postavljanja i to na način da su dostupne glodarima, a da ne smetaju u obavljanju svakodnevnog procesa u objektima pod sanitarnim nadzorom. Ovom deratizacijom obuhvaćena su, kako unutrašnjost objekta, tako i pripadajuće vanjske površine i šahtovi.

Od samog početka epidemije uzimani su uzorci na mikrobiološku ispravnost: zatečene hrane, brisevi radnih površina i predmeta opće upotrebe, radne odjeće uposlenika, uzorci stolice i brisevi nosa i guše zaposlenih, te vode sa česme.

Na osnovu provedenih mjera i dobijenih rezultata analiza uzetih uzoraka na mikrobiološku ispravnost i svih pokazatelja koji se odnose na ovu epidemiju zaključeno je slijedeće:

- U skladu sa članom 6. Zakona o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti („Službene novine Federacije BiH“, broj 29/05, Ministrica zdravstva Kantona Sarajevo proglašava epidemiju zaraznog trovanja hranom na području Kantona Sarajevo, uz prethodnu saglasnost Federalnog Ministra zdravstva od 27.04.2015. godine, a po pribavljenom stručnom mišljenu J.U Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo
- Na osnovu prijedloga odjave epidemije od strane J.U Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo od 08.05.2015. godine, a u skladu sa članom 7. istog Zakona Ministrica zdravstva Kantona Sarajevo proglašava prestanak epidemije zaraznog trovanja hranom na području Kantona Sarajevo
- Ljekarsku pomoć zatražilo je 249 djece sa simptomima trovanja hranom, od čega je njih 56 hospitalizirano sa srednje teškom kliničkom slikom
- Kod 35 djece iz stolice izolirana je *Salmonella enteritidis*
- Preduzete su sve Zakonom propisane mjere
- Od ukupnog broja uzetih uzoraka hrane (1+16) njih 1+5 nisu zadovoljili pošto su izolirani *Salmonella spp.* i *Enterobacteriaceae*
- *Salmonella species* izolirana je u zapečenim makaronima sa sirom, jajima i pavlakom i legiranom špinatu, a *Enterobacteriaceae* u originalnom pakovanju pavlake
- Uzeto je 48 uzoraka briseva raznih površina, u 4 su izolirani *Enterobacter spp.* i *Staphylococcus aureus*
- Urađen je po 141 uzorak brisa nosa i guše zaposlenog osoblja od čega je kod njih 6 iz guše izoliran *Staphylococcus aureus*
- Po nalogu sanitarne inspekcije uzeta su po 3 uzastopna uzorka stolice uposlenog osoblja. Svi analizirani uzorci stolice ostali su uredni

- Prikupljanjem, obradom i analizom svih relevantnih činjenica može se konstatirati da u ovoj epidemiji trovanja hransom nije ustanovljen izvor zaraze. Međutim, evidentno je da je inkrimisana pavlaka najvjerojatniji put prijenosa infekcije.

3.8.2.2. Prijavljene su još dvije sumnje na trovanje hransom i to u pekari „EDO“ u Ilijašu i objektu „DIVISION“ d.o.o. PJ Tvornica radosti koje nisu potvrđene.

U 2015. godini, ukupno je registrovano 928 oboljenja gdje je hrana bila pretpostavljeni i/ili potvrđeni put prijenosa. Svi slučajevi, osim gore navedenih, javljali su se u pojedinačnom obliku, što znači da nije ustanovljen zajednički izvor i put prijenosa infekcije.

Na sljedećoj tabeli dat je prikaz oboljenja gdje je hrana bila pretpostavljeni i/ili potvrđeni put prijenosa, kao i morbiditet od navedenih bolesti na 100.000 stanovnika.

Ukupno registrovana oboljenja gdje je hrana bila pretpostavljeni i/ili potvrđeni put prijenosa i morbiditet na 100.000 stanovnika

Tabela 29.

OBOLJENJE	UKUPNO OBOLJELIH	Mb/100.000
Toxiinfectio alimentaris	120	27.11 %ooo
Salmonellosis	89	20.10 %ooo
Enterocolitis acuta	328	74.09 %ooo
UKUPNO	928	208.61 %ooo

3.8.3 IMUNIZACIJA

Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti ("Sl. novine Federacije BiH", broj 29/05, Pravilniku o načinu provođenja obavezne imunizacije, imunoprofilakse i kemoprofilakse protiv zaraznih bolesti te o osobama koje se podvrgavaju toj obavezi ("Sl. novine Federacije BiH", broj: 22/07, 19/08, 6/10, 8/11, 12/12, 95/13, 64/14, 16/15), Naredbi o programu obaveznih imunizacija stanovništva protiv zaraznih bolesti u 2015. godini ("Sl. novine Federacije BiH", broj: 21/15) imunizacija se vršila kontinuirano tokom cijele godine. Obaveznu imunizaciju obavljaju djelatnici predškolskih i školskih dispanzera J.U. „Dom zdravlja“ Kantona Sarajevo, a vakcinaciju sa BCG vakcinom i prvom dozom Hepatitis B vakcine zdravstveno osoblje Klinike za ginekologiju i akušerstvo UKC Sarajevo i Odjela za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim.Dr Abdulah Nakaš“.

Tokom 2015. godine opskrba svih vakcina iz obaveznog programa imunizacije bila je uredna, izuzev trenutnog nedostatka kombinovane vakcine protiv Difterije, Tetanusa, Pertusisa i Poliomijelitisa (TetraXim vakcina), ali je taj problem brzo prevaziđen.

Plan Programa imunizacije, Izvještaje o broju vakcinisane novorođenčadi (BCG i HVB-I doza), Izvještaje o broju vakcinisane djece, prema vrsti vakcine i uzrastu djeteta, Izvještaje o stanju-broju vakcina po vakcinalnim punktovima u HES-u J.U. „Dom zdravlja“ Kantona Sarajevo i J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, izvještaje o rasturu – odbačenim dozama vakcina (višedozna pakovanja), mjesечne potrebe za pojedinim vrstama i količini vakcina za nivo Kantona, uz stručnu i tehničku pomoć rade djelatnici RJ za epidemiologiju J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo.

Na osnovu mjesecnih izvještaja iz Klinike za ginekologiju i akušerstvo KCU Sarajevo, Opće bolnice „Prim.dr Abdulah Nakaš“ predškolskih i školskih dispanzera J.U. „Dom zdravlja“ Kantona Sarajevo o broju i vrsti vakcina djece uzrasta od 0 do 18 godina, napravljen je godišnji izvještaj koji je prema sačinjenom planu J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i preporukama WHO, a koji se odnosi na potreban – zadovoljavajući procenat procijepljenoosti djece kako bi se stvorio kolektivni imunitet (kako kod opravdano ili neopravdano nevakcinisane djece ne bi došlo do pojave neke vakcinopreventabilne bolesti), konstatacija je da je procenat pokrivenosti djece u primoimunizaciji i revakcinaciji nije zadovoljavajući.

I dalje osnovni razlog za nedostatan procenat pokrivenosti pojedinim vrstama vakcina prema uzrastu treba tražiti u nezainteresiranosti kako roditelja tako i djece školskog uzrasta, te jakoj antivakcinalnoj kampanji koja, već niz godina, djeluje na području Kantona Sarajevo.

Na sljedećoj tabeli dat je Izvještaj o provođenju imunizacije za 2015. godinu u Kantonu Sarajevo.

Godišnji izvještaj o provedenoj imunizaciji za 2015. godinu

Tabela 30.

VRSTA VAKCINE	Ciljna grupa /kohorta/ djece prema programu imunizacije			Djeca drugih dobnih skupina/ nevakcinisana prema programu imunizacije		
	Broj planiranih	Broj imuniziranih	%	Broj planiranih	Broj imuniziranih	%
	1	2	3	4	5	6
PRIMOIMUNIZACIJA	BCG	4543	4471+(132dk)	98,4%		7
	Hep B 1	4543	4427+(119dk)	97,4%		14
	Hep B 2	4543	3957	87,1%		18
	Hep B 3	4543	2729	60,1%		77
	DTPa+IPV 1		2861			58
	DTPa2+IPV 2		1619			71
	DTPa+IPV 3		1469			80
	DTwP 1		446			10
	DTwP 2		1186			58
	DTwP 3		1071			69
	OPV 1		457			12
	OPV 2		1188			53
	OPV 3		1086			85
	HiB 1	4543	3388	74,0%		12
	HiB 2	4543	2759	60,7%		11
	MMR	4300	2449	57,0%		235
REVAKCINACIJA	HiB	3700	2006	54,0%		42
	OPV 1	3700	1979	53,5%		326
	DTPa+IPV 4		796			16
	DTwT rew		791			4
	OPV 2	1450	1406	97,0%		392
	MMR	4300	2345	54,5%		510
	DT (pro adult)	4200	3085	73,5%		114
	DT ped	1020	967	94,8%		113
	OPV 3	4200	2871	68,4%		38
	Ana TE	3900	2590	62,4%		38
	IPV		0			1
	Pneumo 23		0			0

Na kraju, analizom svih podataka koji se odnose za redovan program imunizacije može se konstatovati slijedeće:

1. Tokom izvještajnog perioda (2015. godine) nije bilo prekida u obveznom programu imunizacije djece od 0 do 18 godina života;
2. Procenat procijepljenosti djece od 0 do 18 godina u primoimunizaciji i revakcinaciji nije bio je zadovoljavajući;
3. Smatramo da bi procenat i primoimunizacije i revakcinacije trebao da bude još viši, kako bi za svaku vakcinopreventabilnu bolest za koju postoji zakonska obaveza vakcinacije, bio stvoren dovoljan stepen kolektivnog imuniteta, da ne bi dolazilo do pojave i/ili širenja bilo koje vakcinopreventabilne bolesti.

4. OKOLIŠ I ZDRAVLJE

Ljudsko zdravlje je u direktnoj vezi sa „zdravljem“ okoliša. Najčešći negativni uticaji okoliša na zdravlje ljudi povezani su sa zdravstveno neispravnom vodom za piće, zagađenjem zraka i nekontrolisanim upravljanjem otpadom. Mnoge zdravstvene posljedice postaju vidljive nakon dužeg vremena ili se javljaju kao rezultat hronične izloženosti štetnim materijama. Iako je uticaj zagađenja na zdravlje odavno poznat, a ljudsko zdravlje vrijednost od najvećeg značaja, na mjere koje imaju za cilj osigurati čišći i zdraviji okoliš još uvijek se gleda kao na teško dostižan luksuz.

Način vodoopskrbe na pojedinim područjima direktno utiče na zdravlje ljudi, povećavajući ili smanjujući zdravstvene rizike. Sigurna voda za piće neophodna je za život, od ključne je važnosti za javno zdravlje i važan je pokretač privrednog razvoja. Javni vodoopskrbni sistemi kojima se adekvatno upravlja, smatraju se najsigurnijim načinom opskrbe ljudi vodom za piće. Prema definiciji javnog vodosnabdijevanja, svaki vodoopskrbni objekat smatra se javnim, ukoliko vodom za piće snabdijeva više od 50 ljudi ili isporučuje više od 10 m^3 vode/dan, ako se ti poslovi obavljaju putem vodnih građevina kojima upravljaju pravne osobe registrovane za obavljanje javne vodoopskrbe – javni isporučitelji vodnih usluga.

4.1. VODOSNABDJEVANJE

Javna vodoopskrba na području Kantona Sarajevo organizovana je preko četiri (4) vodoopskrbna sistema kojim upravljaju javna komunalna preduzeća u vlasništvu kantona i općina (Tabela 31.).

Pregled javnih vodovodnih sistema na Kantonu Sarajevo

Tabela 31.

R/b	Vodovodni sistemi	Broj korisnika
1.	Sarajevski vodovod	396.873
2.	Gradski vodovod Misoča Ilijaš	16.000
3.	Vodovod Hadžići	16.129
4.	Vodovod Trnovo	1.600
UKUPNO :		430.602

Prema zvaničnim statističkim pokazateljima u odnosu na broj stanovnika, na Kantonu Sarajevo je priključeno oko 96,37% stanovnika na vodovodne sisteme.

Dio stanovnika snabdijeva se iz vodovoda lokalnog značaja, a određeni broj individualno, putem manjih vrela i bunara. Prema raspoloživim podacima 3,63% ili 16.251 korisnika svoje potrebe za vodom zadovoljava putem individualnih, grupnih ili lokalnih vodovoda kojim gazduju lokalne zajednice i odbori za vodu sastavljeni od predstavnika građana. J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo prati kvalitet vode za piće iz sedamdeset (70) većih vodovodnih sistema, shodno zakonu o komunalnim djelatnostima na području devet općina KS (Tabela 32.), dok bi ostale individualne vodovode trebali pratiti građani korisnici - prema Zakonu o vodama („Službene novine Federacije BiH“, broj 70/06), kojim se uređuje način upravljanja vodama unutar teritorije Federacije BiH.

Lokalni vodovodi na Kantonu Sarajevo prema broju korisnika

Tabela 32.

R/b	Lokalni vodovodni sistemi	Broj korisnika na lokalnim vodovodima pod nadzorom	Broj korisnika na vodovodima bez nadzora
1.	Područje šest Sarajevskih općina	6.139	683
2.	Općina Ilijaš	2.500	886
3.	Općina Hadžići	...	6.015
4.	Općina Trnovo	...	28
UKUPNO :		8.639	7.612

4.1.1. Vodovodni sistemi

Snabdijevanje pitkom vodom na području općina Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad, Ilidža, Vogošća i općine Trnovo (olimpijskih planina Bjelašnice i Igmana) obezbjeđuje se, najvećim dijelom (87,00%) eksploatacijom podzemnih voda iz aluvijalnih naslaga u Sarajevskom polju. Vrijednosti sadašnje specifične potrošnje vode domaćinstava iznose oko 120 l/st.dan, a privrede oko 64 l/st.dan.

Širenjem grada Sarajeva uvećavao se broj stanovnika a time i potreba za velikom količinom pitke vode. Prema dostupnim podacima, tehnički gubici vode (isticanja na cjevovodima i priključcima, propuštanja rezervoara i slično) iznose 62,70%. Ostali gubici odnose se na prividne gubitke (bespravna potrošnja, greške na mjernom mjestu kod potrošača, neočitanja i greške u bazi kod prenosa podataka).

Vodovodni sistem općine Ilijaš zasniva se na korištenju voda rijeke Misoče kao jedinog izvorišta koje je uključeno u sistem. Procjenjuje se da javno vodosnabdijevanje pokriva oko 79,61% potrošača.

JKP "Komunalac" d.o.o. Hadžići upravlja sa sedamnaest (17) vodovodnih sistema, na koje je priključeno 16.129 korisnika tj. 69,74 % stanovnika. Vodovodni sistemi rađeni su prije dvadeset do pedeset godina, čija je prosječna starost cca. 35 godina, a ostalih cca. 30,26% stanovnika snabdijeva se sa nekog individualnog vodovoda.

Prema podacima općine Trnovo iz 2015. godine, snabdijevanje stanovnika vodom riješeno je preko gradskih vodovoda u urbanom dijelu Trnova, Igmana i Bjelašnice, te dijelom i naseljenih mesta u Kijevu (za 50,00%), dok su ostala sela i zaseoci vodosnabdijevanje rješili kaptiranjem izvora i izgradnjom lokalnih seoskih vodovoda iz sopstvenih resursa ili iz pomoći donatora i općine. Upravljanje i održavanje vodovoda vrši KJKP „Vodovod i kanalizacija“ iz Sarajeva za vodovodni sistem Hrasnica – Bjelašnica, a dvadeset i pet (25) lokalnih seoskih vodovode održava JKP "Trnovo".

4.1.2. Monitoring kvaliteta vode za piće

Internu kontrolu kvaliteta Sarajevskog gradskog vodovoda vrši laboratoriјa "KJKP Sarajevskog vodovoda" sa odgovarajućom opremom i stručnim osobljem. Eksternu kontinuiranu kontrolu sirove vode izvorišta - četiri bunara Sokolović kolonija vrši J.U Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo iz vlastitih sredstava. Sirove vode izvorišta zahvaćenih za vodoopskrbu ispituju se ili po programu nacionalnog monitoringa površinskih i podzemnih voda ili po programima interne kontrole komunalnih društava koji upravljaju vodovodima. Eksternu kontrolu kvaliteta vode za piće iz lokalnih vodovoda vrši Zavod po dinamici jedanput mjesечно prema postojećim Ugovorima.

Praćenje kvaliteta vode za piće vrši se u skladu sa standardima propisanim u Zakonu o vodama ("Sl. novine FBiH" broj 70/06), Zakonu o hrani ("Sl. glasnik BiH", broj 50/04.) i Pravilnikom o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće ("Sl. glasnik BiH" broj 40/10.).

U 2015. godini uzorkovana je voda iz javnih, privrednih, poslovnih i privatnih objekata na laboratorijske analize i ocjenu higijenske ispravnosti sistematski i prema utvrđenom programu (Tabela 33.).

**Rezultati ispitivanja higijenske ispravnosti vode za piće,
površinskih i voda za rekreaciju i kupanje**

Tabela 33.

R/b	MJESTO UZIMANJA UZORKA	Broj uzoraka	Mikrobiološka analiza		Fizičko-hemijska analiza	
			Odgovara	Ne odgovara	Odgovara	Ne odgovara
1.	Izvorište BSK	58	29	0	28	1
2.	Sarajevski vodovod	234	117	0	117	0
3.	Misoča Ilijaš	72	47	1	24	0
4.	Tehnički prijem	139	71	0	68	0
5.	M.I.Ovako	24	24	0	0	0
6.	M.I.Brajlović	46	33	2	3	8
7.	Spanish market	27	14	0	13	0
8.	Argeta	87	80	2	5	0
9.	Brojler	28	27	0	1	0
10.	K.J.U.Kampus	16	12	0	4	0
11.	O.Š.Por. Ef.Ramić	8	8	0	0	0
12.	Lokalni vodovodi općine	365	267	26	61	11
13.	Poplave	73	28	9	22	14
14.	Zahtjevi klijenata	76	38	2	34	2
15.	Bazeni	765	636	4	123	2
16.	Javne česme	12	11	1	0	0
17.	Vrelo Bosne	24	7	5	9	3
18.	Rijeke K.S.	12	1	5	6	0
19.	FMUP	2	1	0	1	0
UKUPNO:		2068	1451	57	519	41

U 2015. godini identifikovan je najveći procenat od 11,00% mikrobiološki i fizičko hemijski neispravnih uzoraka vode iz lokalnih vodnih objekata. Program sistematske kontrole vode za piće iz objekata, koje provodi Zavod rezultirao je poboljšanjem higijenskog kvaliteta vode za piće i smanjenjem rizika obolijevanja od vodom prenosivih bolesti.

Higijenska ispravnost vode za piće iz sistema centralnog vodosnabdijevanja je kontinuirano odgovarala propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće. Monitoringom su obuhvaćeni bunari BSK sa sirovom vodom i distributivna mreža Sarajevskog i Ilijaškog vodovoda. Redovnim informacijama obaviještavani su Ministarstvo zdravstva, Kantonalna uprava za inspekcijske poslove inspektorat za sanitарne, zdravstvene i farmaceutske poslove i nadležne službe.

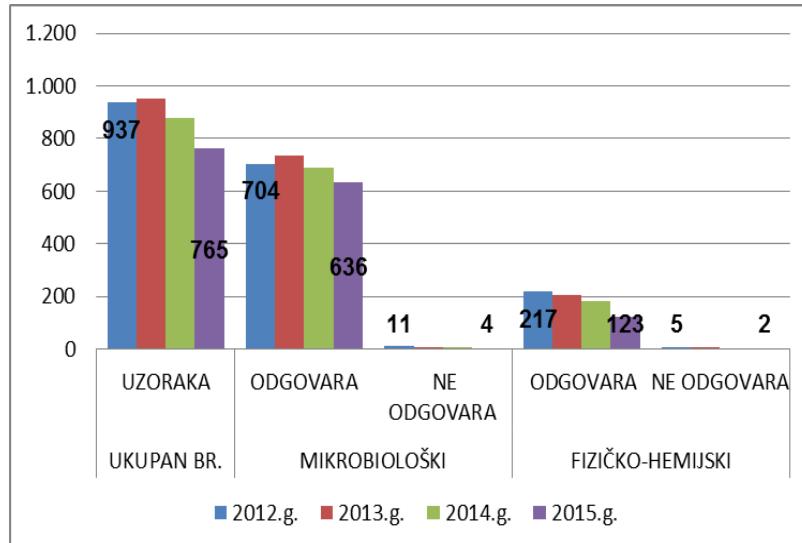
Analizom rezultata nakon izvršenih pretraga Lokalnih vodovodi sa pet Općina Kantona Sarajevo, utvrđeno je da od ukupno 365 analiziranih uzoraka 328 odgovara, a 37 ne odgovara propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće. Jednom mjesечно, informacijama o izvršenim poslovima na terenu sa interpretacijom analiza i stručnim mišljenjem, izvještavane su Općine i Kantonalna uprava za inspekcijske poslove.

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo redovno vrši kontrolu bazenske vode na mikrobiološku i povremeno na fizičko - hemijsku ispravnost. Od ukupno 765 uzetih, 759 analiziranih uzoraka odgovara, a 6 ne odgovaraju propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće.

Poređenjem rezultata ispitivanja higijenske ispravnosti vode iz bazena za kupanje i rekreaciju 2012., 2013., 2014. i 2015. godine evidentno je smanjenje broja uzetih uzoraka i higijenske neispravnosti bazenske vode (Grafikon 31.).

Uporedni prikaz higijenske ispravnosti bazenskih voda po godinama

Grafikon 31.

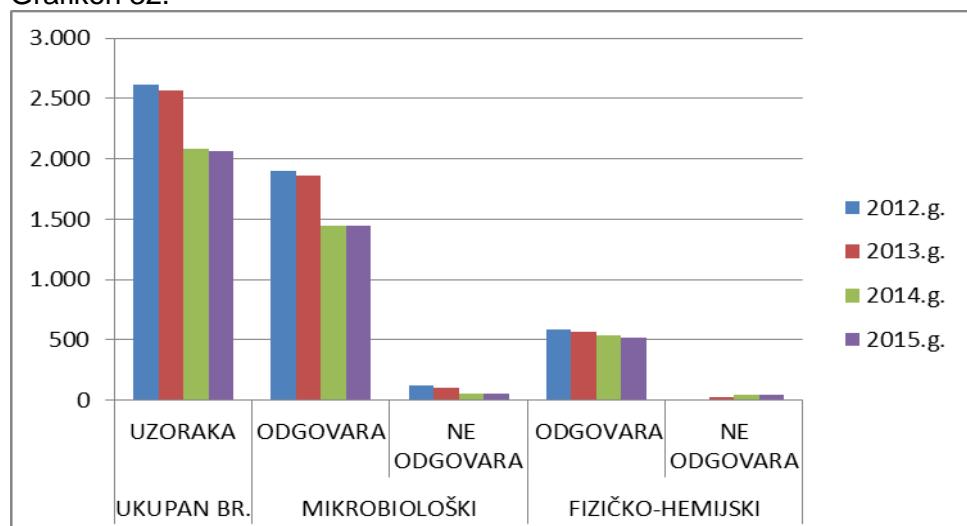
Radna jedinica za zaštitu i unapređenje životne sredine odjeljenje za komunalnu higijenu izvršilo je 2068 uzorkovanja, od toga 1508 na mikrobiološke i 560 na fizičko hemijske pretrage. Poređenjem rezultata ispitivanja uslova i ispravnosti vode iz vodoopskrbnih objekata u periodu od četiri godine, evidentan je uticaj kontinuiranog nadzora, monitoringa i provođenja preventivnih mjera standardne metodologije.

Na osnovu provedenih analiza trenutno stanje, kao i stanje do 2015. godine, ukazuje da raspoložive količine vode omogućavaju zadovoljenje potreba svih korisnika. Samo u izuzetnim slučajevima, u kraćim sušnim periodima, a u zavisnosti od kvaliteta pojedinačnih sistema, dolazi do ograničenja u pristupu vodi za piće.

Ispitivanje higijenske ispravnosti vode iz javnih česmi u Kantonu Sarajevo, koje nisu priključene na sistem gradskog vodovoda u nadležnosti su lokalnih organa uprave, privatnih i poslovnih subjekata. Veliki broj javnih česmi direktno se napaja sa izvora, bez obezbijedenih sanitarno tehničkih i higijenskih uslova, kontinuiranog održavanja i nadzora, te je voda sa ovih česmi promjenjivog kvaliteta, posebno u periodu intenzivnih padavina. U 2015. godini 8,33% ispitanih uzoraka pokazuje nezadovoljavajući kvalitet.

Komparativni prikaz higijenske ispravnosti uzorka vode po godinama

Grafikon 32.

Opći pokazatelji nivoa zdravstvene sigurnosti stanovništva na prostoru Kantona Sarajevo ukazuju da je neophodno povećati nivo ulaganja, a posebno i prvenstveno usmjeriti pažnju javnosti na sadašnje stanje. Kao što je već navedeno, kvalitet voda na vodozahvatima je uglavnom dobar ali će zasigurno biti sve manje kvalitetnih vodnih resursa ukoliko se proces zagađenja voda nastavi ili intenzivira i ukoliko se zone prihranjivanja izvorišta ne zaštite. Tek na tako postavljenim osnovama bit će moguće pristupati širenju obuhvata javnim vodosnabdijevanjem.

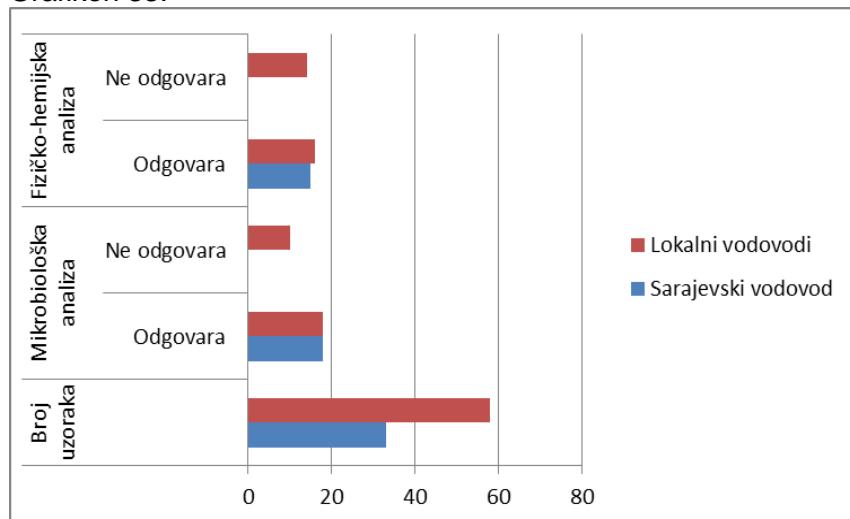
Radna jedinica za zaštitu i unapređenje životne sredine saglasno svojim nadležnostima proisteklim iz Zakona o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine Federacije BiH“, br. 46/10 i 75/13) kontinuirano je provodila nadzor nad sanitarno higijenskim prilikama, te poduzimala mјere zaštite stanovništva od zaraznih bolesti.

U tom smislu ostvarena je saradnja sa Kantonalnim štabovima civilne zaštite i drugim sektorima u ovisnosti od poduzetih aktivnosti (Općine, Mjesne zajednice, Sanitarna inspekcija, JKP preduzeća, i dr.).

S obzirom na opasnost od epidemija, u svrhu zaštite zdravlja ljudi i životinja i sprječavanja širenja uzročnika bolesti u područjima pod prijetnjom od poplava provodene su preventivne mjere pojačanog nadzora vodoopskrbnih objekata (Grafikon 33.)

Rezultati ispitivanja zdravstvene ispravnost vode za piće po objektima i parametrima ispitivanja

Grafikon 33.

Rezultati ispitivanja pokazuju da je voda iz distributivne mreže Sarajevskog gradskog vodovoda na mjestu krajnjeg potrošača kontinuirano odgovarala propisima Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće ("Sl.glasnik BiH" broj 40/10).

Usljed velikih padavina u januaru i oktobru 2015. godine došlo je do pogoršanja stanja mikrobiološkog i fizičko-hemijskog kvaliteta vode iz lokalnih vodnih objekata. Po preporukama Zavoda općine su putem fizičkih i pravnih lica obezbijedile hlorisanje vode, provođenje dezinfekcije i hiperhlorinacije rezervoara i distributivne mreže. Mjesnim zajednicama je naloženo da upozore korisnike da voda nije za piće, ličnu higijenu, higijenu posuđa, u kome se hrana priprema i distribuira, te da stanovništvu obezbijede vodu za piće iz alternativnih izvora (cisterne/flaširana voda).

4.1.3. Sistem za odvodnju oborinskih i otpadnih voda

Oko 78,00% stanovništva, na urbanom području Kantona Sarajevo, služi se kanalizacionim sistemom za prikupljanje otpadnih voda, a eliminacija otpadnih voda putem septičkih jama vrši se kod 22,00% stanovnika.

Područje izgrađene kanalizacije nalazi se duž rijeke Miljacke, rijeke Željeznice i njihovih drugih pritoka. Centralni dio, odnosno Grad Sarajevo (Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo i Novi Grad) drenira ka rijeci Miljacki, dok se područje Ilidže drenira prema rijeci Željeznici a područje Vogošće prema potoku Vogošća. Naseljeni dijelovi unutar Kantona Sarajeva, Ilijaš i Trnovo nisu u navedenom sistemu i pod ingerencijom KJKP "VIK", dok je naselje Hadžići priključeno na sistem, ali nije u nadležnosti KJKP "VIK".

Prema podacima JKP "Vodostan" Ilijaš, postoji izgrađena kanalizaciona mreža za odvođenje otpadnih voda za oko 80,00% stanovnika, dok ostali dio stanovništva vrši zbrinjavanje na neadekvatan način.

JKP "Komunalac" d.o.o. Hadžići upravlja sa tri kanalizaciona sistema (Hadžići, Pazarić i Tarčin) i kolektorom Hadžići - Mostarsko raskršće - Blažuj, na koja je priključeno 9.338 korisnika, tj. cca 40,38 % stanovnika.

Urbani dio Trnova koristi kanalizacioni sistem RS. Područje Igmana i Bjelašnice se snabdijeva vodom iz sistema KJKP „Vodovod i kanalizacija“ iz Sarajeva i koristi njihov kanalizacioni sistem. Osim urbanog dijela Trnova, Igmana i Bjelašnice naseljena mjesta nemaju izgrađene kanalizacione sisteme. U toku je izgradnja kanalizacionih sistema na području općine kroz izgradnju kolektora u mjesnim zajednicama.

Veći dio naselja i sela koji nisu obuhvaćeni izgrađenim kanalizacionim sistemima, odvodnju otpadnih voda vrši preko septičkih jama. Koncentrisanom gradnjom a izgradnjom neadekvatnih septičkih jama, javljaju se problemi neuslovnog stanovanja, izljevanja sadržaja i nekontrolisanog oticanja. Neka područja imaju uređene lokalne seoske kanalizacije, koje se provode do najbližeg vodotoka.

Odvodnja oborinskih voda značajno zaostaje za odvodnjom otpadnih voda i po dužinama mreže i po površinama pokrivenosti. Neriješena odvodnja oborinskih voda u nekim područjima utiče na stabilnost terena. U mnogim naseljima saobraćajnice nisu uređene, pa nije adekvatno riješena odvodnja atmosferskih voda i dolazi do uključivanja u fekalnu kanalizaciju.

4.1.4. Uklanjanje otpada

Upravljanje otpadom predstavlja opšti interes društva, a regulisano je Zakonom o upravljanju otpadom ("Službene novine Federacije BiH", broj 33/03, 72/09). Ovaj Zakon ima za cilj obezbjeđivanje i osiguranje uslova za upravljanje otpadom na način kojim se ne ugrožava zdravlje ljudi i životna sredina.

Osnovna aktivnost u oblasti komunalne čistoće i komunalnog otpada je redovan odvoz smeća na deponiju. Analiza postojećeg stanja u upravljanju otpadom ukazuje na dobro stanje sa zbrinjavanjem komunalnog otpada i na nedostatak adekvatne infrastrukture i pratećih propisa za posebne vrste otpada, što za posljedicu ima veliki pritisak na okoliš i rizik za zdravlje stanovništva.

KJKP „RAD“ Sarajevo obavlja djelatnost prikupljanja, transporta i deponovanja komunalnog otpada u Kantonu Sarajevo. Otpad se prikuplja sa područja svih devet općina Kantona Sarajevo, a deponuje se na Gradskoj deponiji u Smiljevićima.

Prikupljanje komunalnog otpada vrši se redovno prema Operativnom planu i programu rada, a u skladu sa Zakonom o komunalnoj čistoći („Službene novine Kantona Sarajevo“ broj 11/97). Učestalost prikupljanja se kreće od 2 puta sedmično u padinskim dijelovima grada do 7 puta sedmično u staroj gradskoj jezgri i centralnom dijelu grada. Odlaganje otpada građani vrše u plastičnim kesama (centralni dio grada i stare gradske jezgre), kućnim kantama (padinski dijelovi grada i uske ulice) i najvećim dijelom posudama za otpad-kontejnerima zapremine 1100 i kojih je trenutno cca 8000 komada raspoređeno na području Kantona Sarajevo.

Deponija „Smiljevići“ je savremena sanitarna deponija koja je izgrađena po evropskim standardima. Površina deponije trenutno iznosi 65 ha sa mogućnošću širenja u okolni prostor i produženje vijeka trajanja do 2030.godine.

Na Gradsku deponiju u Smiljevićima u 2015.godini odloženo je cca.243 000 t otpada od čega je 69,00% komunalnog otpada, 18,00% zemlje i 12,00% građevinske šute. Otpad koji je prihvaćen na deponiji, a ne predstavlja komunalni otpad iskorišten je u tehnologiji sanitarnog odlaganja otpada, tako da se otpad zemlje iskorištava kao inertni materijal za prekrivanje komunalnog otpada, a građevinska šuta za izgradnju pristupnih puteva na deponiji.

Prema dosadašnjim raspoloživim podacima dobivenim od strane javnih komunalnih poduzeća produkcija otpada iznosi cca 380 kg/stan/godišnje u Kantonu Sarajevo.

Jedan broj stanovnika ima neodgovoran odnos prema otpadu što kao krajnji rezultat ima stvaranje nelegalnih deponija koje utiču na zagađenje prirode, urbanih sredina, vode, zemljišta i zraka. Nelegalne deponije se u najvećem dijelu formiraju na zemljištu koje je državno vlasništvo kao i u predjelima šumskih pojasa.

U razvijenim državama (Zapadna Evropa, Sjeverna Amerika, Japan i Australija) živi sedmina stanovnika svijeta. Oni proizvode trećinu svjetskog komunalnog otpada. Ali, u naprednim tehnologijama upravljanja otpadom (reciklaža i obrada otpada), razvijene države sudjeluju sa više od 80% u ukupno recikliranom i obrađenom otpadu, u kontroliranom odlaganju sa gotovo 49%, a u nekontroliranom odlaganju otpada sa samo 6%.

Na osnovu Plana upravljanja medicinskim otpadom u Zavodu se definišu obaveze Radnih jedinica za odvojeno sakupljanje i privremeno skladištenje medicinskog otpada na mjestu nastanka, odgovorne osobe za proces i procedure, te eliminacija putem ovlaštenih firmi za zbrinjavanje infektivnog otpada uključujući oštре predmete, Opća bolnica "Prim.dr.Abdulah Nakaš", a hemijski i elektronski otpad putem ovlaštene firme za promet i zbrinjavanje. Komunalni otpad zbrinjava se putem gradske komunalne službe.

4.2. KVALITET ZRAKA

4.2.1 SISTEM PRAĆENJA KVALITETA ZRAKA U KANTONU SARAJEVO

Sistem praćenja (monitoringa) kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo je kontinuirani projekat koji provodi J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo za potrebe Ministarstva prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo. Pod pojmom kontinuirani monitoring podrazumijeva se provođenje svih potrebnih aktivnosti svih 365 dana u godini duži niz godina.

Sistem praćenja kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo obuhvata slijedeće aktivnosti:

1. svakodnevi rad na prikupljanju podataka sa mjernih stanica i mjernih uređaja,
2. izrada dnevnih informacija o radu analizatora i prezentacija na Web-stranici svih promjena,
3. komentar informacija, izrada preporuka i uputstava za pojedine populacione skupine stanovništva,
4. kontinuirano praćenje promjena u kvalitetu zraka i izvještavanje prema Operativnom štabu s prijedlozima proglašenja epizoda prema Planu interventnih mjera za slučajevе prekomjerne zagađenosti zraka na području KS.
5. obaveza obavještavanja stanovništva (web stranica, putem slanja dopisa nadležnom ministarstvu koje putem press službe KS ostvaruje kontakt sa medijima) za slučajevе povećanog zagađenja s preporukama o načinu ponašanja u takvim izvanrednim okolnostima,
6. analiza dobivenih trenutnih vrijednosti s vrijednostima predhodnih godina uz preporuke za naredni period u cilju boljeg upravljanja kvalitetom zraka na području Kantona,
7. planiranje i provođenje svih aktivnosti u cilju obezbjeđenja kontinuiranog monitoringa kvaliteta zraka što podrazumijeva sve radnje nabavke, ugradnje, održavanja i kalibracija analizatora prema dostupnim sredstvima,
8. učešće u formiraju zakonske regulative u smislu davanja mišljenja, preporuka.

4.2.2 MONITORING KVALITETA ZRAKA

Monitoring kvaliteta zraka obuhvata:

- 1) kriterije za određivanje minimalnog broja mjernih mjesta i lokacija za uzimanje uzoraka u slučaju fiksnih mjerena i u slučaju kada su fiksna mjerena dopunjena indikativnim mjerjenjima ili postupcima modeliranja, a sve u zavisnosti od namjene površine, sadržaja i kapaciteta,
- 2) metodologiju mjerena i ocjenjivanja kvaliteta zraka (referentne metode mjerena i kriteriji za ocjenjivanje koncentracija),
- 3) zahtjeve u pogledu podataka koji se koriste za ocjenjivanje kvaliteta zraka;
- 4) način obezbjeđenja kvaliteta podataka za ocjenjivanje kvaliteta zraka (prema zahtjevu standarda BAS EN ISO/IEC17025),
- 5) obim i sadržaj informacija o ocjenjivanju kvaliteta zraka.

Zahtjevi kvaliteta zraka su:

- 1) granične vrijednosti zagađujućih materija u zraku,
- 2) gornje i donje granice ocjenjivanja zagađujućih materija u zraku,
- 3) granice tolerancije i tolerantne vrijednosti,
- 4) koncentracije opasne po zdravlje ljudi i koncentracije o kojima se izvještava javnost (pragovi upozorenja i prag uzbune),
- 5) kritični nivoi zagađujućih materija u zraku,
- 6) ciljne vrijednosti, nacionalni i dugoročni ciljevi zagađujućih materija u zraku,
- 7) rokovi za postizanje graničnih i/ili ciljnih vrijednosti, u slučajevima kada su one prekoračene.

J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo ima tradiciju već dugi niz godina u praćenju koncentracija sumpornog dioksida i čađi na 5 (pet) mjernih mesta, a od polovice 2008. godine na 3 (tri) mjerna mesta,

Zavod trenutno raspolaže sa tri "manuelne" stanice za praćenje koncentracije sumpordioksida i čađi koje pružaju informacije o koncentracijama u toku 24^h, svih 365 dana.

Zavod od polovine 2008. godine prati i zagađenje zraka pomoći jedne stacionarne stanice, jedne polumobilne stanice i jedne mobilne stanice. Stanice su stacionirane u:

- Alipašinoj ulici i ta stanica posjeduje displej koji građanima pokazuje aktuelne vrijednosti izmjerene na datoј stanici, stanica je od decembra 2015. godine premještena na novu lokaciju i preimenovana u stanicu "Vijećnica" koja odgovara zakonskoj regulativi u smislu ispunjavanja uslova za dobivanje reprezentativnih podataka.
- Polumobilna stanica na Otoči koja nema svoj displej i koja je također izmještena sa postojeće lokacije na novu lokaciju preko puta Doma zdravlja "Kumrovec" radi planirane gradnje stambenih objekata na ranijoj lokaciji.
- Mobilna stanica koja je veći period u godini stacionirana na lokalitetu Doma zdravlja Ilidža.

Stanice su uvezane informatički i centar za praćenje njihovog rada je u J.U. Zavod za javno zdravstvo KS. Putem web servera koji je u funkciji od 2011. godine vrši se prikupljanje podataka sa automatskih stanica i prikaz ali samo kao sirovi neobrađeni podaci. Svakodnevno se vrši validacija podataka i takvi provjereni podaci ulaze u izvještaje i razmatranja. Mjere prevencije u slučajevima povećanja koncentracija praćenih polutanata daju se na web stranici J.U. Zavod za javno zdravstvo, Ministarstva prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša i na web stranici air-monitoring.ba.

Stanice mjere, osim meteoroloških parametara (vlage, temperature, smjera i brzine vjetra), koncentracije lebdećih čestica - PM₁₀, sumpor dioksid, ozon, azotne okside (NO, NO₂, NO_x), ugljen monoksid te koncentracije VOC jedinjenja (benzen, toluen, etil benzen, metan i para ksilen i o- ksilen).

Pokazatelji prosječne mjerene vrijednosti kvaliteta zraka sa automatske stanice Alipašina za 2015. godinu

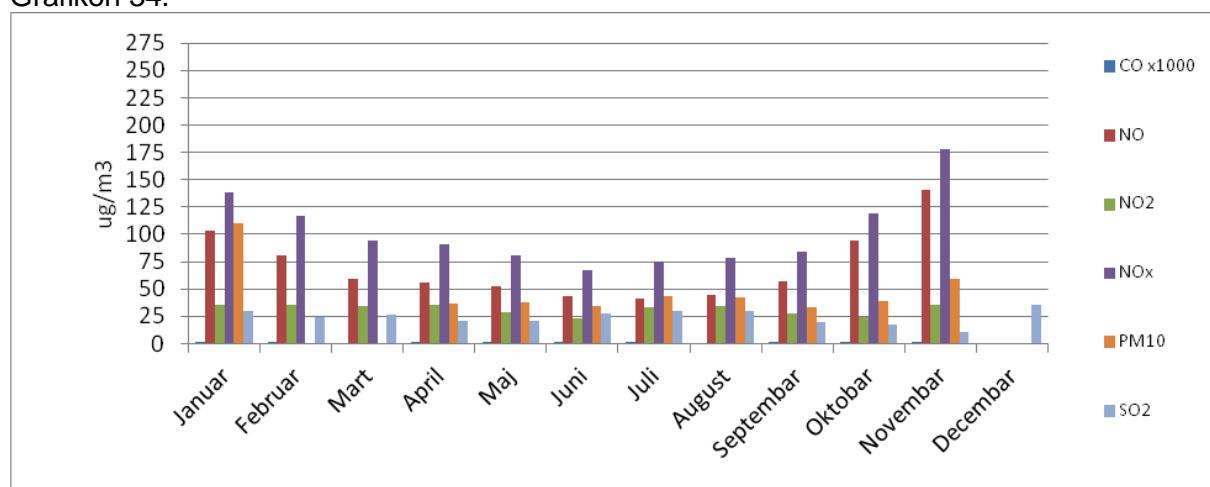
Tabela 34.

2015	CO [mg/m ³]	NO [µg/m ³]	NO ₂ [µg/m ³]	NOx [µg/m ³]	O ₃ [µg/m ³]	PM ₁₀ [µg/m ³]	SO ₂ [µg/m ³]
Januar	2	103	35	139	15	110	27
Februar	1	81	35	117	19	/	41
Mart	/	60	34	94	43	/	28
April	1	56	36	91	40	36	26
Maj	0	53	28	81	32	37	35
Juni	0	44	23	67	32	34	40
Juli	0	41	34	75	54	43	/
August	/	45	34	79	45	42	/
Septembar	1	57	28	84	28	33	/
Oktobar	1	94	25	119	*	39	/
Novembar	2	140	36	178	*	59	/
Decembar	*	*	*	*	*	*	*
PROSJEK	1	70	32	102	34	48	33
95% percentil			45			58	46
98% percentil			51			68	66

Napomena: * - analizator isključen radi premještanja na novu lokaciju

/ - analizator isključen radi kvara

Grafikon 34.

**Pokazatelji prosječne mjerene vrijednosti kvaliteta zraka
sa automatske stanice Otoka za 2015. godinu**

Tabela 35.

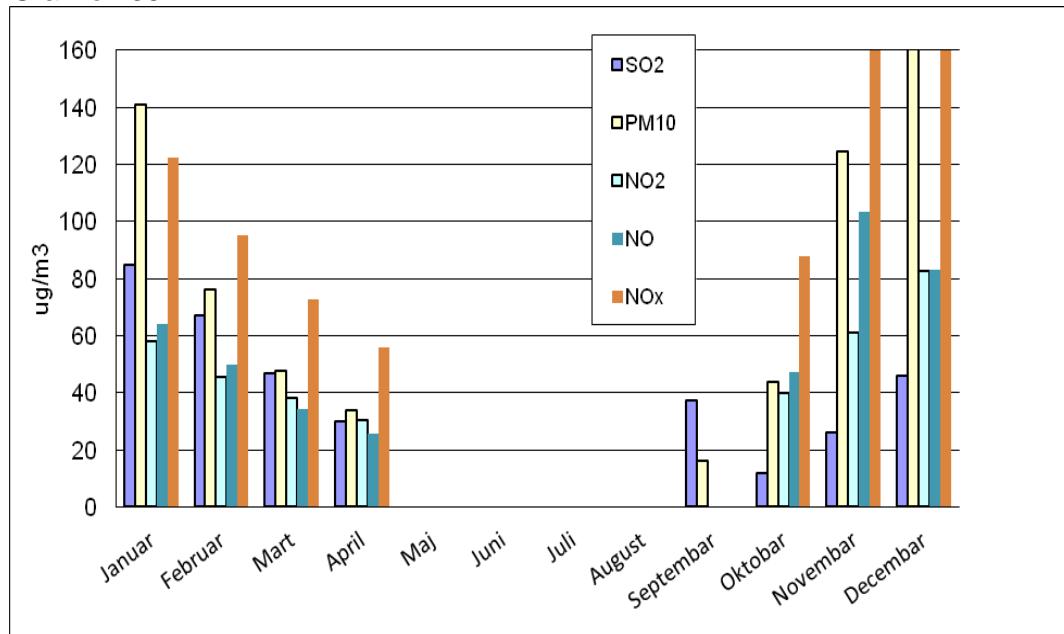
2015	PM ₁₀	NO	NO ₂	NOx	SO ₂
	[µg/m ³]	[mg/m ³]	[µg/m ³]	[µg/m ³]	[µg/m ³]
Januar	141	64	58	122	85
Februar	76	50	46	95	67
Mart	48	34	38	73	47
April	34	26	31	56	30
Maj	*	*	*	*	*
Juni	*	*	*	*	*
Juli	*	*	*	*	*
August	*	*	*	*	*
Septembar	16	/	/	/	37
Oktobar	44	47	40	88	12
Novembar	125	103	61	164	26
Decembar	177	83	83	166	46
PROSJEK	83	58	51	109	44
95% percentil	237		100		106
98% percentil	308		111		170

Napomena: * - analizator isključen radi premještanja na novu lokaciju

/ - analizator isključen radi kvara

Analizator BTEX van funkcije tokom čitave godine

Grafikon 35.

Pokazatelji prosječne vrijednosti kvaliteta zraka mjerene mobilnom stanicom za 2015. godinu

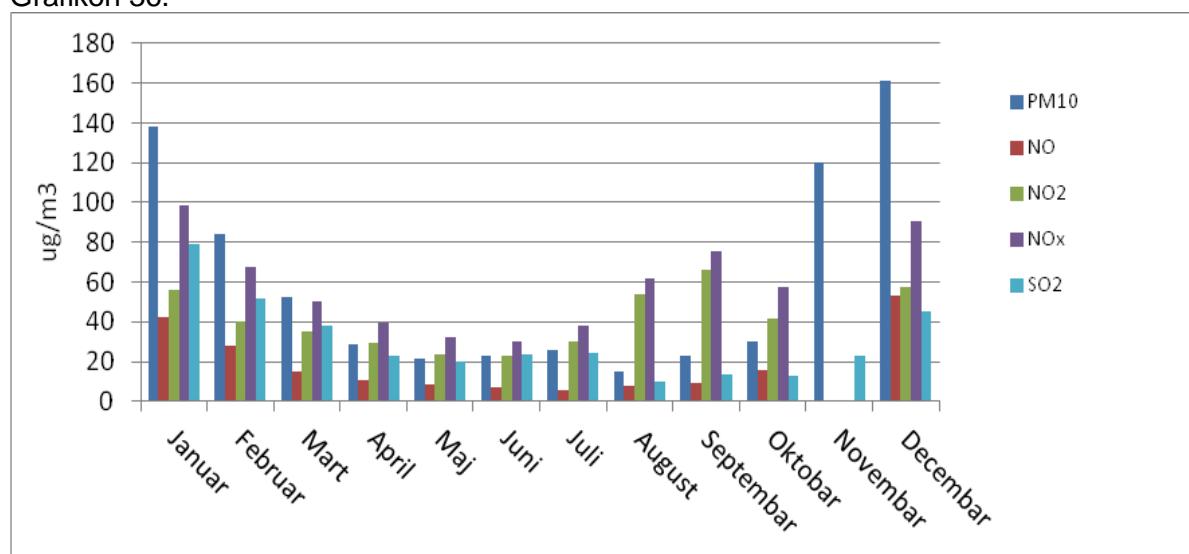
Tabela 36.

2015	PM ₁₀	NO	NO ₂	NOx	SO ₂	O ₃
	[µg/m ³]					
Januar	138	43	56	98	79	**
Februar	84	28	40	68	52	**
Mart	52	15	35	50	38	**
April	29	11	29	40	23	**
Maj	22	9	24	32	20	**
Juni	23	7	23	30	23	**
Juli	26	6	31	38	25	**
August	15	8	54	62	10	**
Septembar	23	10	66	76	14	**
Oktobar	30	16	42	57	13	21
Novembar	120	/	/	/	23	/
Decembar	161	53	57	91	45	/
PROSJEK	60	18	41	58	30	
95% percentil	210		72		77	
98% percentil	258		95		119	

Napomena: ** - analizator vršio mjerjenja na drugoj lokaciji

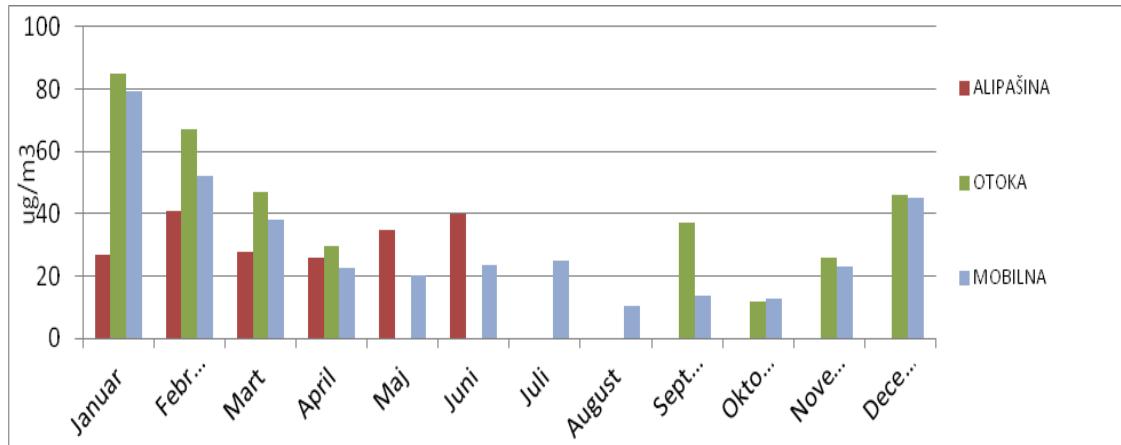
/ - analizator isključen radi kvara

Grafikon 36.

**Trend kretanja vrijednosti koncentracije sumpor dioksida,
prema različitim lokacijama u KS tokom 2015.**

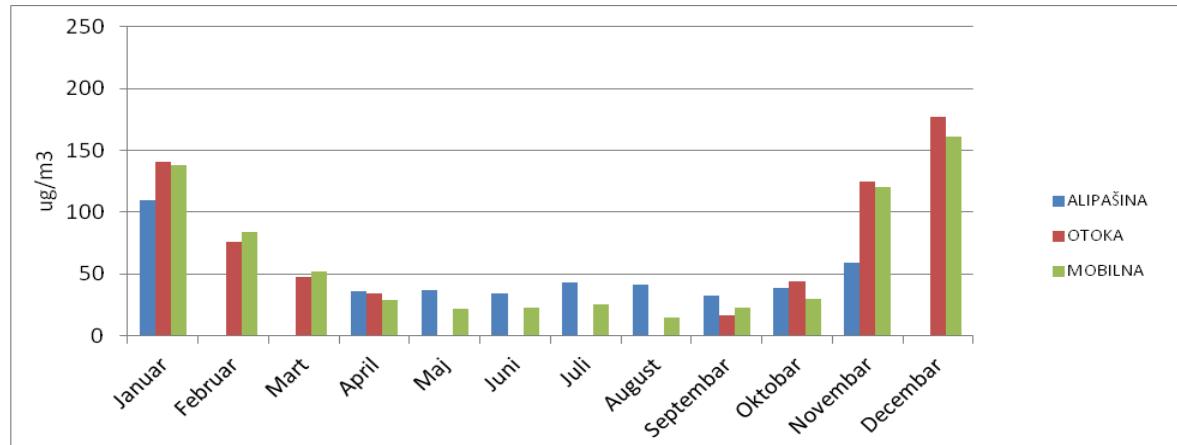
Grafikon 37.- automatske stanice

1. Tokom 2015. instaliran je novi analizator za sumpor dioksid koji je postavljen na stanicu Alipašina.
2. Nije zabilježeno prekoračenje satnih vrijednosti za sumpor dioksid propisano Pravilnikom niti na jednoj praćenoj stanci. Indikativno je, da nije zabilježeno prekoračenje vrijednosti za satna mjerena za sumpor dioksid ali su zabilježena prekoračenja za prosječne dnevne vrijednosti ali i da je prosječna godišnja vrijednost u lagom rastu što ukazuje da se ne radi o povremenim naglim emisijama ovog polutanta, već da je došlo do porasta prosječne godišnje vrijednosti sumpor dioksid u zraku na području Kantona Sarajevo.
3. Kada su u pitanju dnevne vrijednosti koncentracija sumpor dioksid, stanica na Otoći i mobilna na Ilijadži bilježe veći broj prekoračenja od onih dozvoljenih Pravilnikom.

Trend kretanja vrijednosti koncentracije PM₁₀, prema različitim lokacijama u KS tokom 2015.

Grafikon 38.

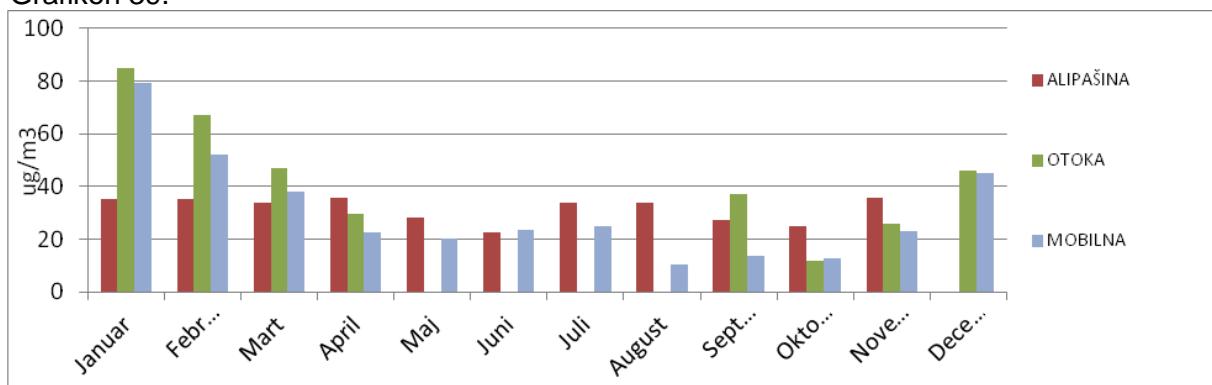
1. Izmjerene vrijednosti automatske stanice Alipašina ukazuju da srednje mješevne vrijednosti za PM₁₀ su u rangu predhodne godine. Mjeseci tokom 2015. su u nivou ili nešto malo ispod prosjeka ostalih praćenih godina. Prosječna godišnja vrijednost iznosi 48 mikrograma po metru kubnom što prelazi godišnju graničnu vrijednost od 40 mikrograma po metru kubnom i tolerantnu vrijednost od 44,8 mikrograma po metru kubnom. Pet puta su prekoračene tolerantne vrijednosti (dozvoljeno 35 puta tokom godine) što samo za sebe ne bi bilo zabrinjavajuće ali mora se uzeti u obzir da stanica nije radila u decembru koji je "tradicionalno" najteži kada su u pitanju prekoračenja tolerantnih vrijednosti.
2. Koncentracije PM₁₀ na lokalitetu Otoke prelaze 92 puta tolerantnu vrijednost koja ne bi smjela biti prekoračena više od 35 puta u kalendarskoj godini. Prosječna godišnja vrijednost iznosi 83 mikrograma po metru kubnom i prelazi i graničnu i tolerantnu godišnju vrijednost.
3. Prosječna godišnja vrijednost za PM₁₀ mobilne stanice za područje Ilidže iznosi 60 mikrograma po metru kubnom. Za decembar, kao najkritičniji tokom godine prosječna vrijednost iznosi 161 mikrograma po metru kubnom što prati i ostala mjerna mjesta. Broj prekoračenja tolerantne vrijednosti iznosi 89 (dozvoljeno 35 puta).
4. Broj prosječnih dnevnih vrijednosti za PM₁₀ prelaze na Otoci i Ilidži dozvoljeni broj (35 puta dozvoljeno prekoračenje tokom kalendarske godine) i prema broju prekoračenja identificira se kao najozbiljniji problem kada je u pitanju zagađenost zraka u Kantonu Sarajevo.

Mjerna stanica Alipašina je bila isključena u periodu najvećih koncentracija ovog polutanata (mjesec decembar 2015.) te možemo zaključiti da je broj prekoračenja prosječnih dnevnih vrijednosti, u toku godine za PM₁₀ bio još veći.

Kada su u pitanju usporedbe prekoračenja koncentracija PM₁₀ evidentno je da se broj prekoračenja povećao u odnosu na predhodne godine.

Trend kretanja vrijednosti koncentracije NO₂, prema različitim lokacijama u KS tokom 2015.

Grafikon 39.

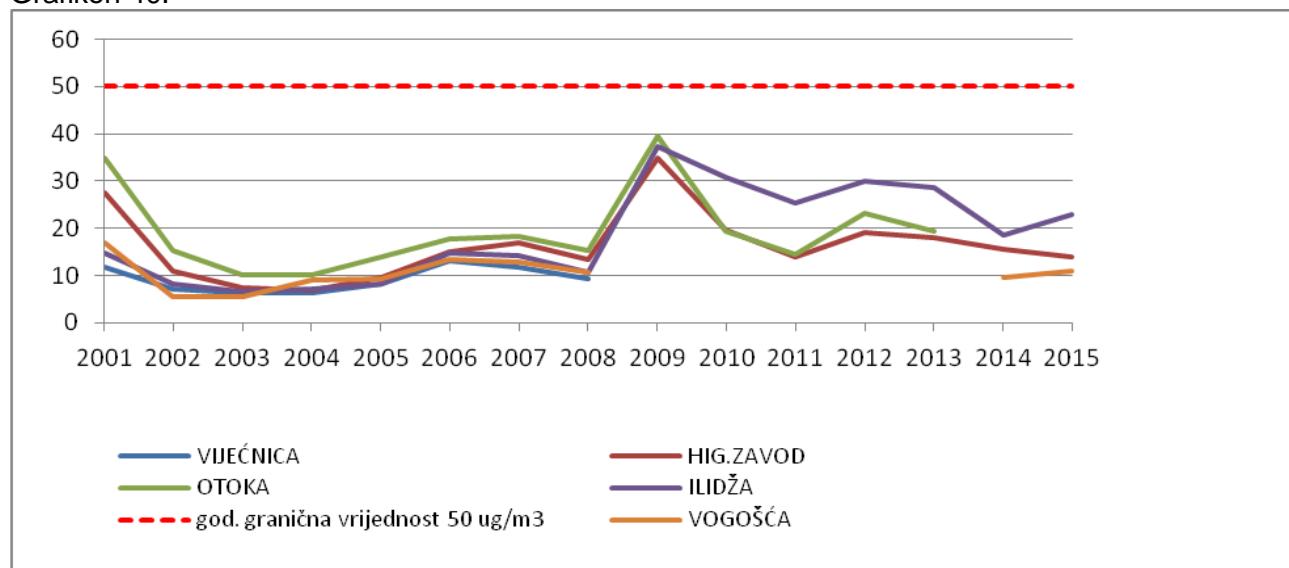
1. Azot dioksid na stanicu Alipašina bilježi godišnji prosjek od 32 mikrograma po metru kubnom, dozvoljeno graničnom vrijednosti 40 mikrograma po metru kubnom. Iz tabele 40. vidi se da nije bilo prekoračenja ni satnih ni prosječnih dnevnih vrijednosti za ovaj polutant.
2. Azot dioksid na Otoki bilježi godišnji prosjek od 51 mikrograma po metru kubnom što prekoračuje dozvoljenu graničnom vrijednosti 40 ali ne i i tolerantnu vrijednost od 48 mikrograma po metru kubnom. Iz tabele 40. vidi se da nije bilo prekoračenja satnih ali je zabilježeno šest puta prekoračenje dnevnih prosjeka.
3. Prosječna godišnja vrijednost za azot dioksid za mobilnu stanicu iznosi 41 mikrograma po metru kubnom i u porastu je u odnosu na 2014. Nije zabilježeno prekoračenje satnih ali su zabilježena dva prekoračenja prosječnih dnevnih vrijednosti.

Trendovi kretanja vrijednosti koncentracija sumpor dioksida, prema godinama i različitim lokacijama za manuelne stанице

Tabela 37.

	VIJEĆNICA	HIG.ZAVOD	OTOKA	ILIDŽA	VOGOŠĆA
2001	11.7	27.7	34.8	14.8	17.0
2002	7.2	11.0	15.4	8.3	5.5
2003	6.4	7.5	10.2	6.5	5.5
2004	6.3	7.0	10.2	7.1	9.2
2005	8.2	9.6	14.0	8.2	9.3
2006	13.2	14.9	17.7	14.7	13.5
2007	11.9	16.8	18.4	14.2	12.7
2008	9.4	13.4	15.3	10.6	10.7
2009	-	34.8	39.6	37.2	-
2010	-	19.6	19.4	30.8	-
2011	-	13.9	14.4	25.3	-
2012	-	19.0	23.2	29.9	-
2013	-	18.0	19.3	28.5	-
2014	-	15.5	-	18.5	9.5
2015	-	14	-	23	11

Grafikon 40.

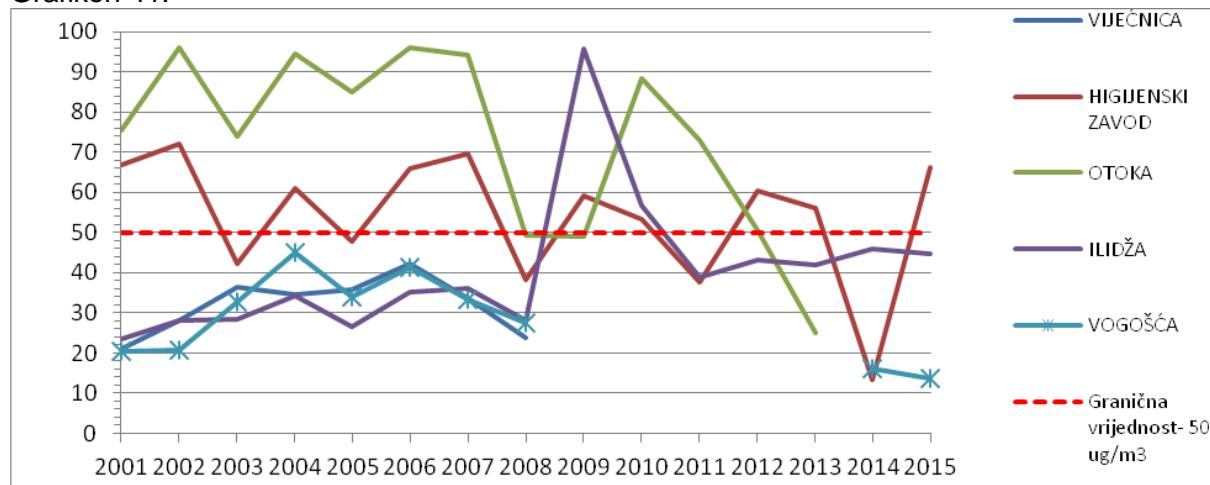
Iz grafikona 40. je vidljivo da sve stанице imaju do 2009. godine iste trendove. Od 2009. godine kada su zabilježene i najviše vrijednosti sumpordioksida, što se objašnjava kao posljedica nestanka gasa u Kantonu, primjetan je veći rast koncentracija ovog polutanta na teritoriji opštine Ilidža u odnosu na druga praćena područja. Na svim manuelnim stanicama tokom godina parčenja nije zabilježeno prekoračenje godišnje vrijednosti od $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Stanica na Otoci je od 2014. godine prebačena na lokaciju Vogošće (Dom zdravlja) da bi se mjeranjima manuelnom stanicom obuhvatila i ta opština. Primjetan je od 2014. lagani rast koncentracije sumpordioksida praćene na lokalitetu općine Ilidža.

Trend kretanja vrijednosti koncentracije čadi, prema godinama i različitim lokacijama za manuelne stanice

Tabela 38.

	VIJEĆNICA	HIG.ZAVOD	OTOKA	ILIDŽA	VOGOŠĆA
2001	21	67	75	23	20
2002	28	72	96	28	21
2003	-	42	74	28	33
2004	35	61	94	34	45
2005	36	48	85	26	34
2006	42	66	96	35	41
2007	34	70	94	36	33
2008	24	38	49	28	27
2009	-	59	49	96	-
2010	-	53	88	57	-
2011	-	38	73	39	-
2012	-	60	50	43	-
2013	-	56	25	42	-
2014	-	13	-	46	16
2015	-	66	-	45	14

Grafikon 41.

Iz grafičkog prikaza na grafikonu 41. može se primjetiti kako vrijednosti za čad variraju iz godine u godinu. Pad koji je zabilježen u izmjerenim vrijednostima u proteklih pet godina je usporen osim na stanici Higijenski zavod koja pokriva općinu Centar i koja od prošle godine bilježi nagli rast koji se javlja najvjerojatnije kao posljedica nagle promjene energenata što je naročito izraženo u zimskom periodu. Promjena energenata u općini Ilidža je započela puno ranije jer su većina objekata privatni stambeni objekti koji imaju individualna manja ložišta.

Pregled broja prekoračenja tolerantnih vrijednosti polutanata tokom 2015.

Tabela 39.

	SO ₂						NO ₂						PM ₁₀							
	Satne vrijednosti			Dnevne vrijednosti			Satne vrijednosti			Dnevne vrijednosti			Dnevne vrijednosti			Dnevne vrijednosti				
	ukupan broj mjerjenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja procenat validnih mjerjenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerjenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja procenat validnih mjerjenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerjenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja procenat validnih mjerjenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerjenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja procenat validnih mjerjenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerjenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja procenat validnih mjerjenja u odnosu na teoretski	ukupan broj mjerjenja	broj prekoračenja	procenat prekoračenja procenat validnih mjerjenja u odnosu na teoretski		
Alipašina	4365	0	0.0	50	182	0	0.0	50	7383	0	0.0	84	311	0	0.0	85	217	5	2.3	59
Otoka	5448	0	0.0	62	233	7	3.0	64	5277	0	0.0	60	226	6	2.6	62	220	92	41.8	60
Mobilna	7927	0	0.0	90	348	6	1.7	95	6114	0	0.0	70	269	2	0.7	74	306	89	29.1	84

Ocjenvivanje gornje i donje granice uticaja na zdravlje ljudi Alipašina

Tabela 39.a

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekorače nja	Srednja godišnja vrijednost µg/m ³	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	752 µg/m ³	2	502 µg/m ³	5	-	75 % n1
SO ₂	Godina	-		-		33	90 %
NO ₂	Jedan sat	1053 µg/m ³	1	753 µg/m ³	114		75 %
NO ₂	Godina	32 µg/m ³		26 µg/m ³		32	90 %
PM10	Jedan dan	355 µg/m ³	126	255 µg/m ³	200	-	75 % n1
PM10	Godina	28 µg/m ³		20 µg/m ³		48	90 %

Otoka

Tabela 39.b

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Srednja godišnja vrijednost µg/m ³	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	75 ² µg/m ³	24	50 ² µg/m ³	69	-	75 % n ₁
SO ₂	Godina	-	-	-	-	44	90 %
NO ₂	Jedan sat	105 ³ µg/m ³	360	75 ³ µg/m ³	954	-	75 %
NO ₂	Godina	32 µg/m ³		26 µg/m ³		51	90 %
PM10	Jedan dan	35 ⁵ µg/m ³	156	25 ⁵ µg/m ³	193	-	75 % n ₁
PM10	Godina	28 µg/m ³		20 µg/m ³		83	90 %

Mobilna

Tabela 39.c

Polutant	Vrijeme prosječenja	Gornja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Donja granica ocjenjivanja ¹	Broj prekoračenja	Srednja godišnja vrijednost $\mu\text{g}/\text{m}^3$	Minimalna raspoloživost podataka
SO ₂	Jedan dan	75 ² $\mu\text{g}/\text{m}^3$	18	50 ² $\mu\text{g}/\text{m}^3$	51	-	75 %
SO ₂	Godina	-		-		30	90 %
NO ₂	Jedan sat	105 ³ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	142	75 ³ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	491	-	75 % n ₁
NO ₂	Godina	32 $\mu\text{g}/\text{m}^3$		26 $\mu\text{g}/\text{m}^3$		41	90 %
PM ₁₀	Jedan dan	35 ⁴ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	133	25 ⁵ $\mu\text{g}/\text{m}^3$	192	-	75 %
PM ₁₀	Godina	28 $\mu\text{g}/\text{m}^3$		20 $\mu\text{g}/\text{m}^3$		60	90 %

¹ Gornja i donja granica ocjenjivanja za zaštitu zdravlja ljudi.

² Vrijednosti propisane za dnevne prosjeke i ne smije se prekoračiti više od 3 puta u toku godine za SO₂.

³ Vrijednosti propisane za jednočasovne prosjeke i ne smiju biti prekoračene više od 18 puta u toku godine za NO₂.

⁴ Vrijednosti propisane za dnevne srednje vrijednosti i ne smiju biti prekoračene više od 35 puta u toku godine za PM₁₀.

n₁- nije obezbjeđen dovoljan broj validnih podataka

Analiza dobivenih rezultata za gornju i donju granicu ocjenjivanja pokazuje slijedeće:

1. Na svim stanicama koncentracije PM₁₀ prekoračuju gornju granicu ocjenjivanja.
2. Sve satne vrijednosti za azot dioksid prekoračuju broj dozvoljenih prekoračenja za satne vrijednosti.
3. Za prosječne dnevne vrijednosti koncentracije sumpor dioksida prekoračuju broj dozvoljenih prekoračenja u toku godine na stanicama Otoka i Mobilna.

Iz naprijed navedenih podataka zaključujemo da je zdravljje stanovništva Kantona Sarajevo ugroženo tokom čitave godine jer je došlo do porasta prosječnih vrijednosti polutanata u zraku na području Kantona Sarajevo.

4.3. ZDRAVSTVENA ISPRAVNOST ŽIVOTNIH NAMIRNICA I PREDMETA OPĆE UPOTREBE

Prema podacima kojim raspolaže J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2015. godini urađeno je ukupno **40.809** analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica, što je za **17,02%** manje analiza u odnosu na prethodnu godinu (**49.178** analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica). Razlog ovome je nedostavljanje izvještaja zakonom propisnih od strane Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH, dok su izvještaje dostavili Veterinarski fakultet-Higijena životnih namirnica i J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo. Od ukupnog broja urađenih analiza u ovim ustanovama **21.297** analiza ili **52,19%** su bile iz proizvodnje, a **19.512** analiza ili **47,81%** iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica **1.283** analiza ili **3,14%** nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

U strukturi životnih namirnica koje su analizirane na zdravstvenu ispravnost u najvećem procentu zastupljeni su: meso i proizvodi od mesa, zatim mlijeko i proizvodi od mlijeka, gotova jela, ostale namirnice, jaja i proizvodi od jaja, alkoholna pića i voda za piće.

Ukupan broj organoleptičkih analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica je iznosio **14.442**, od čega **280** analiza ili **1,93%** nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

Ukupan broj hemijskih analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica je iznosio **2.874**, od čega **124** analize ili **4,31%** nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

Ukupan broj mikrobioloških analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica je iznosio **23.493**, od čega **879** analiza ili **3,74% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.**

**Zdravstvena ispravnost životnih namirnica iz proizvodnje
u Kantonu Sarajevo u 2015. godini**

Tabela 40.

Vrsta namirnice	Organoleptičke analize		Hemiske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Mlijeko i proizvodi od mlijeka	1.894	52	269	6	1.894	55
Meso i proizvodi od mesa	6.839	109	887	19	6.839	107
Ribe, školjke i proizvodi od riba	68	0	-	-	68	0
Jaja i proizvodi od jaja	143	0	-	-	170	0
Žitarice i brašno	38	0	-	-	22	0
Hljeb, keks i tjestenine	156	0	-	-	141	0
Kolači i sladoled	161	0	-	-	177	0
Dječja hrana	-	-	-	-	-	-
Masti i ulja	-	-	-	-	-	-
Pića alkoholna i bezalkoholna	-	-	-	-	25	0
Gotova jela	47	0	-	-	56	0
Ostale namirnice	604	10	195	7	604	10
Voda za piće	-	-	-	-	-	-
UKUPNO	9.950	171	1.351	32	9.996	172

*Podaci J.U. ZZJZ KS i Veterinarskog fakulteta

Zdravstvena ispravnost životnih namirnica iz prometa u Kantonu Sarajevo u 2015. godini

Tabela 41.

Vrsta namirnice	Organoleptičke analize		Hemjske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Mlijeko i proizvodi od mlijeka	258	6	95	2	424	38
Meso i proizvodi od mesa	2.113	41	440	10	2.224	49
Ribe, školjke i proizvodi od riba	-	-	-	-	-	-
Jaja i proizvodi od jaja	225	0	-	-	231	0
Žitarice i brašno	2	0	2	0	-	-
Hljeb, keks i tjestenine	16	0	16	0	1.161	4
Kolači i sladoled	198	0	-	-	930	29
Dječja hrana	19	0	-	-	19	0
Masti i ulja	-	-	-	-	13	3
Pića alkoholna i bezalkoholna	4	1	4	1	41	1
Gotova jela	432	-	-	-	5.352	61
Ostale namirnice	459	9	200	6	786	27
Voda za piće	766	52	766	73	2.316	495
UKUPNO	4.492	109	1.523	92	13.497	707

*Podaci J.U. ZZJZ KS i Veterinarskog fakulteta

U 2015. godini u Kantonu Sarajevo urađeno je u navedenim ustanovama ukupno **613** analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe, od čega su **475** analiza ili **77,49%** bile iz proizvodnje, a **138** analize ili **22,51%** su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe **17** analiza ili **2,77%** nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

Zdravstvena ispravnost predmeta opće upotrebe u Kantonu Sarajevo u 2015. godini

Tabela 42.

Vrsta uzorka	Proizvodnja					
	Organoleptičke analize		Hemiske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Predmeti opće upotrebe	-	-	-	-	475	12
Promet						
Vrsta uzorka	Organoleptičke analize		Hemiske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Predmeti opće upotrebe	136	4	1	0	1	1
UKUPNO	136	4	1	0	476	13

*Podaci J.U. ZZJJZ KS i Veterinarskog fakulteta

U 2015. godini u Kantonu Sarajevo urađeno je u navedenim ustanovama ukupno **87** analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu, od čega su **55** analiza ili **63,22%** bile iz proizvodnje, a **32** analiza ili **36,78%** su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu **2** analize ili **2,29%** nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.

Zdravstvena ispravnost sredstava za ličnu higijenu u Kantonu Sarajevo u 2015. godini

Tabela 43.

Vrsta uzorka	Proizvodnja					
	Organoleptičke analize		Hemiske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Predmeti opće upotrebe	0	0	0	0	55	1
Promet						
Vrsta uzorka	Organoleptičke analize		Hemiske analize		Mikrobiološke analize	
	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara	SVEGA	Od toga neodgovara
Predmeti opće upotrebe	28	0	4	1	0	0
UKUPNO	28	0	4	1	55	1

*Podaci J.U. ZZJJZ KS i Veterinarskog fakulteta

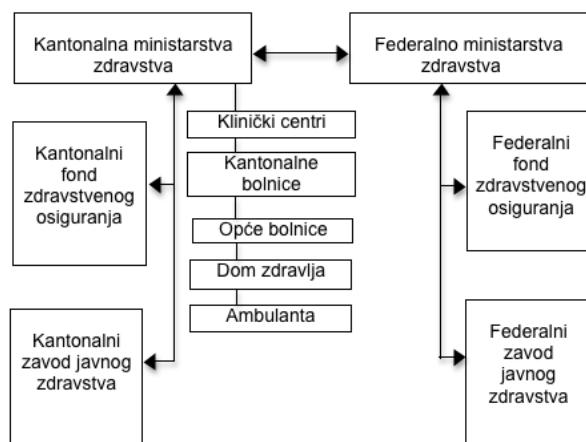
5. ORGANIZACIJA ZDRAVSTVENE ZAŠTITE U KANTONU SARAJEVO

Zdravstvena djelatnost predstavlja organizirano pružanje zdravstvene zaštite kroz rad zdravstvenih radnika i zdravstvenih saradnika u okviru zdravstvenih ustanova u javnom i privatnom sektoru u skladu sa stručno-medicinskom doktrinom i uz upotrebu zdravstvene tehnologije.

Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost organizovana je i provodi se na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite.

Organizaciona struktura sistema zdravstvene zaštite u Federaciji BiH i u Kantonu Sarajevo

Shema 1.

*Izvor. Health Care Systems in Transition (2002.)

Zdravstvena zaštita na primarnom nivou obuhvata: djelatnost porodične medicine, djelatnost zdravstvene zaštite djece, djelatnost polivalentnih patronažnih sestara u zajednici, higijensko-epidemiološku zaštitu, hitnu medicinsku pomoć, zaštitu reproduktivnog zdravlja žena, zdravstvenu zaštitu nespecifičnih i specifičnih plućnih oboljenja, fizikalnu i mentalnu rehabilitaciju u zajednici, specifičnu zdravstvenu zaštitu radnika kao dio medicine rada, ako je ugovorena sa poslodavcem, zubozdravstvenu zaštitu, laboratorijsku i radiološku dijagnostiku primarnog nivoa i apotekarsku djelatnost.

Djelatnost primarne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo je organizovana kroz rad:

- **JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo sa 9 organizacionih jedinica na području devet općina Kantona Sarajevo,**
- **JU "Apoteke Sarajevo",**
- **9 zavoda za zdravstvenu zaštitu**
- **HE službe J.U. Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo**
- **privatni sektor kroz rad ambulanti, apoteka i stomatoloških ordinacija.**

Specijalističko-konsultativna djelatnost na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite predstavlja dio zdravstvene djelatnosti koja kroz pružanje vanbolničkih usluga osigurava podršku primarnoj i bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti, s ciljem povećanja stepena rješavanja zdravstvenih problema pacijenata i racionalnijeg korištenja resursa u zdravstvu.

U Kantonu Sarajevo djelatnost specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite je organizovana kao bolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštitna u javnom sektoru i kao vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštitna u javnom i privatnom sektoru.

Djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava:

- **Univerzitetski-klinički centar Sarajevo i**
- **Opća bolница "Prim. dr Abdulah Nakaš".**

Djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite osigurava:

- **JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo kroz rad Organizacione jedinice za specijalističko-konsultativne djelatnosti**
- **zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina (žene, studenti, radnici),**
- **privatni sektor kroz rad specijalističkih ordinacija, zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda, lječilišta i laboratorijskih ustanova.**

JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo pruža specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu kroz rad Organizacione jedinice Specijalističko-konsultativne djelatnosti iz sljedećih medicinskih disciplina: interne medicine, otorinolaringologije, oftalmologije, neurologije, zatim stomatološke zdravstvene zaštite sekundarnog nivoa iz oblasti pedodoncije, bolesti usta, bolesti zuba, protetike, parodontologije, oralne hirurgije i ortodoncije.

Zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina pružaju, pored primarne zdravstvene zaštite i specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu za određene populacione skupine kao što su žene, radnici, studenti i sportaši.

Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite obuhvata djelatnosti iz oblasti javnog zdravstva i to socijalne medicine, organizacije i ekonomike zdravstva, epidemiologije, higijene i zaštite čovjekove okoline, sanitарne mikrobiologije, sanitарne hemije i mikrobiološke dijagnostike.

Opća bolnica "Prim. Dr Abdulah Nakaš" Sarajevo pruža bolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu iz bazičnih specijalnosti, a Univerzitetski klinički centar Sarajevo pruža bolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu iz svih medicinskih disciplina na sekundarnom i tercijarnom nivou.

Djelatnost bolničke zdravstvene zaštite obavljaju bolnice na sekundarnom nivou (opće bolnice, specijalne bolnice, kantonalne bolnice) i na tercijarnom nivou zdravstvene djelatnosti (univerzitetsko-kliničke bolnice).

Djelatnost bolničke zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevu organizovana je kroz rad javnih zdravstvenih ustanova:

- **Univerzitetski klinički centar Sarajevo**
- **Opća bolnica „Prim. Dr Abdulah Nakaš“ Sarajevo**
- **Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo**
- **Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo.**

Univerzitetki klinički centar Sarajevo pruža bolničku zdravstvenu zaštitu stanovništvu na području Kantona Sarajevo na sekundarnom i tercijarnom nivou, ali i dijelu stanovništva Federacije BiH koje gravitira UKCS.

Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ Sarajevo pruža bolničku zdravstvenu zaštitu sekundarnog nivoa stanovništvu Kantona Sarajevo.

Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo pruža specifičnu bolničku zdravstvenu zaštitu za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo (akutna i hronična hospitalizacija za psihijatrijske pacijente).

Zavod za bolesti ovisnosti pruža bolničku zdravstvenu zaštitu uz dodatne kapacitete dnevne bolnice za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo iz oblasti adiktivne medicine.

5.1. KADAR U JAVNOM SEKTORU ZDRAVSTVENE DJELATNOSTI

Na osnovu "Izvještaja o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama" Obrazac br. 3-00-60., stanje na dan 31.12.2015. godine u Kantonu Sarajevo u javnom sektoru zdravstvene zaštite radilo je ukupno **7.616** zaposlenih što je za **0,59%** manji broj zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu kada je ukupan broj zaposlenih iznosio **7.661** zaposlenik.

Od ukupnog broja zaposlenih u 2015. godini u Kantonu Sarajevo, zdravstvenih radnika je bilo **5.455**, što je za **2,87%** manji broj zdravstvenih radnika u odnosu na prethodnu godinu (**5.606**). Zdravstvenih saradnika u 2015. godini bilo je **141** i što je za **4,08%** manji broj zdravstvenih saradnika u odnosu na prethodnu godinu (**147**). Administrativno-tehničkog osoblja bilo je **2.020** zaposlenih, što je za **5,87%** veći broj administrativno-tehničkog osoblja u odnosu na prethodnu godinu, kada je taj broj iznosio **1.908** zaposlenih u administrativno-tehničkim službama.

Struktura ukupnog broja zaposlenih u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo, 2014 i 2015. godina

Tabela 44.

Godina	Ukupno zaposleni	OD TOGA		
		Zdravstveni radnici	Zdravstveni saradnici	Administrativno-tehničko osoblje
2014.	7.661	5.606	147	1.908
	100,00%	73,18%	1,92%	24,90%
2015.	7.616	5.455	141	2.020
	100,00%	71,63%	1,85%	26,52%

Broj zdravstvenih radnika u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

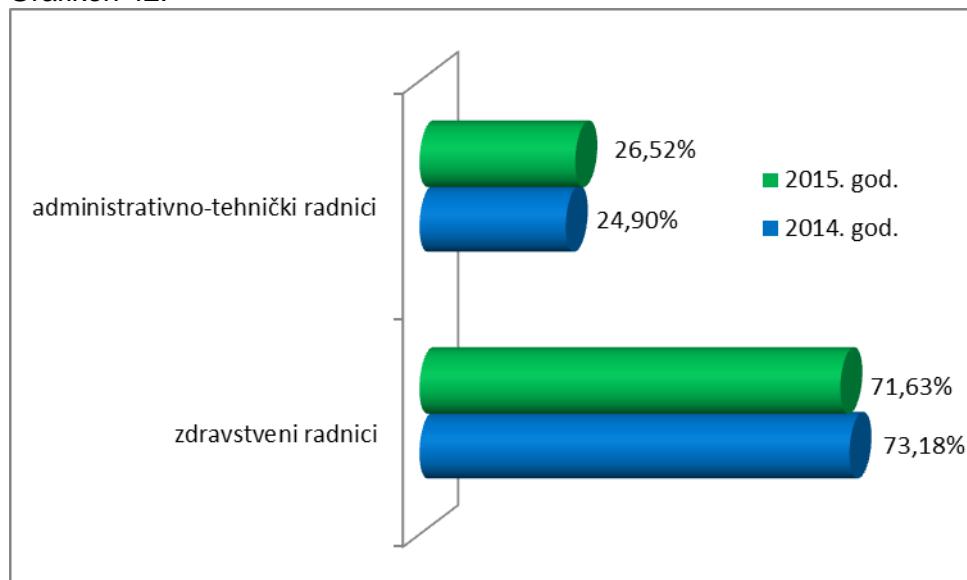
Tabela 45.

Ukupno zdravstvenih radnika	Doktori med.	Od toga spec.	Doktori stom.	Od toga spec.	Mr ph	Od toga spec.	FZS	VŠS zdrav. teh.	SSS zdrav. teh.
5.455	1.424	1.120	178	70	179	36	114	403	3.157
100,00%	26,10%	-	3,26%	-	3,28%	-	2,09%	7,39%	57,88%

Učešće administrativno-tehničkog osoblja u ukupnom broju zaposlenih u djelatnosti zdravstvene zaštite u kantonu Sarajevo je **26,52%**, što predstavlja odnos koji je iznad preporučenog odnosa zdravstvenih i nezdravstvenih radnika i nešto je viši u odnosu na prethodnu godinu (**24,90%**).

Odnos zdravstvenih i nezdravstvenih radnika u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2014 i 2015. godini

Grafikon 42.

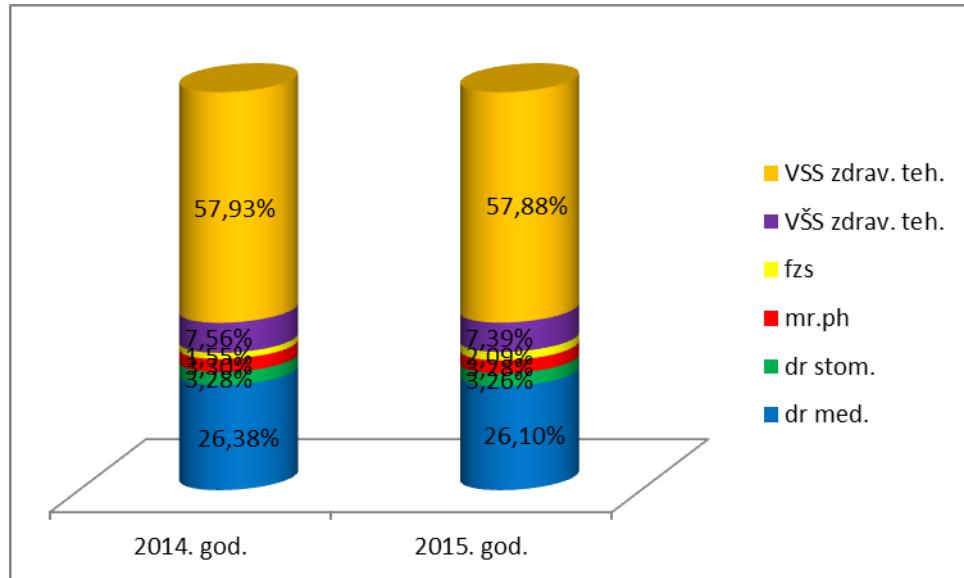

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici ukupno u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo u 2015. godini:

- doktori medicine 1.424, od čega 1.120 specijalista
- doktori stomatologije 178, od čega 70 specijalista
- magistri farmacije 179 od čega 36 specijalista
- fakultet zdravstvenih studija 114
- viši zdravstveni tehničari 403
- srednji zdravstveni tehničari SSS 3.157
- zdravstveni saradnici 141

Struktura zdravstvenih radnika ukupno u javnom sektoru zdravstvene djelatnosti Kantona Sarajevo u 2014 i 2015. godini

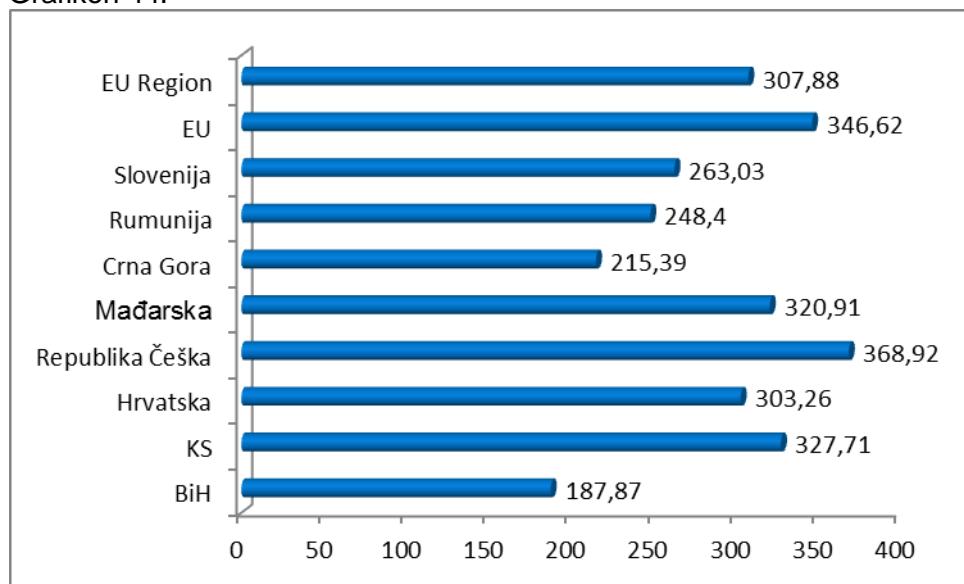
Grafikon 43.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2013. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj doktora medicine na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu je 187,87, za EU 346,62, a za EU Region 307,88/100.000 stanovnika.

Broj doktora medicine na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, Bosni i Hercegovini i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 44.

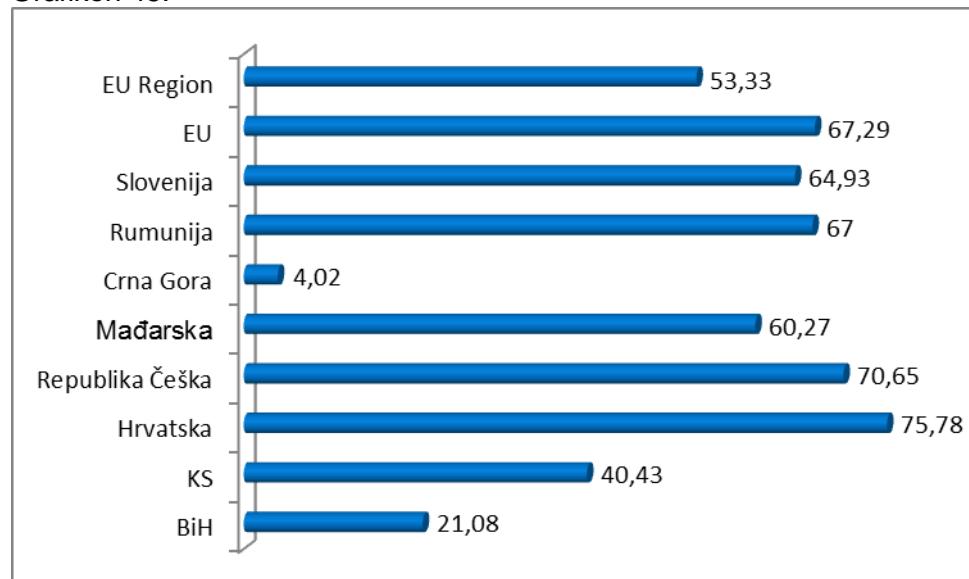

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2013. god.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2013. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj doktora stomatologije na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu je 21,08, za EU 67,29, a za EU Region je u 53,33/100.000 stanovnika.

Broj doktora stomatologije na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, Bosni i Hercegovini i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 45.

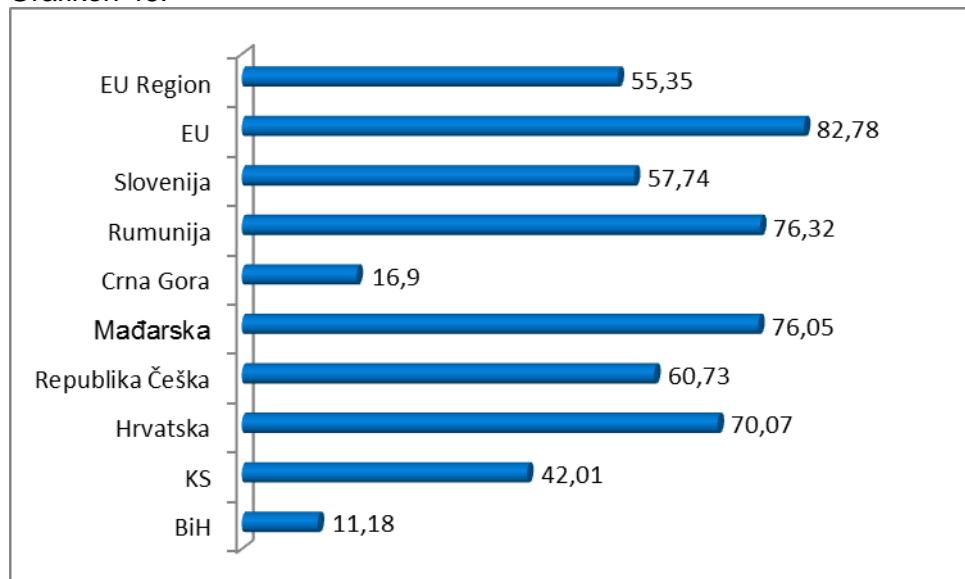

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2013. god.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2013. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj magistara farmacije na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu je 11,18, za EU 82,78, a za EU Region je 55,35/100.000 stanovnika.

Broj magistara farmacije na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, Bosni i Hercegovini i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 46.

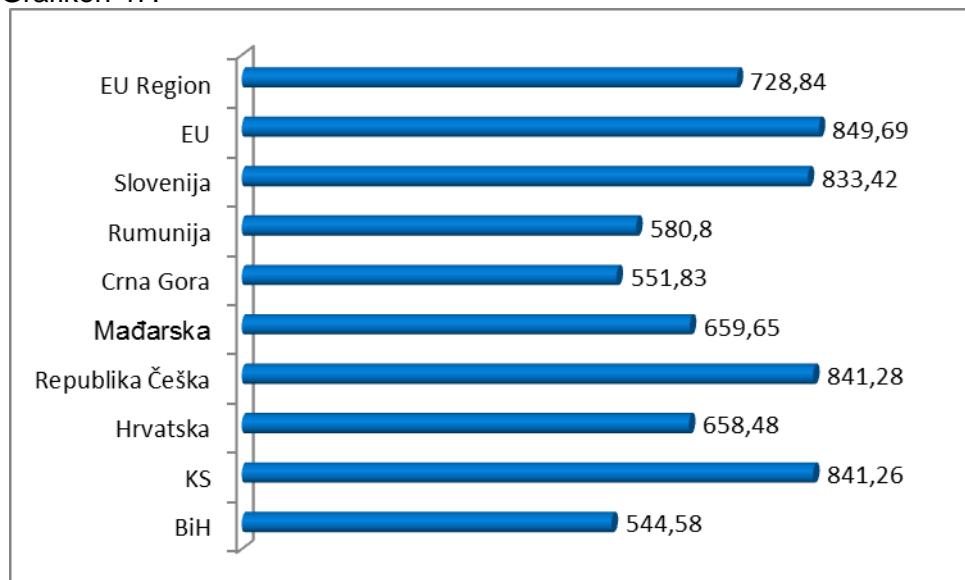

* Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2013. god.

Prema posljednjim dostupnim podacima (2013. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj zdravstvenih tehničara na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu je 544,58, za EU 849,69, a za EU Region je 728,84/100.000 stanovnika.

Broj zdravstvenih tehničara na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo, Bosni i Hercegovini i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 47.

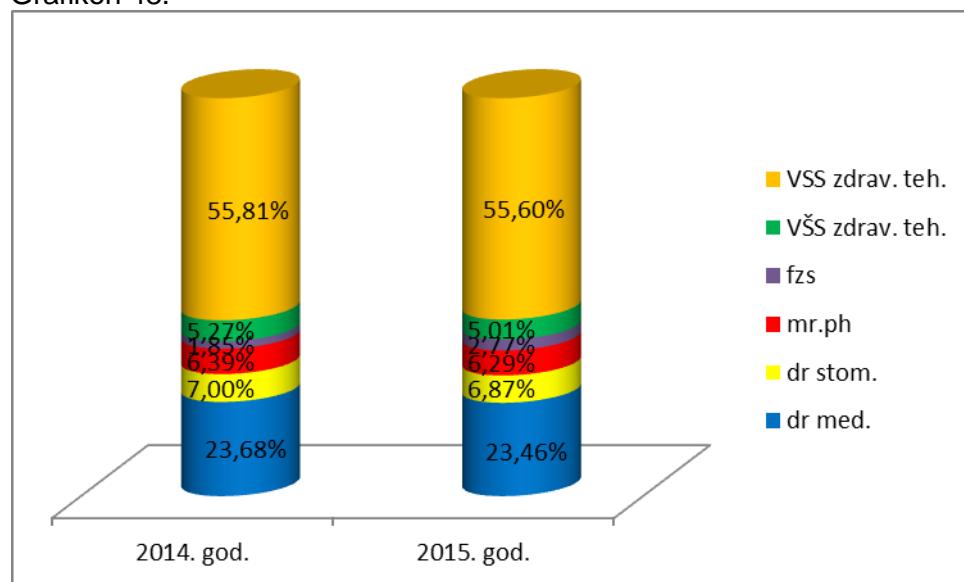
* Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2013. god.

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici u primarnoj i specijalističko-konsultativnoj vanbolničkoj zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2015. god:

- doktora medicine 567, od čega 400 specijalista
- doktora stomatologije 166, od toga 63 specijalista
- magistara farmacije 152, od čega 20 specijalista
- fakultet zdravstvenih studija 67
- viših zdravstvenih tehničara 121
- srednjih zdravstvenih tehničara SSS 1.344
- zdravstvenih saradnika 57

Struktura zaposlenih zdravstvenih radnika u primarnoj i specijalističko-konsultativnoj vanbolničkoj zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2014. i 2015. godini

Grafikon 48.

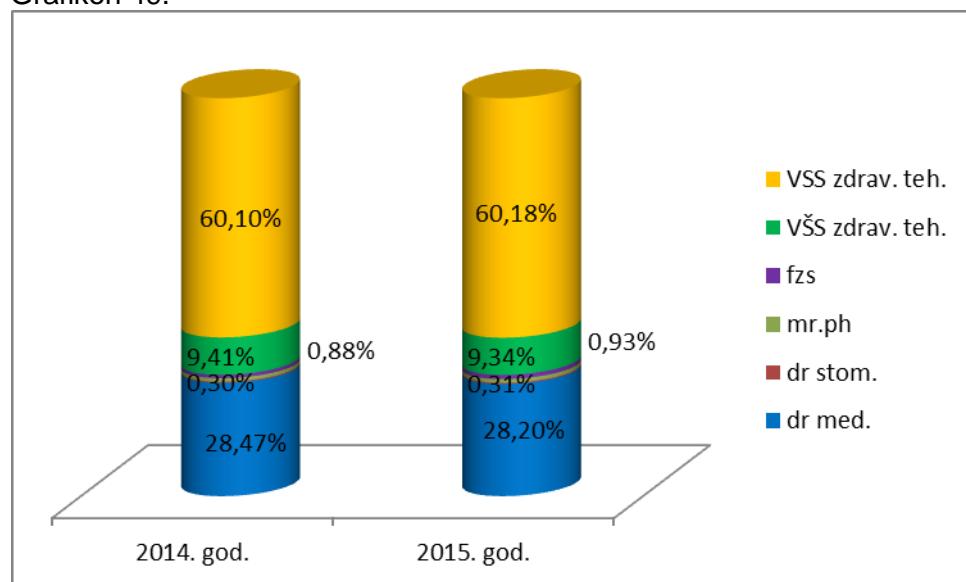

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici u bolničkoj i specijalističko-konsultativnoj bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2015. godini:

- doktora medicine 815, od čega 684 specijalista
- doktora stomatologije 9, od čega 7 specijalista
- magistara farmacije 27, od čega 16 specijalista
- fakultet zdravstvenih studija 30
- viših zdravstvenih tehničara 270
- srednjih zdravstvenih tehničara 1.739
- zdravstvenih saradnika 49

Struktura zaposlenih zdravstvenih radnika u bolničkoj i specijalističko-konsultativnoj bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti na području Kantona Sarajevo u 2014 i 2015.godini

Grafikon 49.

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici u javnom zdravstvu na području Kantona Sarajevo u 2015. godini:

Na području Kantona Sarajevo nalaze se dva zavoda koja pružaju zdravstvene usluge iz oblasti javnog zdravstva. To su: J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH.

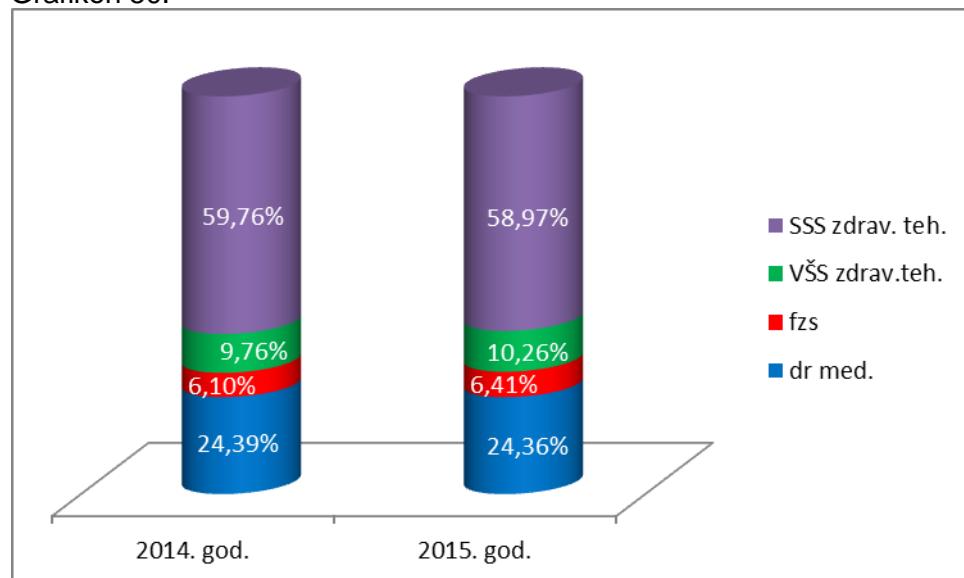
Zdravstvene usluge iz oblasti javnog zdravstva za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo pruža Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo.

Zdravstveni radnici i zdravstveni saradnici zaposleni u J.U Zavodu za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2015.godini:

- doktori medicine 19, od čega 15 specijalista
- fakultet zdravstvenih studija 5
- viši zdravstveni tehničari 8
- srednji zdravstveni tehničari 46
- zdravstveni saradnik 1

Struktura zdravstvenih radnika u J.U. Zavodu za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2014 i 2015. godini

Grafikon 50.

5.2. DJELATNOST PRIMARNE ZDRAVSTVENE ZAŠTITE (PZZ)

Primarna zdravstvena zaštita predstavlja prvi kontakt u sistemu zdravstvene zaštite, odnosno primarnu medicinsku zaštitu koja se pruža pacijentu od strane doktora medicine i članova njegovog tima.

Djalatnost primarne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo je organizovana kroz rad JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo sa 9 organizacionih jedinica na području devet općina Kantona Sarajevo, zatim kroz rad JU "Apoteke Sarajevo", kroz rad 9 zavoda za zdravstvenu zaštitu: Zavod za hitnu medicinsku pomoć, Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva, Zavod za zaštitu zdravlja studenata, Zavod za medicinu rada, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika FDS, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika MUP-a, Zavod za zdravstvenu zaštitu radnika u saobraćaju, Zavod za sportsku medicinu i HE službe J.U. Zavod za javno zdravstvo KS, dok se u privatnom sektoru pruža kroz rad određenih privatnih ambulanti (opće medicine, kućnog liječenja). JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo i zavodi za zdravstvenu zaštitu pružaju zdravstvene usluge primarnog nivoa, ali i dio usluga vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite.

U JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo razvija se porodična medicina u skladu sa strateškim opredjeljenjem razvoja primarne zdravstvene zaštite kroz Strateški plan razvoja zdravstva u Federaciji BiH za period 2008-2018. godina, zatim kroz Strategiju za razvoj primarne zdravstvene zaštite u Federaciji BiH i kroz mnogobrojne projekte koji se implementiraju sa nivoa Federacije BiH (Osnovno zdravstvo, CARDS, FAMI, HSEP, itd.)

5.2.1. ZDRAVSTVENI KADAR U PRIMARNOJ ZDRAVSTVENOJ DJELATNOSTI

Prema "Izvještaju o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama"-Obrazac br. 3-00-60., stanje na dan 31.12.2015. godine primarna zdravstvena djelatnost u javnom sektoru u Kantonu Sarajevo pružana je od strane **567 doktora medicine, od čega specijalista 400 ili 70,55%, 166 doktora stomatologije, od čega specijalista 63 ili 37,95%, 152 magistara farmacije, od čega specijalista 20 ili 13,16%, 1.465 zdravstvenih tehničara, od čega viših zdravstvenih tehničara 121 ili 8,26% i 67 zdravstvenih radnika sa Fakultetom zdravstvenih studija.**

Odnos doktora medicine i doktora medicine specijalista je **1:2,39** što predstavlja identičan raspon u odnosu na prethodnu godinu (**1:2,37**). Odnos doktora medicine, stomatologije i magistara farmacije prema zdravstvenim tehničarima iznosi **1:1,65** što je potpuno identično rasponu u 2014. godini (**1:1,65**).

**Zdravstveni kadar u primarnoj zdravstvenoj djelatnosti
u Kantonu Sarajevo u 2015. godini**

Tabela 46.

Zdravstene ustanove u PZZ	Doktori medicine		Doktori stomatologije		Magistri farmacije		Zdravstveni tehničari		FZS
	Svega	Od toga spec.	Svega	Od toga spec.	Svega	Od toga spec.	Svega	Od toga viših	
Dom zdravlja Kantona Sarajevo	396	272	154	59	6	5	1.009	104	50
Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva	30	26	-	-	-	-	56	6	3
Zavod za medicinu rada	35	27	-	-	1	1	36	1	5
Zavod za zdravstvenu zaštitu studenata	8	6	6	1	-	-	19	0	2
Zavod za sportsku medicinu	3	3	-	-	-	-	6	1	-
ZZZZ radnika MUP-a	12	8	4	3	-	-	16	-	1
ZZZZ radnika FDS	1	1	-	-	-	-	2	-	1
ZZZZ radnika u saobraćaju	16	12	2	-	1	1	32	3	1
Zavod za hitnu medicinsku pomoć	58	37	-	-	1	-	142	2	2
Apoteke Sarajevo	-	-	-	-	143	13	129	-	-
HE službe J.U. ZZJJ KS	8	8	-	-	-	-	18	4	2
U K U P N O	567	400	166	63	152	20	1.465	121	67

*Izvor podataka: Obrazac br. 3-00-60. "Izvještaj o organizacionoj strukturi i kadrovima zaposlenim u zdravstvenim ustanovama" stanje na dan 31.12.2015.

Mreža i zdravstveni radnici u PZZ u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Tabela 47.

IZABRANI INDIKATORI	2015.godina
BROJ PUNKTOVA U PZZ/100.000 STANOVNIKA	36,25
BROJ PUNKTOVA HITNE MEDICINSKE POMOĆI/100.000 STANOVNIKA	1,79
BROJ PUNKTOVA APOTEKA / 100.000 STANOVNIKA	9,18
BROJ DOKTORA MEDICINE (OPĆE MEDICINE I SPEC. MEDICINE) / 100.000 STANOVNIKA	126,89
BROJ DOKTORA STOMATOLOGIJE (OPĆE STOMATOLOGIJE I SPEC. STOMATOLOGIJE) / 100.000 STANOVNIKA	37,15
BROJ MAGISTRA FARMACIJE (MR. FARMACIJE I SPEC. FARMACIJE) / 100.000 STANOVNIKA	34,02
BROJ ZDRAVSTVENIH TEHNIČARA (VŠ i SSS)/100.000 STANOVNIKA	327,85

5.2.2. OBIM I KVALITET RADA

Obim i kvalitet rada u djelatnosti primarne zdravstvene zaštite (PZZ) se procjenjuju na osnovu indikatora preporučenih od strane Svjetske zdravstvene organizacije (WHO). Rezultati izabralih indikatora su:

- Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u PZZ u 2015. godini iznosi 6.632 posjete, što je za 2,03% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (6.770).**

Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje:

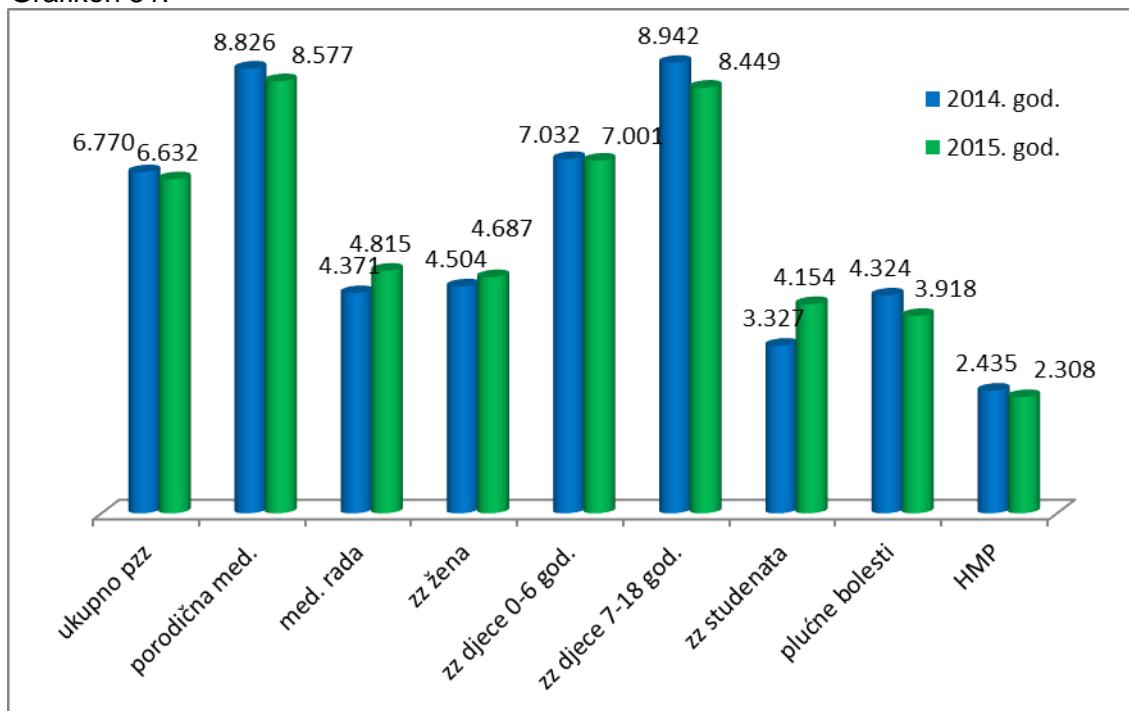
1. u službi porodične medicine iznosi 8.577 posjeta po jednom doktoru medicine, što je za 2,82% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (8.826)
2. u medicini rada 4.815 posjeta, što je za 10,15% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (4.371)
3. u službi za zdravstvenu zaštitu žena 4.687 posjeta, što je za 4,06% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (4.504)
4. u službi za zdravstvenu zaštitu djece 0-6 godina 7.001 posjeta, što je za 0,44% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (7.032)
5. u službi za zdravstvenu zaštitu školske djece i omladine 7-18 godina 8.449 posjeta, što je za 5,51% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (8.942)

6. u službi zdravstvene zaštite studenata 4.154 posjeta, što je izuzetno veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (3.327) za 24,85%.
7. u pneumoftiziološkoj službi 3.918 posjeta, što je za 9,38% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (4.324)
8. u hitnoj medicinskoj pomoći 2.308 posjeta po jednom doktoru medicine, što je za 5,21% manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (2.435).

JU Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva KS i drugi zavodi koji pružaju zdravstvenu zaštitu ženama, uključujući i patronažne posjete pri porodičnoj medicini ostvarili su ukupno u 2015. godini **32.643** patronažne posjete, što je za **10,96%** manji broj patronažnih posjeta u odnosu na prethodnu godinu (**36.663** patronažnih posjeta).

Prosječan broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u PZZ u 2014 i 2015. godini, pregled prema službama

Grafikon 51.

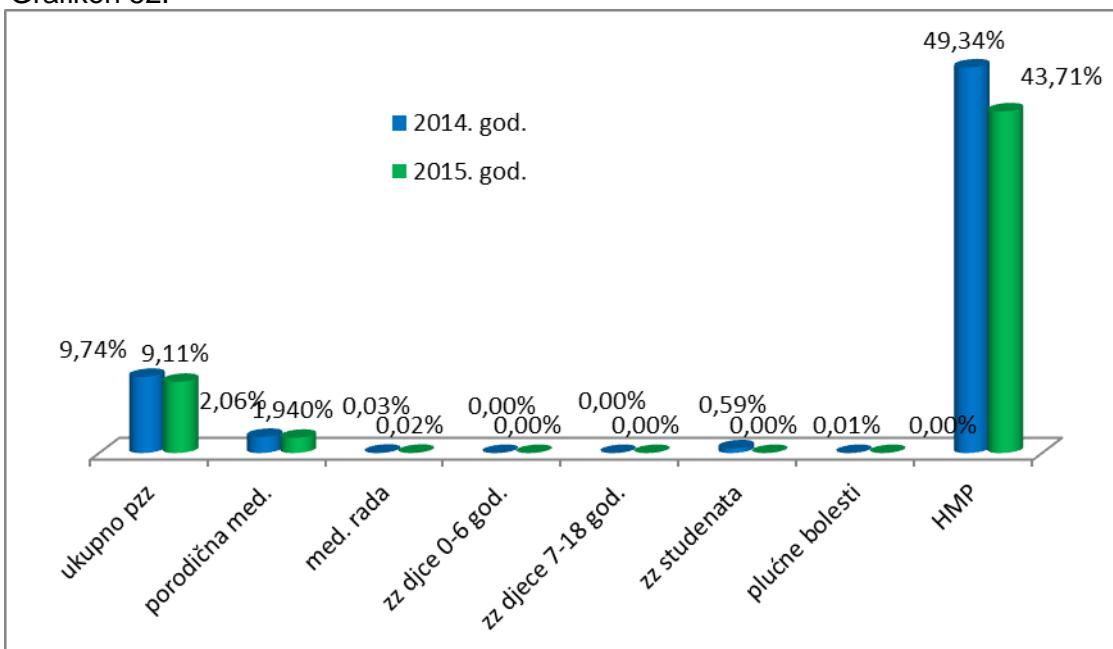
- **Procenat kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2015. godini iznosi 9,11% svih prvih posjeta, što je nešto niži procenat u odnosu na 2014. godinu (9,74%).**

Procenat kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine:

1. u porodičnoj medicini u 2015. godini iznosi 1,94% svih prvih posjeta u porodičnoj medicini, što je skoro identično procentu u prethodnoj godini (2,06%)
2. u medicini rada 0,02%, što je skoro identičan procentu u prethodnoj godini (0,03%)
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina i u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina i u 2015. godini nisu registrovane kućne posjete doktora medicine, kao niti prethodnih godina
4. u zdravstvenoj zaštiti studenata, također, nisu regostrovane kućne posjete doktora medicine
5. u pneumoftiziološkoj službi, također, nisu regostrovane kućne posjete doktora medicine
6. u hitnoj medicinskoj pomoći iznosi 43,71%, što je znatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (49,71%).

Procenat kućnih posjeta doktora medicine u odnosu na broj prvih posjeta u PZZ u 2014. i 2015. godini, pregled prema službama

Grafikon 52.

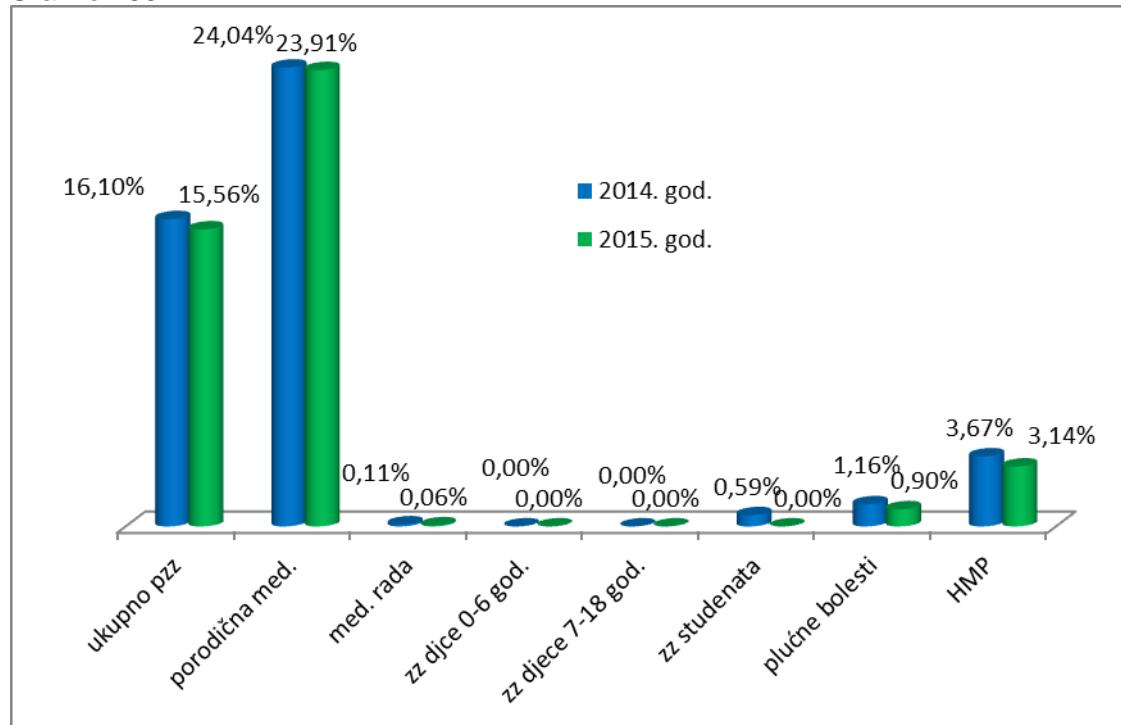
- **Procenat kućnih posjeta zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta u ordiniciji kod doktora medicine u PZZ u 2015. godini iznosi 15,56% svih prvih posjeta, što je neznatno niži procenat u odnosu na 2014. godini (16,10%).**

Procenat kućnih posjeta zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine:

1. u porodičnoj medicini u 2015. godini iznosi 23,91% svih prvih posjeta u porodičnoj medicini, što je skoro identično procentu u odnosu na prethodnu godinu (24,04%)
2. u medicini rada 0,06%, što predstavlja nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (0,11%)
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina nije registrovana niti jedna kućna posjeta zdravstvenih tehničara u 2015. godini kao niti u prethodnoj godini
4. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina nije registrovana niti jedna kućna posjeta zdravstvenih tehničara
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata, također, nije registrovana niti jedna kućna posjeta zdravstvenih tehničara u 2015. godini
6. u pneumoftiziološkoj službi 0,90%, što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (1,16%)
7. u hitnoj medicinskoj pomoći 3,14%, što je nešto manji procenat odnosu na prethodnu godinu (3,67%).

**Procenat kućnih posjeta zdravstvenih tehničara
u odnosu na broj prvih posjeta u PZZ u 2014. i 2015. godini,
pregled prema službama**

Grafikon 53.

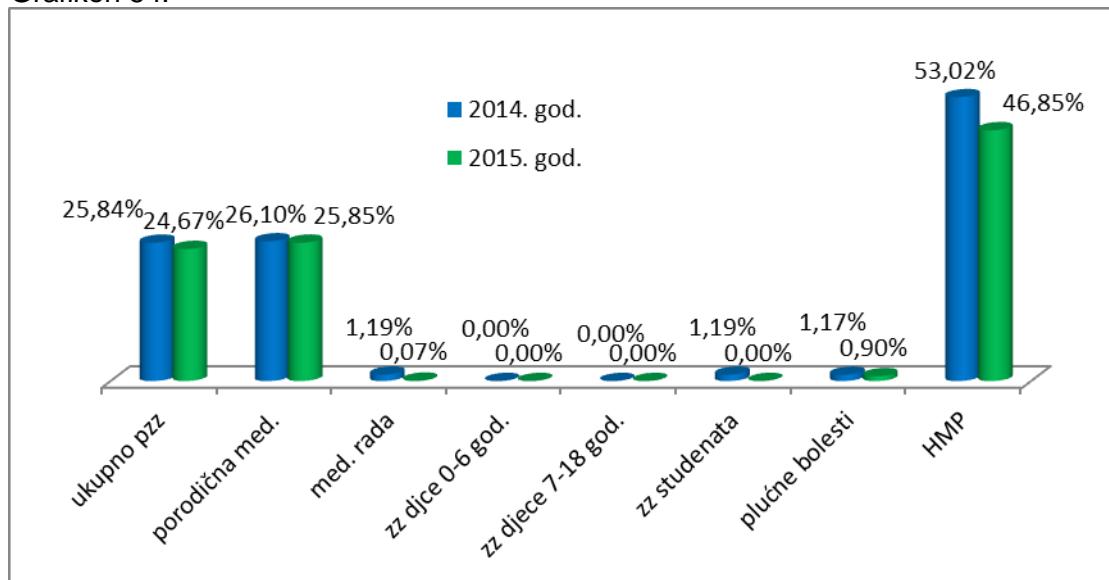
- **Procenat kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta kod doktora medicine u ordinaciji u PZZ u 2015. godini iznosi 24,67% prvih posjeta, što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (25,84%).**

Procenat kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara u odnosu na broj prvih posjeta kod doktora medicine u ordinaciji:

1. u porodičnoj medicini u 2015. godini iznosi 25,85% svih prvih posjeta u porodičnoj medicini, što je skoro identično procentu u odnosu na prethodnu godinu (26,10%)
2. u medicini rada 0,07%, što je znatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (1,19%)
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina nisu registrovane kućne posjete niti doktora medicine niti zdravstvenih tehničara u 2015. godini kao niti u prethodnoj godini
4. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina nisu registrovane kućne posjete kao niti prethodne godine
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata nisu registrovane kućne posjete niti doktora medicine niti zdravstvenih tehničara u 2015. godini
6. u pneumoftiziološkoj službi 0,90%, što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (1,17%)
7. u hitnoj medicinskoj pomoći 46,85%, što je znatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (53,02%).

**Procenat kućnih posjeta doktora medicine i zdravstvenih tehničara prema broju prvih posjeta u PZZ u 2014. i 2015. godini,
pregled prema službama**

Grafikon 54.

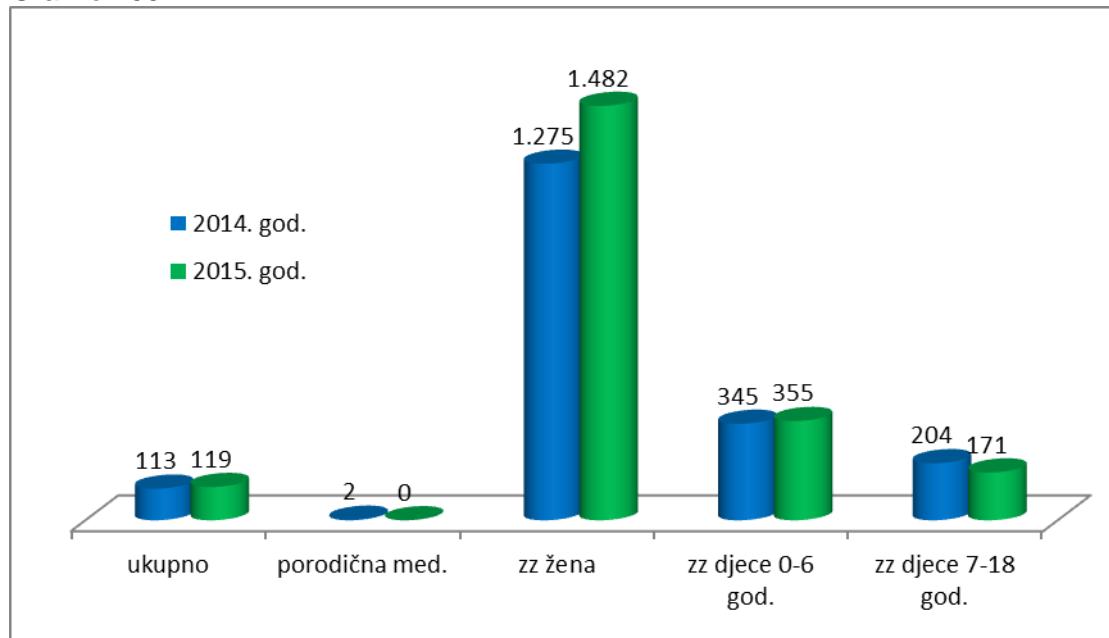
- Broj posjeta u savjetovalištu na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2015. godini iznosi 119 posjeta, što je za 5,31% veći broj posjeta savjetovalištu u odnosu na prethodnu godinu (113).

Broj posjeta u savjetovalištu na jednog doktora medicine prosječno godišnje u 2015. godini je bilo:

1. u porodičnoj medicini nije registrovana niti jedna posjeta savjetovalištu u 2015. godini
2. također, niti u medicini rada niti u zdravstvenoj zaštiti studenata nije registrovana niti jedna posjeta savjetovalištu u 2015. godini
3. u zdravstvenoj zaštiti žena 1.482 posjete savjetovalištu po jednom doktoru medicine što je za 16,23% veći broj posjeta savjetovalištu u odnosu na prethodnu godinu u (1.275)
4. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina 355, što je za 2,89% veći broj posjeta u savjetovalištu po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (345)
5. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina 171 posjeta u savjetovalištu, što je za 16,17% manji broj posjeta u savjetovalištu po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (204).

Broj posjeta savjetovalištu na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2014. i 2015. godini, pregled prema službama

Grafikon 55.

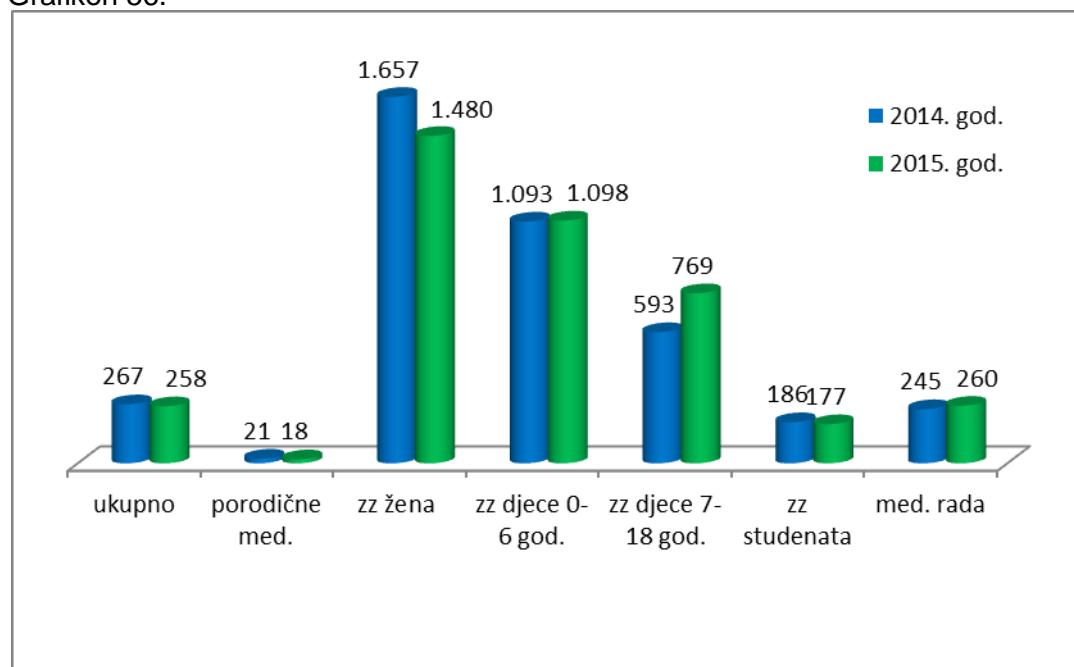
- Broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora prosječno godišnje u PZZ u 2015. godini iznosi 258 pregleda, što je za 3,37% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine godišnje u odnosu na 2014. godinu (267).

Broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje iznosi:

1. u porodičnoj medicini 18, što je za 14,28% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (21)
2. u medicini rada 260, što za 6,12% više sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (245)
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina 1.098 što je za 0,45% više sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (1.093)
4. u zdravstvenoj zaštiti djece 7-18 godina 769 sistematskih i periodičnih pregleda, što je za 29,67% više sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (593)
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata 177, što je za 4,83% manje sistematskih i periodičnih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (186)
6. zdravstvenoj zaštiti žena broj ciljanih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje iznosi 1.480, što je za 10,68% manje ciljanih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu (1.657 ciljanih pregleda).

Broj sistematskih i periodičnih pregleda na jednog doktora medicine prosječno godišnje u PZZ u 2014. i 2015. godini, pregled prema službama

Grafikon 56.

- **Odnos prvih i ponovnih posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2015. godini iznosi 1:3,4 što predstavlja zadovoljavajući odnos i identičan je odnosu u prethodnoj godini (1:3,3).**

Odnos prvih i ponovnih posjeta u pojedinim službama zdravstvene zaštite u PZZ je slijedeći:

- u porodičnoj medicini 1:5,6
- u medicini rada 1:5,5
- u zdravstvenoj zaštiti žena 1:0,7
- u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina 1:1,1
- u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina 1:0,8
- u zdravstvenoj zaštiti studenata 1:0,3
- u pneumoftiziološkoj službi 1:0,7.

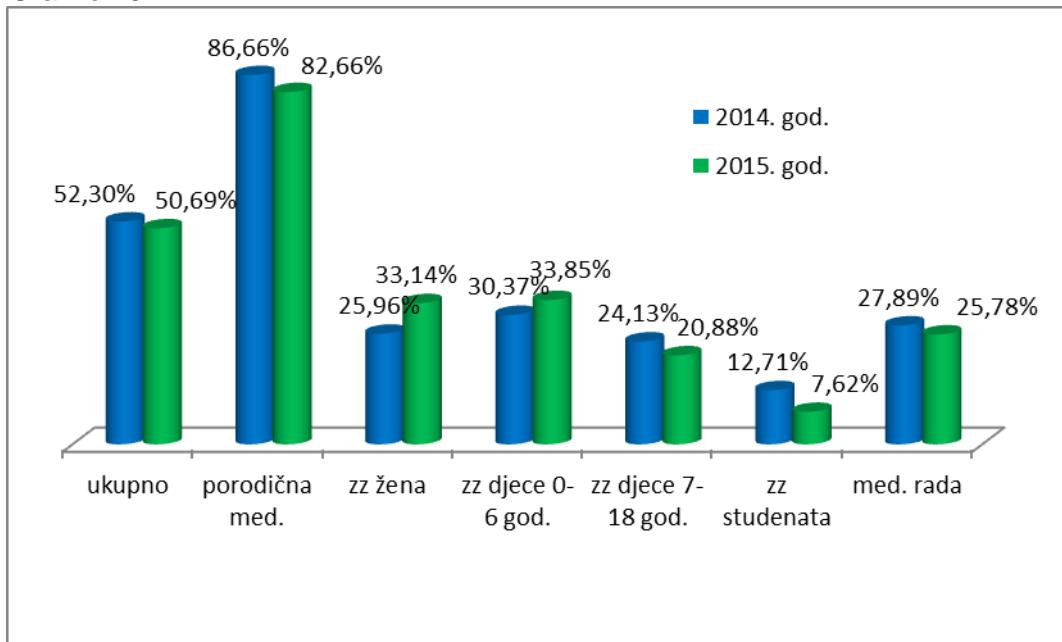
- **Procenat upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ u 2015. godini iznosi 50,69% svih prvih posjeta, što je nešto niži procenat u odnosu na 2014. godinu (52,30%).**

Procenat upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine:

1. u porodičnoj medicini je 82,66% što je niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (86,66%)
2. u zdravstvenoj zaštiti žena je 33,14%, što je znatno veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (25,96%)
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina je 33,85%, što je nešto veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (30,37%)
4. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina je 20,88%, što je niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (24,13%)
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata 7,62%, što je izuzetno manje u odnosu na prethodnu godinu (12,71%)
6. u medicini rada je 25,78% što je nešto niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (27,89%)
7. u pneumoftiziološkoj službi 5,25% što je veći procenat u odnosu na prethodnu godinu (4,17%).

Procenat upućenih pacijenata u laboratoriju u odnosu na prve posjete u PZZ u 2014. i 2015. godini, pregled prema službama

Grafikon 57.

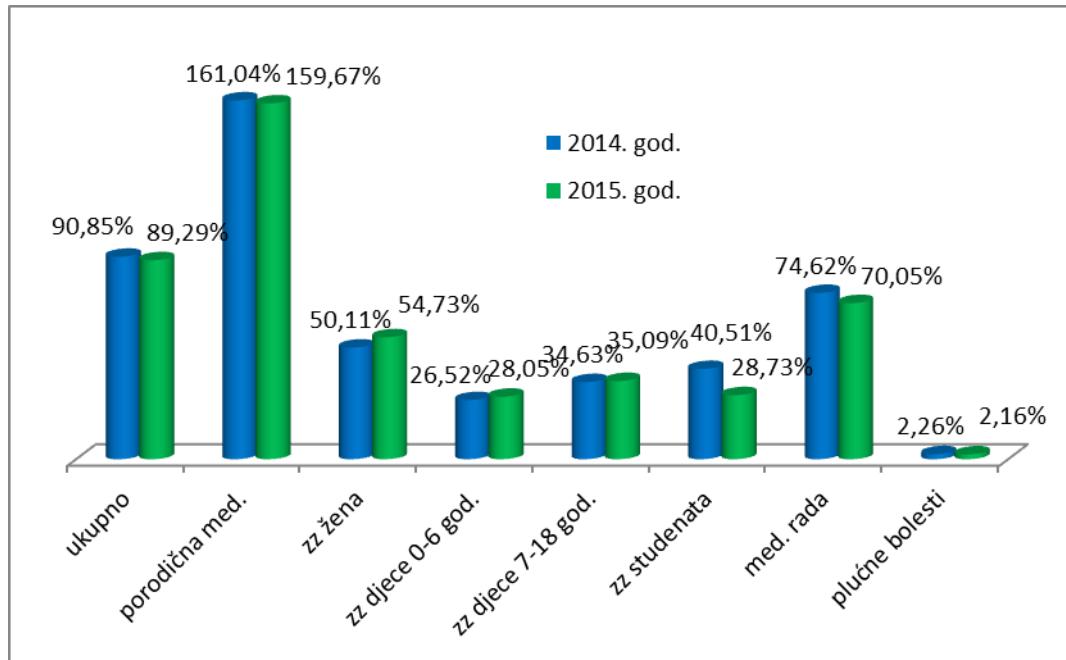
- Procenat upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete u ordinaciji kod doktora medicine u PZZ iznosi u 2015. godini 89,29% svih prvih posjeta, što je skoro identično procentu u 2014. godini (90,85%).

Procenat upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete kod doktora medicine u ordinaciji:

1. u porodičnoj medicini je 159,67%, što je neznatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (161,04%)
2. u zdravstvenoj zaštiti žena je 54,731%, što je znatno viši procenat u odnosu na prethodnu godinu (50,11%)
3. u zdravstvenoj zaštiti djece 0-6 godina je 28,05%, što je nešto viši procenat u odnosu na prethodnu godinu (26,52%)
4. u zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine 7-18 godina je 35,09%, što je skoro identično procentu u prethodnoj godini (34,63%)
5. u zdravstvenoj zaštiti studenata 28,73%, što je znatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (40,51%)
6. u medicini rada je 70,05% što je znatno niži procenat u odnosu na prethodnu godinu (74,62%)
7. u pneumoftiziološkoj službi je 2,16% što je skoro identičan procenat u odnosu na prethodnu godinu (2,26%).

Procenat upućenih pacijenata specijalisti u odnosu na prve posjete u PZZ u 2014. i 2015. godini, pregled prema službama

Grafikon 58.

5.2.3. PORODIČNA MEDICINA

Reorganizacija mreže i sadržaja rada primarne zdravstvene zaštite putem porodične medicine predstavlja metod izbora za reformu zdravstvene zaštite, koju preporučuju svi važniji dokumenti Svjetske zdravstvene organizacije (WHO), a što je definisano i u sistemu aktuelnog zakonodavstva Federacije BiH (Zakon o zdravstvenoj zaštiti, "Službene novine Federacije BiH" br.46/10; član 33; 34; 84; 86 i 87). U nadležnosti porodične medicine, pored zdravstvene zaštite odraslog stanovništva starosti 19 i više godina je i liječenje školske djece i omladine starosti 14-18 godina, dok radno-aktivno stanovništvo još uvijek u velikom procentu ostvaruje zdravstvenu zaštitu iz oblasti porodične medicine u Zavodu za medicinu rada i zavodima za zdravstvenu zaštitu radnika iako je Zakonom o zdravstvenoj zaštiti medicina rada definisana kao specifična zdravstvena zaštita radnika.

Prema Izvještaju o radu primarne zdravstvene zaštite Obr. br. 02.0 A u procesu rada službi porodične medicine u 2015. godini zdravstvenu zaštitu je pružalo ukupno **195** radnih timova na **77** punkta. Ovakva mreža zdravstvene zaštite u porodičnoj medicini nije potpuno zadovoljavajuća, jer na jednom punktu gravitira u prosjeku 4.883 stanovnika starosti 15 i više godina, a **na jedan radni tim** u djelatnosti porodične medicine u prosjeku dolazi **1.928 stanovnika starosti 15 i više godina**.

Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti (član 87) tim porodične medicine izuzetno čini specijalista druge grane medicine sa dodatnom edukacijom iz porodične medicine, odnosno doktor medicine sa dodatnom edukacijom iz porodične medicine i najmanje jedna medicinska sestra/tehničar koja, također, ima dodatnu edukaciju iz porodične medicine. Od ukupno 195 doktora medicine koji su pružali zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo u djelatnosti porodične medicine u 2015. godini 95 ili 51,35% su doktori medicine specijalisti porodične medicine, 27 ili 13,84% su specijalisti sa PAT-om, 40 ili 20,51% su doktori medicine sa PAT-om i 4 ili 2,05% su doktori medicine na specijalizaciji iz porodične medicine.

Od ukupnog broja zdravstvenih tehničara (312) u djelatnosti porodične medicine 18 ili 5,76 zdravstvenih tehničara sa FZS su sa PAT-om, 14 ili 4,48% su zdravstveni tehničari VŠS sa PAT-om, a 184 ili 58,97 su zdravstveni tehničari SSS sa PAT-om.

Ukupan broj registrovanih posjeta kod doktora medicine u službi porodične medicine na području Kantona Sarajevo, odnosno u JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo iznosio je **1.667.606 posjeta**, što u prosjeku godišnje iznosi **8.551** posjeta po jednom doktoru medicine, odnosno **33,40** posjeta po jednom doktoru dnevno.

Posjete kod doktora medicine u službi porodične medicine u Kantonu Sarajevo u 2015. godini, pregled prema općinama

Tabela 48.

Općina	Ukupan broj dr medicine	Ukupan broj posjeta kod dr medicine	Prosječan broj posjeta/dr medicine godišnje	Prosječan broj posjeta/dr medicine dnevno
Centar	34	256.719	7.550	29
Hadžići	11	93.131	8.466	33
Iličići	28	236.902	8.460	33
Ilijaš	10	89.910	8.991	35
Novi Grad	50	440.032	8.800	34
N. Sarajevo	30	254.944	8.498	33
Stari Grad	17	177.987	10.469	41
Trnovo	3	8.710	2.903	11
Vogošća	12	109.271	9.105	36
Kanton Sarajevo	195	1.667.606	8.551	33

*Izvor podataka: Obrazac br. 02.0 A. "Izvještaj o radu primarne zdravstvene zaštite za 2015.god."

5.2.4. CBR-CENTRI ZA FIZIKALNU MEDICINU I REHABILITACIJU

U JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo funkcionišu Centri za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, kao koncept zdravstvene zaštite u zajednici.

U 2015. godini na području Kantona Sarajevo na sedam (7) punktova Organizacionih jedinica JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo pružane su usluge iz djelatnosti fizikalne medicine i rehabilitacije:

- DZ Stari grad 1 punkt
- DZ Centar 1 punkt
- DZ Novo Sarajevo 1 punkt
- DZ Novi grad 1 punkta
- DZ Iličići 1 punkt
- DZ Vogošća 1 punkt
- DZ Hadžići 1 punkt.

Zdravstvenu zaštitu u Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u toku 2015. godine pružalo je 16 doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije, 30 VŠS zdravstvenih tehničara i 119 SSS zdravstvenih tehničara.

Struktura radnih timova u Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju ni u 2015. godini nije zadovoljavajuća u odnosu na preporučenu strukturu radnog tima definisanog i u Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugoveranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo ("Službene novine KS" br. 37/09) i u Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 82/14) u segmentu koji se odnosi na zdravstvene tehničare VŠS koji su nedostatni u ukupnom broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije, dok su zdravstveni tehničari SSS zastupljeni u znatno većem broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije. Također, u timovima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju nedostatni su i zdravstveni saradnici (socijalni radnici i defektolozi/logopedi).

U toku 2015. godine ukupan broj posjeta kod doktora medicine specijalista u Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju je iznosio 52.811 ili prosječno 3.300 posjeta po jednom doktoru medicine specijalisti godišnje, odnosno 12,89 posjeta dnevno. Odnos prvih i ponovnih posjeta kod doktora medicine specijaliste je bio 1:1,51. Ukupan broj posjeta kod zdravstvenih tehničara (VŠS i SSS) u 2015. godini iznosio je 206.345 posjeta ili prosječno godišnje po jednom zdravstvenom tehničaru 1.385 posjeta ili 5,40 posjeta dnevno.

U Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u 2015. godini u JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo od ukupnog broja primljenih osoba na ambulantni tretman, za svoj posao osposobljena je 13.271 osoba ili 64,90%, a 1.243 osobe ili 6,07% osposobljene su samo za vršenje svakodnevnih neophodnih aktivnosti, dok je liječenje bez uspjeha bilo kod 692 osobe ili 3,38%, a liječenje je napustilo 426 osoba ili 2,08%.

Izabrani indikatori za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u CBR-ovima JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u 2015. godini

Tabela 49.

Broj punktova	7
Broj stanovnika na jedan punkt	63.836
Broj doktora medicine specijalista	16
Broj VŠS zdravstvenih tehničara	30
Broj SSS zdravstvenih tehničara	119
Broj stanovnika po jednom doktoru medicine	27.928
Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje	3.300
Broj posjeta po jednom doktoru medicine dnevno	12,89
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje	1.385
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru dnevno	5,40

5.2.5. CENTRI ZA MENTALNO ZDRAVLJE

Pri JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo funkcionišu i centri za mentalno zdravlje u zajednici i to na području 8 punktova u Organizacionim jedinicama JU Dom zdravlja KS:

- DZ Stari grad,
- DZ Centar,
- DZ Novo Sarajevo,
- DZ Novi grad,
- DZ Ilidža,
- DZ Vogošća,
- DZ Hadžići i
- DZ Ilijaš.

Zdravstvenu zaštitu u ovim centrima pružalo je 8 timova sa 8 doktora medicine specijalista neuropsihijatrije i jednim angažovanim doktorom specijalistom, sa 9 VŠS zdravstvenih tehničara, sa 20 SSS zdravstvenih tehničara, 21 zdravstvenim saradnikom sa VSS i jednim angažovanim zdravstvenim saradnikom sa VSS. Kao i u prethodnom periodu struktura radnih timova u Centrima za mentalno zdravlje nije zadovoljavajuća, prema Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugoveranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo ("Službene novine KS" br. 37/09) i Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 82/14) u segmentu koji se odnosi na zdravstvene tehničare koji su zastupljeni u znatno manjem broju i zdravstvene saradnike, odnosno socijalne radnike i psihologe koji su zastupljeni u većem broju.

U toku 2015. godine ukupan broj posjeta kod doktora medicine u Centrima za mentalno zdravlje iznosio je 26.933 što je za 9,45% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (24.608 posjete), a prosječan broj posjeta godišnje po jednom doktoru medicine iznosi 2.992 posjete ili 11,68 posjeta dnevno po jednom doktoru medicine, dok je odnos prvih i ponovnih posjeta kod doktora medicine je 1: 3,27. Ukupan broj posjeta kod zdravstvenih tehničara u 2015. godini iznosio je 61.688 što je za 57,60% veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (39.140) ili prosječno godišnje 2.127 posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru, odnosno 8,30 posjeta dnevno.

Izabrani indikatori za zdravstvenu zaštitu mentalnog zdravlja u CBR-ovima JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u 2015. godini

Tabela 50.

Broj punktova	8
Broj stanovnika na jedan punkt	55.856
Broj doktora medicine specijalista	8 (1)
Broj VŠS zdravstvenih tehničara	9
Broj SSS zdravstvenih tehničara	20
Broj zdravstvenih saradnika sa VSS	21 (1)
Broj stanovnika po jednom doktoru medicine	49.650
Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje	2.992
Broj posjeta po jednom doktoru medicine dnevno	11,68
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje	2.127
Broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru dnevno	8,30

5.2.6 DJELATNOST APOTEKA

Apotekarska djelatnost u Kantonu Sarajevo obavljala se kroz rad Javne ustanove "Apoteke Sarajevo" i kroz djelatnost apoteka u privatnom sektoru (privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove-apoteke).

U 2015. godini JU "Apoteke Sarajevo" raspolagala je sa 41 apotekom na području 9 općina Kantona Sarajevo, od kojih su 22 samostalne apoteke, 18 su ogrank apoteka i 1 je depo apoteka u općini Trnovo.

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo broj registrovanih apoteka u privatnom sektoru, odnosno privatnih zdravstvenih ustanova apoteka u 2015. godini bio je 126 apoteka, što je za 6 ili 5,00% apoteka više u odnosu na prethodnu godinu (120).

U javnom sektoru apotekarska djelatnost pružana je u 2015. godini od strane **131** magistara farmacije, od čega su **3** ili **2,29%** specijalisti i **115** farmaceutskih tehničara SSS.

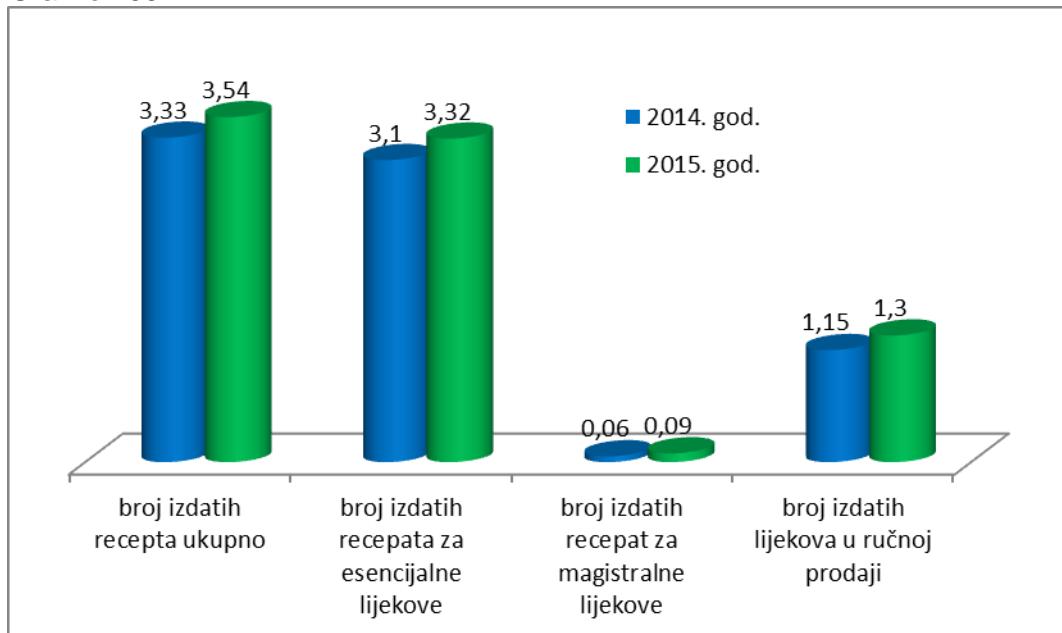
U 2015. godini u javnom sektoru izdato je ukupno **1.583.184** recepata/lijeka, što je za **6,87%** više izdatih recepata u odnosu na prethodnu godinu (**1.481.344** ukupno izdatih recepata/lijekova). Broj ukupno izdatih recepata po jednom stanovniku u javnom sektoru u 2015. godini je iznosio **3,54** recepta što je nešto viša vrijednost ovog indikatora u odnosu na prethodnu godinu (**3,33** recept po jednom stanovniku).

Od ukupnog broja izdatih recepata za esencijalne lijekove u javnom sektoru izdato je **1.482.552** recepta ili **3,31** recept po jednom stanovniku, a za ostale gotove lijekove izdato je **61.666** recepata ili **0,14** recepata po jednom stanovniku. Broj izdatih recepata za magistralne lijekove u javnom sektoru iznosio je **38.966** ili **0,09** recepata po jednom stanovniku, dok nije dostupan broj registrovanih recepata izdatih za lijekove koji sadrže opojnu drogu.

U ručnoj prodaji u JU "Apoteke Sarajevo" u 2015. godini registrovano je ukupno **581.503** prodata lijeka ili **1,30** lijekova po jednom stanovniku, što je za **14,05%** više izdatih lijekova u ručnoj prodaji u odnosu na prethodnu godinu (**509.862** prodatih lijekova).

Broj izdatih recepata/lijekova po jednom stanovniku u javnom sektoru u Kantonu Sarajevo, 2014-2015.godina

Grafikon 59.

Broj apoteka u javnom sektoru na 100.000 stanovnika Kantona Sarajevo u 2015. godini, pregled prema općinama

Tabela 51.

Općina	Broj apoteka u javnom sektoru	Broj apoteka/100.000 stanovnika u javnom sektoru
Centar	8	11,68
Hadžići	1	4,32
Iličići	3	4,72
Ilijaš	2	9,95
Novi Grad	8	6,31
Novo Sarajevo	10	13,54
Stari Grad	6	14,42
Trnovo	1	...
Vogošća	2	7,45
Kanton Sarajevo	41	9,18

5.3. SPECIJALISTIČKO-KONSULTATIVNA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Specijalističko-konsultativna djelatnost na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite predstavlja dio zdravstvene djelatnosti koja kroz pružanje vanbolničkih usluga osigurava podršku primarnoj i bolničkoj zdravstvenoj djelatnosti, s ciljem povećanja stepena rješavanja zdravstvenih problema pacijenata i racionalnijeg korištenja resursa u zdravstvu. U Kantonu Sarajevo djelatnost specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite je organizovana kao bolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom sektoru i kao vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u javnom i privatnom sektoru. Djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava Univerzitetski klinički centar Sarajevo i Opća bolnica "Prim. dr Abdulah Nakaš".

Djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo kroz rad Organizacione jedinice Specijalističko-konsultativne djelatnosti i zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina, dok se djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u privatnom sektoru pruža kroz rad 86 specijalističkih ordinacija i 38 zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda i lječilišta, te 5 stomatoloških poliklinika.

Vanbolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2015. godini pružalo je **93** doktora medicine specijalista, zatim **47** VŠS zdravstvenih tehničara i **98** zdravstvenih tehničara SSS. Na jednog doktora medicine-specijalistu u vanbolničkoj zdravstvenoj zaštiti dolazi u prosjeku **4.804** stanovnika Kantona Sarajevo.

U vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru registrovano je ukupno u 2015. godini **396.652** posjete što je za **2,29%** manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (**405.884** posjete), a broj posjeta po jednom doktoru medicine prosječno godišnje iznosio **4.264** posjete, odnosno **16,65** posjeta po jednom doktoru medicine dnevno. Broj posjeta po osobi/pacijentu prosječno godišnje iznosio je **0,88** posjeta, dok je odnos između prvih i ponovnih posjeta bio **1:1,48**.

Izabrani indikatori za djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2015. godini

Tabela 52.

Broj doktora medicine specijalista	93
Broj VŠS zdravstvenih tehničara	47
Broj SSS zdravstvenih tehničara	98
Broj posjeta ukupno kod doktora med. spec.	396.562
Broj posjeta po jednom doktoru medicine spec. godišnje	4.264
Broj posjeta po jednom doktoru medicine spec. dnevno	16,65
Broj posjeta po osobi godišnje	0,88
Odnos prvih i ponovnih posjeta	1:1,48
Broj stanovnika po jednom doktoru medicine spec.	4.804

Bolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u Kantonu Sarajevo pružana je u Općoj bolnici "Prim. dr Abdulah Nakaš" i u Univerzitetskom kliničkom centru Sarajevo (UKC).

U toku 2015. godine u bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u Kantonu Sarajevo registrovano je ukupno **1.244.345** posjeta, što je za **1,35%** veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (**1.227.744** posjete), od čega su prve posjete **290.432**, što je za **5,50%** manji broj prvih posjeta u odnosu na prethodnu godinu (**307.357**). Odnos između prvih i ponovnih posjeta u ukupnoj bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u KS je znosio je **1 : 3,28** posjeta.

U UKC je registrovano ukupno **1.059.108** posjeta, što je za **6,96%** veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (**990.108**), od čega su **238.609** prve posjete, što je za **0,67%** veći broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (**237.020**), a odnos prvih i ponovnih posjeta u UKC iznosio **1:3,43** posjeta.

U Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“ je registrovano ukupno **185.237** posjeta, što je za **21,84%** manji broj posjeta u odnosu na prethodnu godinu (**237.020**), od čega su **51.823** prve posjete što je za **26,32%** manji broj prvih posjeta u odnosu na prethodnu godinu (**70.337**), a odnos prvih i ponovnih posjeta u ovoj bolnici iznosio **1:2,57** posjeta.

Izabrani indikatori za djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevo u 2015. godini

Tabela 53.

Broj posjeta ukupno kod doktora med. spec.	1.244.345
Broj prvih posjeta	290.432
Odnos prvih i ponovnih posjeta	1:3,28

5.4. BOLNIČKA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Na području Kantona Sarajevo bolničku zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2015. godini pružale su četiri (4) zdravstvene ustanove: **Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“, Univerzitetski klinički centar Sarajevo, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo i Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo.**

Ukupani posteljni kapaciteti zdravstvenih ustanova koje su pružale bolničku zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo i stanovništvu Federacije BiH koje je gravitiralo Univerzitetkom kliničkom centru Sarajevo u 2015. godini iznosio je **2.215 postelja ili 4,95 postelja na 1.000 stanovnika Kantona Sarajevo**, a što je za **3,44%** manji broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (**2.294 postelje**). Najveći broj postelja u 2015. godini, kao i prethodnih godina imao je UKCS **1.825 postelja ili 82,39% ukupnog** posteljnog kapaciteta u Kantonu Sarajevo, zatim Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ **310 postelja ili 14,00%**, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo **70 postelja ili 3,16%** i Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo **10 ili 0,45%** postelja u ukupnom posteljnem kapacitetu Kantona Sarajevo.

Pored standardnih postelja UKCS raspolagao je sa **80 postelja za potrebe dnevnog tretmana pacijenata** (Dnevna bolnica pri Psihijatrijskoj klinici UKCS) i sa **52 funkcionalne postelje** (39 postelja Klinika za hemodijalizu i 13 postelja na punktu za hemodijalizu na Ilidži), a Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo raspolagao je sa **30 postelja za potrebe dnevnog tretmana pacijenata**.

Posteljni kapaciteti u bolničkim zdravstvenim ustanovama u Kantonu Sarajevu, 2015. godina

Tabela 54.

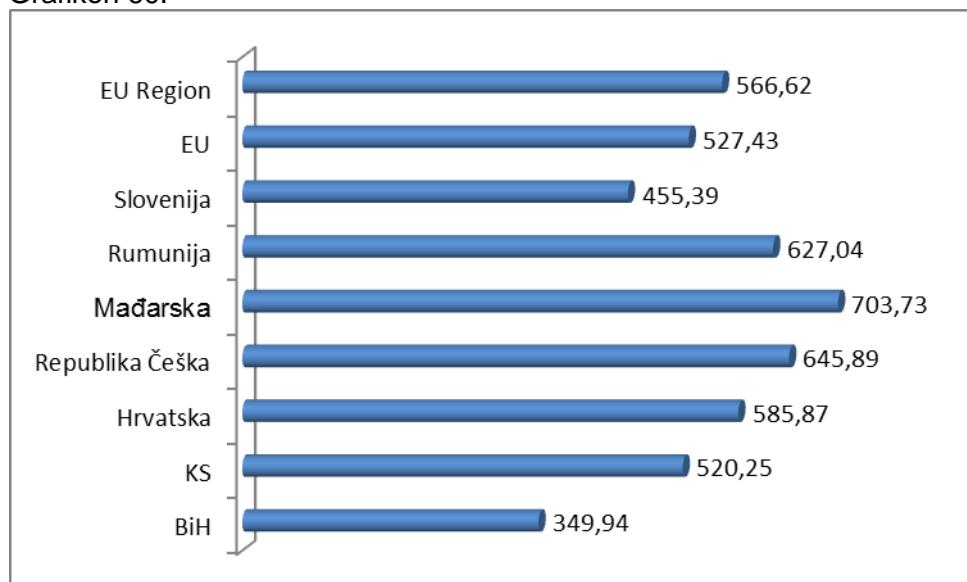
Indikatori resursa bolničke zdravstvene zaštite	Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“	UKCS	Psihijatrijska bolnica	Zavod za bolesti ovisnosti	UKUPNO
Broj postelja	310	1.825	70	10	2.215
Broj postelja/100.000 stanovnika	69,37	408,41	15,66	2,23	495,68

*Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2015. god. Obrazac br. 3-21-60

Prema posljednjim dostupnim podacima (2013. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj postelja na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu iznosio je 349,94/100.000 stanovnika, za EU 527,43 postelje na 100.000 stanovnika i za EU Region 566,62 postelje na 100.000 stanovnika.

Broj postelja na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo i izabranim evropskim zemljama, 2013. godina

Grafikon 60.

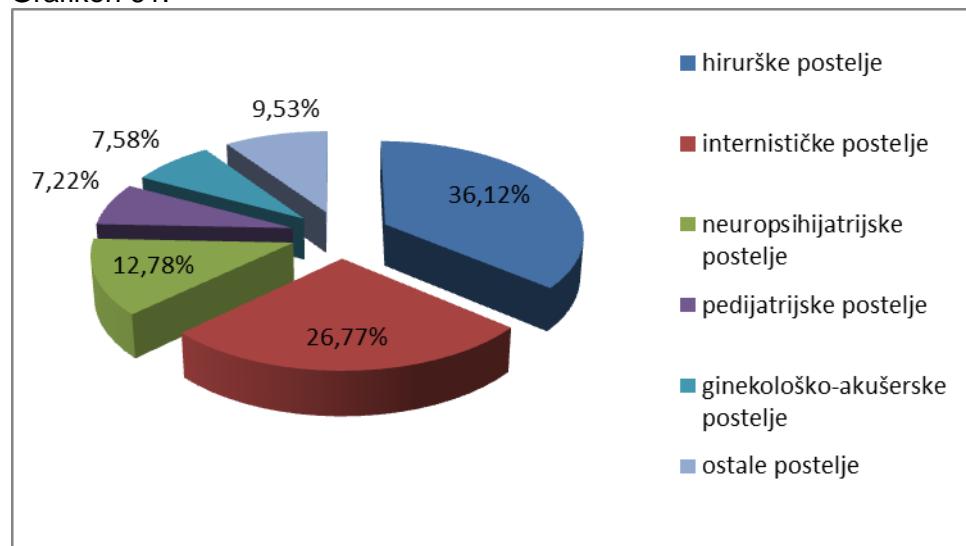

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Datebase 2013. god.

U strukturi ukupnih posteljnih kapaciteta u bolničkim ustanovama u Kantonu Sarajevo u 2015. godini, kao i prethodnih godina najveći procenat pripadao je hirurškim posteljama (**800 postelja ili 36,12%**), zatim internističkim posteljama (**593 postelje ili 26,77%**) i neuropsihijatrijskim posteljama (**283 postelje ili 12,78%**), dok su pedijatrijske postelje bile zastupljene sa **160 postelja ili 7,22%**, ginekološko-akušerske postelje sa **168 postelja ili 7,58%**, a bolničke postelje za potrebe drugih medicinskih disciplina bile su zastupljene sa **211 postelja ili 9,53%** u strukturi ukupnog posteljnog kapaciteta bolničkih ustanova u Kantonu Sarajevo.

Struktura posteljnih kapaciteta u bolničkim ustanovama u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Grafikon 61.

Ukupan broj ispisanih bolesnika u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti u 2015. godini u Kantonu Sarajevo iznosio je **56.578**, a stopa hospitalizacije na 100 stanovnika iznosila je **12,66%**, dok je ukupan broj dana bolničkog liječenja iznosio **505.171 dan**, te je prosječna dužina liječenjenja bila **8,93 dana**, a godišnja zauzetost postelja **228,07** dana, odnosno procenat dnevne zauzetosti postelja **62,48%**.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite u Kantonu Sarajevu, 2015. godina

Tabela 55.

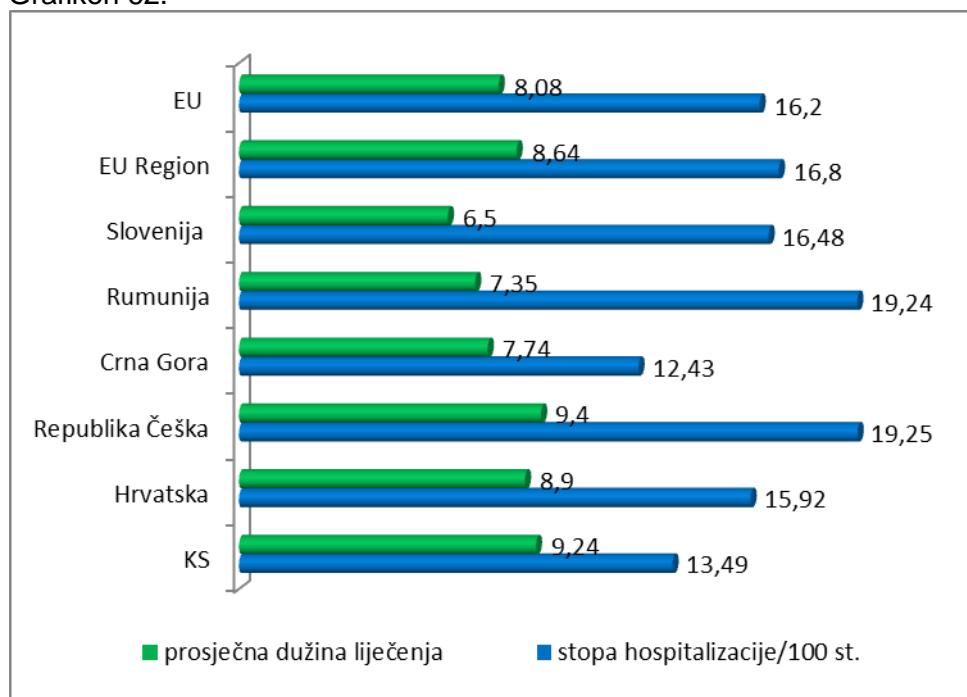
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite	Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“	UKCS	Psihijatrijska bolnica	Zavod za bolesti ovisnosti	UKUPNO
Broj ispisanih bolesnika	7.554	48.328	592	104	56.578
Broj bo dana	52.368	431.814	18.770	2.219	505.171
Stopa hospitalizacije/100 stanovnika	1,69	10,81	0,13	0,02	12,66
Prosječna dužina liječenja	6,93	8,93	31,71	21,34	8,93
Godišnja zauzetost postelja	168,93	236,61	268,14	221,90	228,07
% zauzetosti postelja dnevno	46,28	64,82	73,46	60,79	62,48

Prema dostupnim podacima (2013. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu nije dostupna, dok za EU Region 16,80/100 stanovnika, a za EU 16,20/100 stanovnika.

Prema istom izvoru podataka za 2013. godinu prosječna dužina liječenja za Bosnu i Hercegovinu iznosila je 7,40 dana, dok je za EU Region iznosila 8,64 dana, a za EU 8,08 dana.

Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika i prosječna dužina liječenja u bolničkim ustanovama u Kantonu Sarajevo i izabranim evropskim zemljama, 2013. godina

Grafikon 62.

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2013. god.

5.4.1. HIRURŠKE DISCIPLINE

U 2015. godini klinike i odjeli bolničkih ustanova za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa **800 postelje**, što je za **4,98%** manje postelja u odnosu na prethodnu godinu (**842**). Hirurške klinike UKCS raspolagale su sa **652** bolničke postelje, što je za **6,05%** manji broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (**694**), dok je Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ raspolagala, kao i prethodne godine sa **148** bolničkih postelja za potrebe hirurških odjeljenja.

U strukturi bolničkih postelja za potrebe hirurških disciplina UKCS najveći procenat postelja pripadao je Klinici za ortopediju i traumatologiju (**180 postelja ili 27,61%**), zatim Klinici za opću i abdominalnu hirurgiju (**84 postelje ili 12,88%**) i Klinici za urologiju (**53 postelje ili 8,13%**), odnosno Klinici za očne bolesti (**52 postelje ili 7,98%**), a najmanji procenat postelja imale su: Klinika za rekonstruktivnu i plastičnu hirurgiju (**21 postelja ili 3,22%**), zatim Klinika za torakalnu hirurgiju (**23 postelje ili 3,53%**) i Klinika za maksilofacialnu hirurgiju (**24 postelje ili 3,68%**).

U 2015. godini na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu hirurških disciplina bilo je **4,44** hirurških bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila **1,51** hirurška bolnička postelja. U UKCS jedan doktor medicine specijalista hirurških disciplina zbrinjavao je **4,20** hirurških bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila **1,43** hirurška bolnička postelja, dok je u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“ jedan doktor medicine specijalista hirurških disciplina zbrinjavao je **5,92** hirurške bolničke postelje, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila je **1,92** hirurške bolničke postelje.

Zdravstveni radnici na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo u 2015. godini

Tabela 56.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora specijalista hirurških disciplina	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Opća bolnica	25	7	-	2	75
UKCS	155	48	60	28	366
UKUPNO	180	55	60	30	441

* Izvor podataka: izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2015. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika sa klinika i odjela u bolničkim ustanovama za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo u 2015. godini iznosio je **20.853** što je za **5,93%** manji broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (**22.169**). Stopa hospitalizacije za sve klinike i odjele bolničkih zdravstvenih ustanova ustanova za hirurške discipline na 100 stanovnika iznosila je **4,67** što je približno vrijednosti stope hospitalizacije u prethodnoj godini (**4,98**).

U 2015. godini na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline ostvareno je ukupno **170.121** dan bolničkog liječenja što je za **4,05%** manji broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (**177.305**). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, UKCS ostvario je **145.364**, a Opća bolnica „Prim. dr Abdualh Nakaš“ **24.757** dana bolničkog liječenja.

Prosječna dužina liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo iznosila je **8,15 dana**. Na klinikama za hirurške discipline UKCS prosječna dužina liječenja iznosila je **8,65 dana**, a na odjelima Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ iznosila je **6,11 dana**. Najdužu prosječnu dužinu liječenja u UKCS imale su: Klinika za ortopediju i traumatologiju (**16,83 dana**), Klinika za neurohirurgiju (**12,48 dana, odnosno 12,54 dana**), Klinika za vaskularnu hirurgiju (**12,07 dana**) i Klinika za bolesti uha, nosa i grla (**10,36 dana**), dok su najkraću prosječnu dužinu liječenja imale: Klinika za kardiohirurgiju (**3,89 dana**), Klinika za očne bolesti (**4,97 dan**) i Klinika za maksilofacijalnu hirurgiju (**5,69 dan**).

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo iznosila je **58,26%**. U UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama za hirurške discipline znosio je **61,08%**, a na odjelima Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ iznosio je **45,83%**. Najveći procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta za potrebe hirurških disciplina UKCS imale su: Klinika za maksilofacijalnu hirurgiju (**87,95%**), zatim Klinika za bolesti uha, nosa i grla (**85,08%**), Klinika za torakalnu hirurgiju (**79,56%**) i Klinika za rekonstruktivnu i plastičnu hirurgiju (**76,95%**), dok su najnižu stopu zauzetosti imale: Klinika za očne bolesti (**42,48%**), Klinika za dječiju hirurgiju (**52,58%**) i Klinika za kardiohirurgiju (**52,82%**).

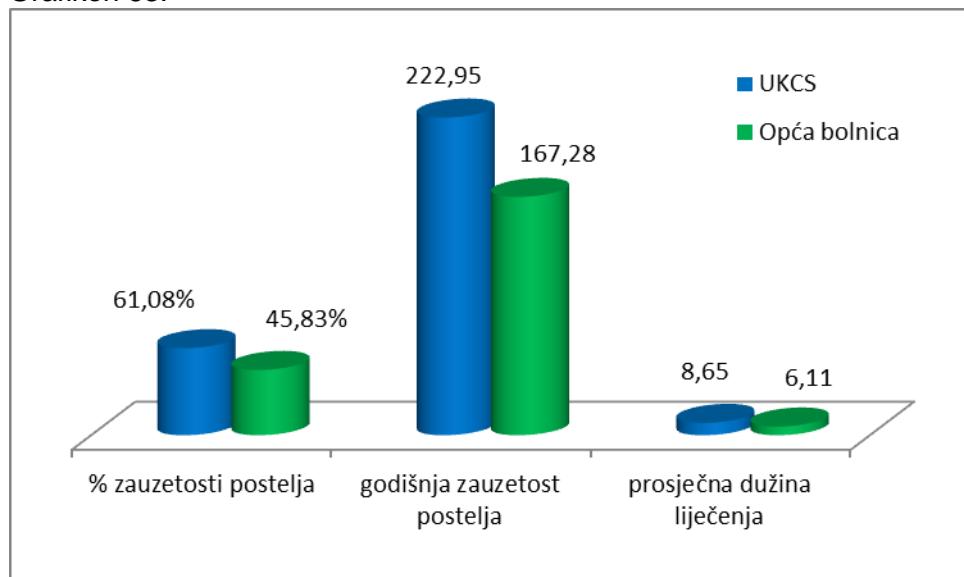
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama i odjelima za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Tabela 57.

Hirurški odjeli/klinike	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospitalizacije/100 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja dnevno
Hirurški odjeli Opće bolnice	4.049	24.757	0,91	6,11	167,28	45,83
Hirurške klinike UKCS Ukupno	16.804	145.364	3,76	8,65	222,95	61,08
Klinika za kardiohirurgiju	1.436	5.591	0,32	3,89	192,79	52,82
Klinika za rekonstruktivnu i plastičnu hir.	608	5.898	0,14	9,70	280,86	76,95
Klinika za ortopediju i traumatologiju	2.276	38.321	0,51	16,83	212,89	58,33
Klinika za dječiju hirurgiju	989	7.677	0,22	7,76	191,93	52,58
Klinika za urologiju	2.088	12.571	0,47	6,02	237,19	64,98
Klinika za neurohirurgiju I i II	1.047	13.124	0,23	12,53	211,68	57,99
Klinika za torakalnu hirurgiju	559	6.679	0,13	11,95	290,39	79,56
Klinika za opću i abd. hirurgiju	2.644	18.184	0,59	6,88	216,48	59,31
Klinika za bolesti uha, nosa i grla	749	7.764	0,17	10,37	310,56	85,08
Klinika za očne bolesti	1.621	8.063	0,36	4,97	155,06	42,48
Klinika za maksilofacialnu hirurgiju	1.353	7.704	0,30	5,69	321,00	87,95
Klinika za glandularnu i onkološku hir.	866	6.933	0,19	8,01	239,07	65,50
Klinika za vaskularnu hirurgiju	568	6.855	0,13	12,07	228,50	62,60
SVEUKUPNO	20.853	170.121	4,67	8,15	212,65	58,26

**Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama za hirurške discipline UKCS i odjelima za hirurgiju
Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ u 2015. godini**

Grafikon 63.

U 2015. godini sve klinike i odjeli bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo raspolagale su sa **37** operacionih sala, od čega UKCS sa **29**, a Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ sa **8** hirurških sala. U toku 2015. godine na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo izvršeno je ukupno **20.018** hirurških operacija, što je za **4,90%** manji broj hirurških operacija u odnosu na prethodnu godinu (**21.049**). U UKCS izvršeno je **15.807** hirurških operacija, što je za **3,57%** manji broj hirurških operacija u odnosu na prethodnu godinu (**16.393**), a u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“ izvršeno je **4.211** operacija, što je za **9,56%** manji broj hirurških operacija u odnosu na prethodnu godinu (**4.656**). Broj bolničkih hirurških operacija godišnje na 100.000 stanovnika u 2015. godini iznosio je **4.479,77**, što je niža vrijenost ovog indikatora u odnosu na prethodnu godinu (**4.731,69 hirurških operacija/100.000 stanovnika**).

U toku 2015. godine od ukupnog broja liječenih pacijenta na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo **96,00%** pacijenata imalo je operativne zahvate. Na klinikama za hirurške discipline UKCS od ukupnog broja liječenih pacijenata **94,07%** imalo je operativni zahvat, a na odjelima za hirurgiju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ **97,52%** pacijenata imalo je operativni zahvat.

Broj registrovanih smrtnih ishoda liječenja u 2015. godini na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo iznosio je **316** umrlih pacijenta, od čega **279** umrlih pacijenta u UKCS i **37** umrlih pacijent u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“. Od ukupnog broja umrlih na svim klinikama i odjelima za hirurške discipline niti jedan umrli pacijent nije obdukovani.

Smrtni ishodi liječenja u UKCS u 2015. godini za pojedine hirurške klinike iznosio je: Klinika za neurohirurgiju (**8,11%**), Klinika za kardiologiju (**4,59%**), Klinika za opću i abdominalnu hirurgiju (**2,26%**), Klinika za ortopediju i traumatologiju (**1,49%**), Klinika za torakalnu hirurgiju (**3,04%**), Klinika za bolesti uha, grla i nosa (**1,20%**), Klinika za vaskularnu hirurgiju (**0,70%**), Klinika za glandularnu i onkološku hirurgiju (**0,23%**) i Klinika za rekonstruktivnu i plastičnu hirurgiju (**0,32%**). Na odjelima za hirurgiju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ u 2015. godini umrlo je **0,91% liječenih pacijenata**.

5.4.2. INTERNE DISCIPLINE

U 2015. godini klinike i odjeli bolničkih ustanova za internističke discipline na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa **586 postelje**, što je za **3,62%** manji broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (**608**). Klinike za internističke discipline UKCS raspolagale su sa **518** bolničkih postelja, što je za **4,07%** manji broj postelja u odnosu na prethodnu godinu (**540**), dok je Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ raspolagala, kao i prethodne godine sa **68** bolničkih postelja za potrebe odjela za internu medicinu.

U strukturi bolničkih postelja za potrebe internističkih disciplina u UKCS najveći procenat postelja pripadao je Klinici za kardiologiju (**110 postelje ili 21,24%**), zatim Klinici za plućne bolesti „Podhrastovi“ (**86 postelje ili 16,60%**) i Klinici za infektivne bolesti (**80 postelja ili 15,44%**), a najmanji procenat postelja imale su: Klinika za hemodializu (**5 postelja ili 0,97%**) i Klinika na nuklearnu medicinu (**8 postelja ili 1,54%**).

U 2015. godini na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu bilo je **3,31** bolnička postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila **1,41** internistička bolnička postelja. U UKCS na jednog doktora medicine specijalistu bilo je **3,12** bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila **1,35** internističkih bolničkih postelja, dok je u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“ na jednog doktora medicine specijalistu bilo je **6,18** bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila je **2,06** internističkih bolničkih postelja.

Zdravstveni radnici na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo u 2015. godini

Tabela 58.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora specijalista internih disciplina	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Opća bolnica	11	9	-	2	31
UKCS	166	15	57	25	301
UKUPNO	177	24	57	27	332

*Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2015. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika sa klinika i odjela u bolničkim ustanovama za internističke discipline na području Kantona Sarajevo u 2015. godini iznosio je **13.446** što je za **0,48%** veći broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (**13.382**). Stopa hospitalizacije za sve klinike i odjele bolničkih ustanova za internističke discipline na 100 stanovnika iznosila je **3,01** što je potpuno identično vrijednosti stope hospitalizacije u prethodnoj godini (**3,01**).

U 2015. godini na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo ostvareno je ukupno **139.611** dana bolničkog liječenja, što je za **9,18%** manji broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (**153.717**). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, UKCS ostvario je **128.174**, a Opća bolnica „Prim. dr Abdualh Nakaš“ **11.437** dana bolničkog liječenja. Prosječna dužina liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo iznosila je **10,38 dana**. Na klinikama za internističke discipline UKCS prosječna dužina liječenja iznosila je **10,23 dana**, a na odjelu za intrenu medicinu Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ iznosila je **12,51 dan**. Najdužu prosječnu dužinu liječenja u UKCS imale su: Klinika za vaskularne bolesti (**13,70 dana**), zatim Klinika za dermatovenerologiju (**13,56 dana**) i Klinika za nefrologiju (**13,37 dana**), dok su najkraću prosječnu dužinu liječenja imale: Klinika za nuklearnu medicinu (**2,91 dana**), Klinika za gastroenterohepatologiju (**6,63 dana**) i Klinika za hemodijalizu (**8,33 dana**).

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo iznosila je **65,27%**. U UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama za internističke discipline iznosio je **67,79%**, a na odjelima za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ iznosio je **46,08%**. Najveći procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta za potrebe internističkih disciplina UKCS imale su: Klinika za plućne bolesti „Podhrastovi“ (**89,89%**), zatim Klinika za hematologiju (**84,96%**) i Klinika za vaskularne bolesti (**81,68%**), dok su najnižu stopu zauzetosti imale: Klinika za nuklearnu medicinu (**19,76%**), Klinika za hemodijalizu (**31,51%**) i Klinika za infektivne bolesti (**49,09%**).

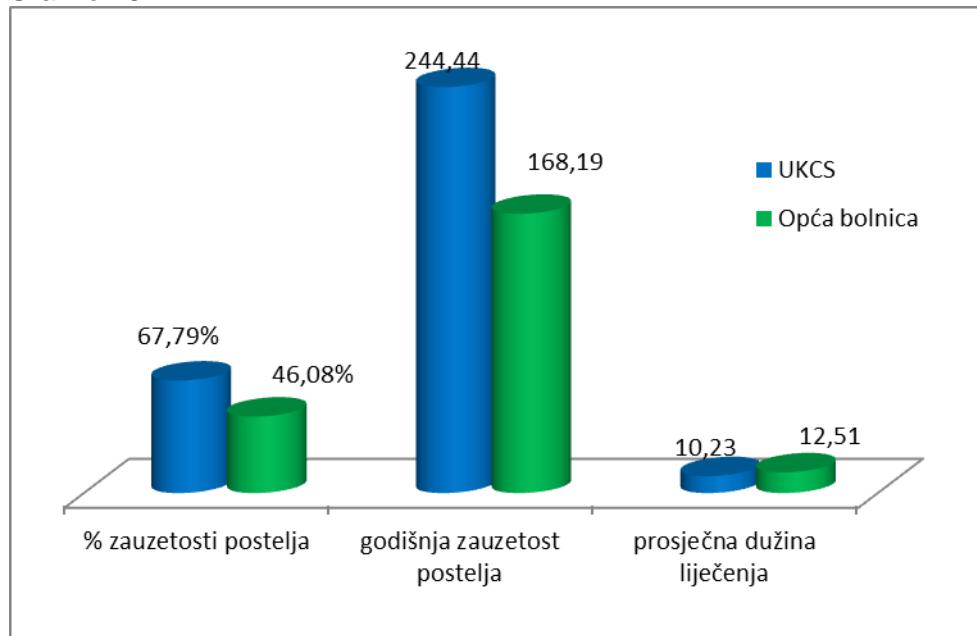
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama i odjelima za internističke discipline u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Tabela 59.

Odjeli/klinike za internističke discipline	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospitalizacije/ 100 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Odjeli interne medicine Opće bolnice	914	11.437	0,20	12,51	168,19	46,08
Klinike za internističke discipline KCUS Ukupno	12.532	128.174	2,80	10,23	244,44	67,79
Klinika za vaskularne bolesti	631	8.646	0,14	13,70	298,14	81,68
Klinika za kardiologiju	2.734	26.574	0,61	9,72	241,58	66,19
Klinika za nefrologiju	599	8.008	0,13	13,37	266,93	73,13
Klinika za gastroenterohepatologiju	1.329	8.810	0,30	6,63	204,88	56,13
Klinika za endokrinologiju	894	10.409	0,20	11,64	216,85	59,41
Klinika za dermatovenerologiju	481	6.520	0,10	13,56	224,83	61,60
Klinika za plućne bolesti „Podhrastovi“	2.645	28.215	0,59	10,67	328,08	89,89
Klinika za infektivne bolesti	1.508	14.335	0,34	9,51	179,19	49,09
Klinika za hematologiju	1.444	15.505	0,32	10,74	310,10	84,96
Klinika za hemodializu	69	575	0,02	8,33	115,00	31,51
Klinika za nuklearnu medicinu	198	577	0,04	2,91	72,13	19,76
SVEUKUPNO	13.446	139.611	3,01	10,38	238,24	65,27

**Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinikama za internističke discipline UKCS i odjelima za internu medicinu
Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ u 2015. godini**

Grafikon 64.

Broj registrovanih smrtnih ishoda liječenja u 2015. godini na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo iznosio je **839** umrlih pacijenta, od čega **747** umrlih pacijenta u UKCS i **92** u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“. Od ukupnog broja umrlih na svim klinikama i odjelima za internističke discipline niti jedna umrla osoba nije obdukovana.

Smrtni ishodi liječenja u UKCS u 2015. godini za pojedine klinike za internističke discipline iznosili su: Klinika za bolesti srca i reumatizma (6,47%), Klinika za plućne bolesti „Podhrastovi“ (5,67%), Klinika za hematologiju (7,13%), Klinika za endokrinologiju i bolesti metabolizma (10,96%), Klinika za gastroenterohepatologiju (6,39%), Klinika za nefrologiju (11,85%), Klinika za vaskularne bolesti (6,18%), Klinika za infektivne bolesti (1,52%) i Klinika za kožne i venerične bolesti (0,21%). Na intrenim odjelima Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ u 2015. godini umrlo je 10,07% liječenih pacijenata.

5.4.3. NEUROPSIHIJATRIJSKE DISCIPLINE

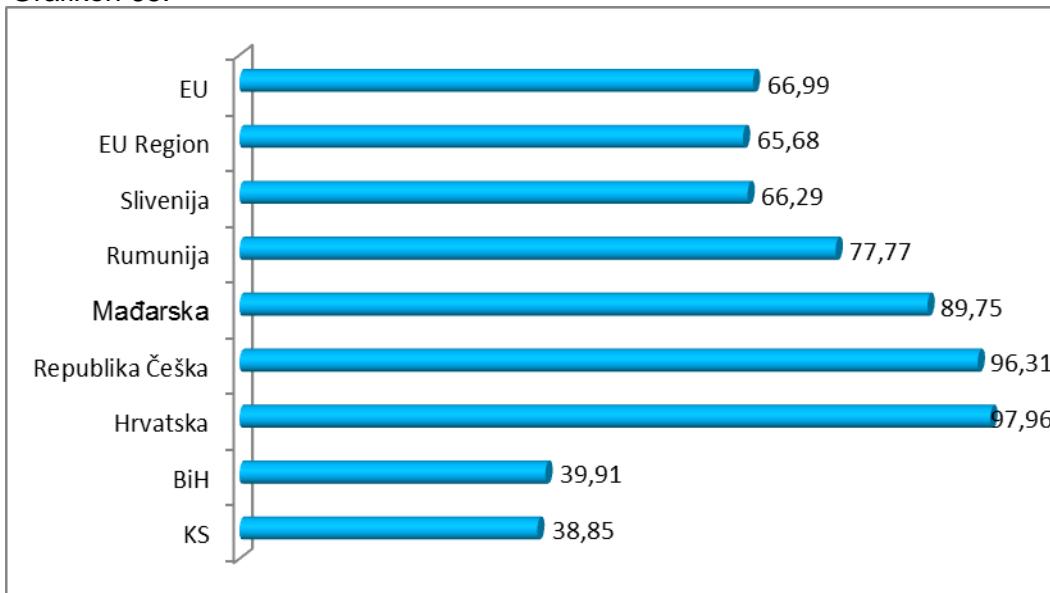
5.4.3.1. Psihijatrijske discipline

Bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti psihijatrije na području Kantona Sarajevo u 2015. godini raspolagala je ukupno sa **157** bolničkih postelja (što je za **8,72%** manje bolničkih postelja u odnosu na prethodnu godinu - **172 postelje**), od čega je Psihijatrijska klinika UKCS raspolagala sa **77** postelja, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo sa **70** postelja i Zavod za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo sa **10** postelja. Pored standardnih postelja, bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti psihijatrije raspolagala je sa još 110 bolničkih postelja za potrebe dnevnih bolnica (što je za **8,33%** manje postelja u odnosu na prethodnu godinu – **120 postelja**) i to **80** postelja za Dnevnu bolnicu Psihijatrijske klinike UKCS i **30** postelja za Dnevnu bolnicu Zavoda za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo.

Broj psihijatrijskih bolničkih postelja na 100.000 stanovnika u 2015. godini bio je **35,13**. Prema posljednjim dostupnim podacima (2013. godina) iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve”, odnosno WHO/EUROPEAN HFA Database, broj psihijatrijskih bolničkih postelja na 100.000 stanovnika za Bosnu i Hercegovinu je 39,91/100.000 stanovnika, za EU 66,99/100.000 stanovnika i za EU Region 65,68/100.000 stanovnika.

Broj psihijatrijskih bolničkih postelja na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo i izabranim evropskim zemljama

Grafikon 65.

*Izvor podataka: WHO/EUROPEAN HFA Database 2013. god.

U 2015. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu bilo je **3,92** bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila **1,0,8** psihijatrijskih bolničkih postelja. U UKCS na Psihijatrijskoj klinici na jednog doktora medicine specijalistu bilo je **4,27** bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila **1,10** psihijatrijska bolnička postelja, u Psihijatrijskoj bolnici KS na jednog doktora medicine specijalistu bilo je **5,38** bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila je **1,37** psihijatrijskih bolničkih postelja, dok je u Zavodu za bolesti ovisnosti na jednog doktora medicine specijalistu bila **1,11** bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila je **0,40** psihijatrijskih bolničkih postelja.

Zdravstveni radnici u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo u 2015. godini

Tabela 60.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Psihijatrijska bolnica KS	13	5	5	-	46
UKCS- Psihijatrijska klinika	18	5	6	2	62
Zavod za bolesti ovisnosti KS	9	4	2	2	21
UKUPNO	40	14	13	4	129

* Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2015. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije na području Kantona Sarajevo u 2015. godini iznosio je **1.302** što je za **17,22%** manji broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (**1.573**). Broj ispisanih bolesnika sa Psihijatrijske klinike UKCS iznosio je **606**, za Psihijatrijsku bolnicu KS **592**, a za Zavod za bolesti ovisnosti **104** ispisana bolesnika. Stopa hospitalizacije za sve bolničke ustanove za djelatnost iz oblasti psihijatrije na 100 stanovnika iznosila je **0,29**, što je nešto niža vrijednosti stope hospitalizacije u odnosu na prethodnu godinu (**0,35**). Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Psihijatrijsku kliniku UKCS iznosila je **0,14**, za Psihijatrijsku bolnicu KS **0,13**, a za Zavod za bolesti ovisnosti **0,02/100 stanovnika**.

U 2015. godini u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo ostvareno je ukupno **47.170** dana bolničkog liječenja, što je za **6,12%** manje ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (**50.247**). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, Psihijatrijska klinika UKCS ostvarila je **26.181** dan bolničkog liječenja, Psihijatrijska bolnica KS **18.770** dana bolničkog liječenja, a Zavod za bolesti ovisnosti **2.219** dana bolničkog liječenja.

Prosječna dužina liječenja u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo iznosila je **36,23 dana**. Na Psihijatrijskoj klinici UKCS prosječna dužina liječenja iznosila je **43,20 dana**, na Psihijatrijskoj bolnici KS iznosila je **31,71 dan**, a u Zavodu za bolesti ovisnosti **21,34** dana.

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo iznosila je **82,31%**. Na Psihijatrijskoj klinici UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je **93,15%**, na Psihijatrijskoj bolnici KS iznosio je **73,46%** i u Zavodu za bolesti ovisnosti **60,79%**.

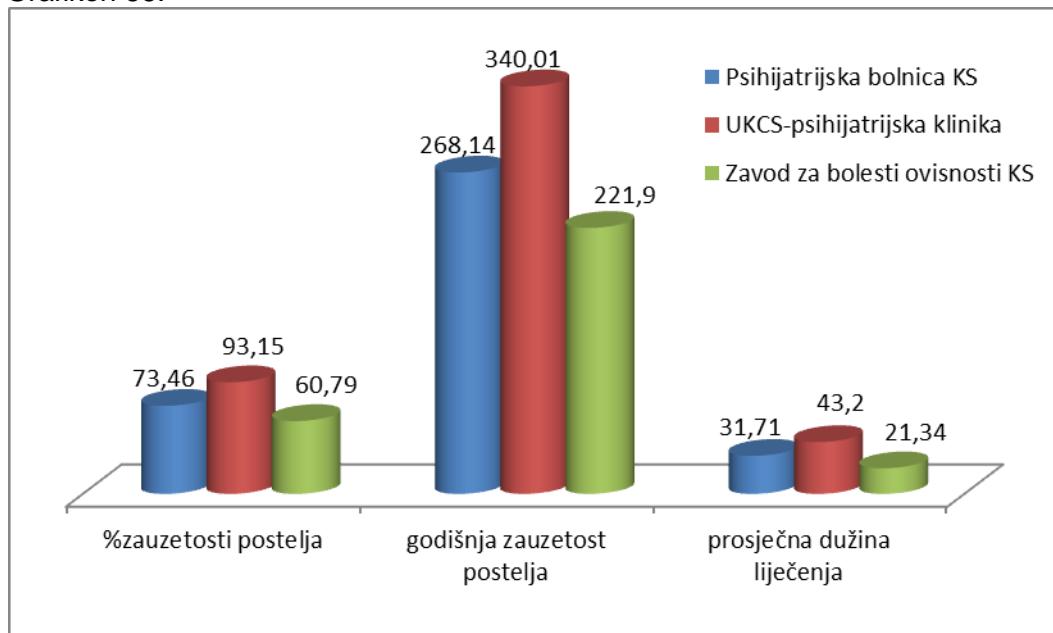
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Tabela 61.

Zdravstvena ustanova	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospitalizacije/ 100 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Psihijatrijska bolnica KS	592	18.770	0,13	31,71	268,14	73,46
UKCS-Psihijatrijska klinika	606	26.181	0,14	43,20	340,01	93,15
Zavod za bolesti ovisnosti KS	104	2.219	0,02	21,34	221,90	60,79
UKUPNO	1.302	47.170	0,29	36,23	300,45	82,31

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo u 2015. godini

Grafikon 66.

Broj registrovanih smrtnih ishoda liječenja u 2015. godini u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo iznosio je **4** umrla pacijenta i to na Psihijatrijskoj klinici UKCS. Obdukcija nije urađena niti kod jednog umrlog pacijenta.

5.4.3.2. Neurološke discipline

Bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti neurologije na području Kantona Sarajevo u 2015. godini raspolagala je ukupno sa **126** bolničkih postelja kao i prethodne godine, od čega je Neurološka klinika UKCS raspolagala sa **102** postelje, a odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ sa **24** postelje.

U 2015. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu bilo je **4,34** bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila **1,80** neuroloških bolničkih postelja. U UKCS na Neurološkoj klinici na jednog doktora medicine specijalistu bilo je **4,63** bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila **1,70** neuroloških bolničkih postelja, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ na jednog doktora medicine specijalistu bilo je **3,42** bolničke postelje, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bile su **2,40** neuroloških bolničkih postelja.

Zdravstveni radnici u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo u 2015. godini

Tabela 62.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
UKCS-Neurološka klinika	22	2	8	2	50
Opća bolnica- Odjel za neuropsihijatriju	7	3	-	-	10
UKUPNO	29	5	8	2	60

* Izvor podataka: izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2015. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije na području Kantona Sarajevo u 2015. godini iznosio je **2.569** što je za **2,87%** manji broj ispisanih bolesnika u odnosu na prethodnu godinu (**2.645**). Broj ispisanih bolesnika sa Neurološke klinike UKCS iznosio je **2.250**, a sa odjela za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ **319** ispisanih bolesnika. Stopa hospitalizacije za sve bolničke ustanove za djelatnost iz oblasti neurologije na 100 stanovnika iznosila je **0,57**, što je skoro identično vrijednosti stope hospitalizacije u prethodnoj godini (**0,54**). Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Neurološku kliniku UKCS iznosila je **0,50**, a za odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ **0,07**.

U 2015. godini u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo ostvareno je ukupno **31.749** dana bolničkog liječenja, što je za **3,15%** manji broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (**32.784**). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, Neurološka klinika UKCS ostvarila je **27.943** dana bolničkog liječenja, a odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ **3.806** dana bolničkog liječenja.

Prosječna dužina liječenja u svim bolničkim ustanova za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo iznosila je **12,36 dana**. Na Neurološkoj klinici UKCS prosječna dužina liječenja iznosila je **12,42 dana**, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ **11,93 dana**.

Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo iznosila je **69,03%**. Na Neurološkoj klinici UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta znosio je **75,06%**, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ **43,45%**.

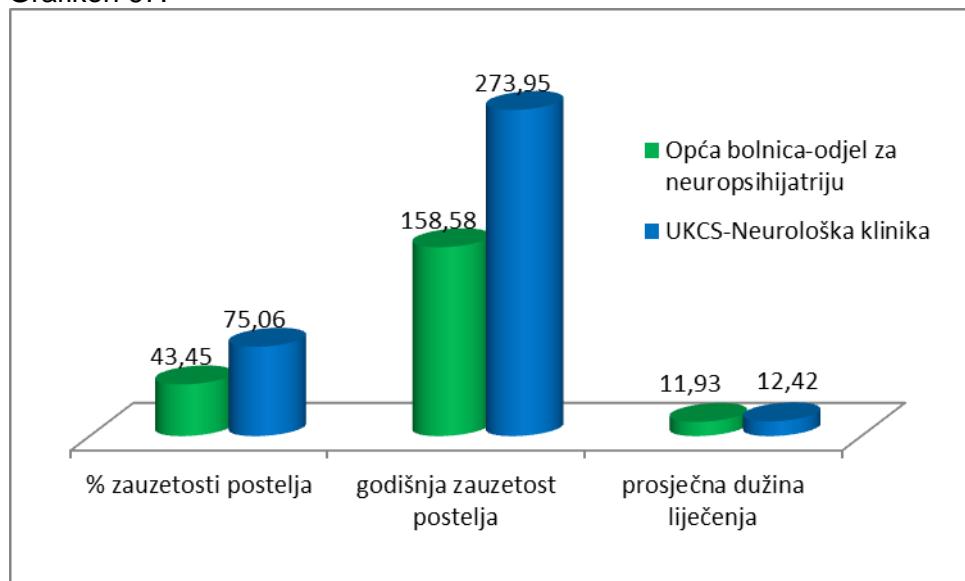
Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

Tabela 63.

Zdravstvena ustanova	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospitalizacije/ 100 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
UKCS-Neurološka klinika	2.250	27.943	0,50	12,42	273,95	75,06
Opća bolnica-odjel za neuropsihijatriju	319	3.806	0,07	11,93	158,58	43,45
UKUPNO	2.569	31.749	0,57	12,36	251,98	69,03

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo u 2015. godini

Grafikon 67.

Broj registrovanih smrtnih ishoda liječenja u 2015. godini u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo iznosio je **216** umrlih pacijenata i to na Neurološkoj klinici UKCS **187** umrlih osoba, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ **29** umrlih osoba. Obdukcija nije urađena niti kod ijednog smrtnog ishoda liječenja.

5.4.4. GINEKOLOGIJA I AKUŠERSTVO

Na području Kantona Sarajevo u bolničkoj zaštiti u 2015. godini discipline ginekologije i akušerstva raspolagale su sa 168 postelja. Klinika za ginekologiju i akušerstvo UKCS raspolagala je sa 128 postelja, a Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr. Abdulah Nakaš» sa 40 postelja.

U 2015. godini u oblasti ginekologije i akušerstva u bolničkoj zaštiti ukupno 36 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 168 postelja, pa je prema tome jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 4,7 postelja.

Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je 1,33.

Zdravstveni radnici na klinici i odjelima bolničkih ustanova za ginekologiju i akušerstvo u Kantonu Sarajevo u 2015. godini

Tabela 64.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Opća bolnica	9	4	-	1	22
UKCS	27	3	9	1	93
UKUPNO	36	7	9	2	115

Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2015. god. Obrazac br. 3-21-60

Broj ispisanih bolesnika u 2015. godini na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS iznosio je 6.297, što je za 1,93% više u odnosu na 2014. godinu kada je taj broj iznosio 6.178. Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr Abdulah Nakaš» broj ispisanih bolesnika iznosio je 1.966 i za 1,65% je manji u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosio 1.999.

U 2015. godini na klinici i odjelu bolničkih ustanova za ginekologiju i akušerstvo ostvareno je ukupno 29.527 dana bolničkog liječenja što je za 0,73% manji broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (29.743). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, UKCS ostvario je 22.156, a Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 7.371 dan bolničkog liječenja.

Prosječna dužina liječenja na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS u 2015. godini iznosila je 3,52 dana, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr Abdulah Nakaš« prosječna dužina liječenja je iznosila 3,75 dana.

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS u 2015. godini bila je niska i iznosila je 47,42%, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr Abdulah Nakaš« Sarajevo prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je 50,49%.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na klinici i odjelima za ginekologiju i akušerstvo u Kantonu Sarajevo, 2015. godina

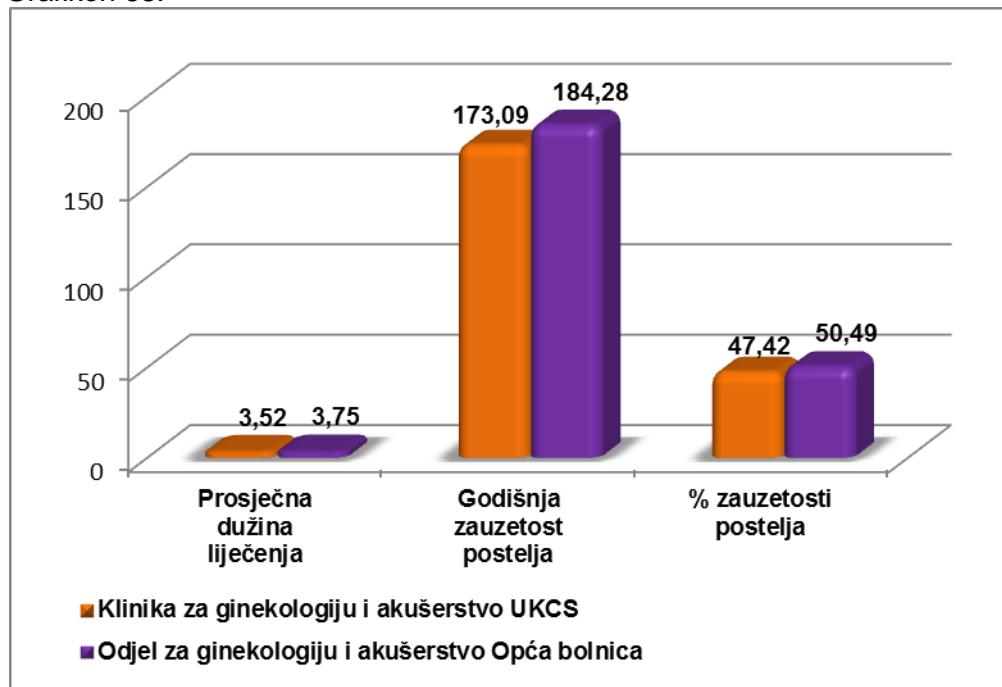
Tabela 65.

Odjeli/klinike	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za ginekologiju i akušerstvo UKCS	6.297	22.156	1409,18	3,52	173,09	47,42
Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opća bolnica „Prim Dr. Abdullah Nakaš“	1.966	7.371	439,97	3,75	184,28	50,49

Prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2015. godini na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS je bio 173,09 dana, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr Abdulah Nakaš« prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je 184,28.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS i odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ u 2015. godini

Grafikon 68.

Klinika za ginekologiju i akušerstvo UKCS u 2015. godini raspolagala je sa 6 operacionih sala, a za Opću bolnicu «Prim Dr Abdulah Nakaš» operacione sale na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo prikazane su zbirno unutar hirurških disciplina.

Na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS u 2015. godini urađeno je 1.932 operativnih zahvata, dok je na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr. Abdulah Nakaš» u toku 2015. godine urađeno 733 operativna zahvata.

U toku 2015. godine na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS od ukupnog broja liječenih umrla je 1 pacijentica, pa je mortalitet bolnice iznosio je 0,02%. Na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr Abdulah Nakaš» u 2015. godini nije bilo umrlih.

Od ukupnog broja umrlih na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS, te na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr Abdulah Nakaš» nije obducirana niti jedna umrla osoba.

5.4.5. PEDIJATRIJA

Bolničku zaštitu na području Kantona Sarajevo u oblasti pedijatrije pružala je Pedijatrijska klinika UKCS, koja je u 2015. godini raspolaga sa 160 postelja. Ukupno 39 doktora medicine specijalista, zbrinjavali su 160 pedijatrijskih postelja, pa je na jednog doktora medicine specijaliste bilo 4,10 bolničkih postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za pedijatrijske kapacitete iznosio je 1,16.

Zdravstveni radnici na Klinici za pedijatriju UKCS u 2015. godini

Tabela 66.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Klinika za pedijatriju UKCS	39	14	18	5	115

Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2015. god. Obrazac br. 3-21-60

Broj ispisanih bolesnika u 2015. godini je bio 5.223 i za 10,04% je manji u odnosu na prethodnu godinu (5.806). Ukupno je ostvareno 35.768 dana bolničkog liječenja i manji je za 9,38% od broja ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (39.471). Prosječna dužina liječenja iznosila je 6,85 dana, prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je 61,25%, dok je prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio 223,55 dana.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za pedijatriju UKCS, 2015. godina

Tabela 67.

Klinika/Odjel	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za pedijatriju UKCS	5.223	35.768	1168,84	6,85	223,55	61,25

Od ukupnog broja liječenih na Pedijatrijskoj klinici UKCS u 2015. godini smrtni ishod liječenja imalo je 97 pacijenata, od čega je obdukovano 5 ili (5,15%), a mortalitet bolnice je iznosio 1,86%.

5.4.6. OSTALE DISCIPLINE

5.4.6.1. Anestezija i reanimacija i intenzivna terapija

Anestezija i reanimacija u bolničkoj zaštiti sa posebno definiranim posteljnim kapacitetima organizaciono je struktuirana unutar Klinike za anesteziju i reanimaciju UKCS. Unutar Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“, ova disciplina za segmente koje obavlja za nivo opće bolnice obavlja se kroz organizacionu cjelinu Odjel za anesteziju i intenzivnu terapiju.

Kao i u svim bolničkim ustanovama anestezija i reanimacija, terapija bola i intenzivno liječenje su ključni integrativni dio pružanja usluga ove discipline.

Jedinica internističke intenzivne terapije UKCS u 2015. godini pružala je usluge intenzivne njage /terapije, kao što su mehanička ventilacija i hemodinamska potpora za pacijente kojima je potrebna intenzivna njega/terapija sa svih klinika nehirurških disciplina UKCS, kao i za Kliniku za urgentnu medicinu UKCS.

Klinika za anesteziju i reanimaciju UKCS u 2015. godini raspolagala je sa 19 postelja. Ukupno 51 doktor medicine specijalista zbrinjavalo je 19 postelja, pa je na jednog dr.medicine specijaliste bilo 0,37 bolničkih postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji na Klinici za anesteziologiju i reanimaciju bio je 0,27.

Zdravstveni radnici na Klinici za anesteziju i reanimaciju UKCS u 2015. godini

Tabela 68.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Klinika za anesteziju i reanimaciju KCUS	51	10	3	-	65

Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2015. god. Obrazac br. 3-21-60

Klinika za anesteziju i reanimaciju UKCS u 2015. godini imala je 696 ispisanih bolesnika, što je za 8,75% više u odnosu na prethodnu godinu (640). Ispisani bolesnici su ostvarili 4.319 bolesničkih dana, što je za 28,62% više u odnosu na prethodnu godinu kada je ostvareno 3.358 bolničkih dana liječenja.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za anesteziju i reanimaciju UKCS, 2015. godina

Tabela 69.

Klinika/Odjel	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za anesteziologiju i reanimaciju UKCS	696	4.319	155,76	6,21	227,32	62,28

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2015. godini iznosila je 62,28%, prosječna dužina liječenja iznosila je 6,21 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta na Klinici za anesteziologiju i reanimaciju iznosila je 227,32 dana.

Pored prikazanog kadra Klinike za anesteziju i reanimaciju UKCS u 2015. godini Klinika za kardiohirurgiju UKCS imala je 3 doktora medicine specijalista anesteziologije sa reanimatologijom, dok je u Općoj bolnici „Prim Dr Abdualha Nakaš“ u 2015. godini radilo 11 doktora medicine specijalista u ovoj oblasti.

U Jedinici internističke intenzivne terapije u 2015. godini 3 doktora medicine specijalista, zbrinjavali su 7 postelja, pa je na jednog doktora medicine specijaliste bilo 2,33 bolničkih postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za kapacitete interne intenzivne terapije iznosio je 0,39.

Zdravstveni radnici na Klinici za internističku intenzivnu terapiju UKCS u 2015. godini

Tabela 70.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Klinika za internističku intenzivnu terapiju UKCS	3	3	3	1	14

Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2015. god. Obrazac br. 3-21-60

Ukupan broj ispisanih bolesnika je bio 149 i za 14,86% je manji u odnosu na prethodnu godinu (175).

Ostvareno je ukupno 2.670 dana bolničkog liječenja, što je za 44,95% više u odnosu na prethodnu godinu (1.842). Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta je u 2015. godini u Jedinici internističke intenzivne terapije UKCS iznosila je 104,50%, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 381,43.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za intenzivnu internističku terapiju UKCS, 2015. godina

Tabela 71.

Klinika/Odjel	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za internističku intenzivnu terapiju UKCS	149	2.670	33,34	17,92	381,43	104,50

5.4.6.2. Bolnička urgentna medicina stacionarni segment

Na području Kantona Sarajevo u stacionarnom segmentu bolničke urgentne medicine u 2015. godini sa bolničkim opservacionim posteljama raspolagala je Klinika urgentne medicine UKCS. Klinika je raspolagala kao i prethodne godine sa 7 bolničkih opservacionih postelja. Obzirom na specifičnost rada ove klinike indikatore za bolničku zaštitu za rad ove klinike usmjerenu na utilizaciju bolničkih postelja kao što su prosječna dužina liječenja, prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta, interval obrta nije moguće prikazati jer nisu primjenljivi na rad ove discipline u klasičnoj analizi utilizacije resursa u bolničkoj zaštiti.

5.4.6.3. Fizijatrija i rehabilitacija

Fizijatrija i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti u 2015. godini raspolagale su sa 90 postelja i to Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS sa 60 postelja, a Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici «Prim Dr Abdulah Nakaš» sa 30 postelja.

Prema definiciji bolničkih postelja Eurostata, bolničke postelje u ovoj disciplini spadaju u hronične bolničke postelje.

U 2015. godini fizijatrija i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti (Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS i Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice «Prim Dr Abdulah Nakaš») raspolagale su sa slijedećim kadrom kada su u pitanju zdravstveni radnici¹:

Zdravstveni radnici na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS i Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju „Prim Dr. Abdulah Nakaš“ u 2015. godini

Tabela 72.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim Dr. Abdulah Nakaš“	3	-	-	5	20
Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS	14	3	12	7	39
UKUPNO	17	3	12	12	59

¹ Izvor podataka: Izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova za 2015. god. Obrazac br. 3-21-60

U 2015. godini u oblasti fizijatrije i rehabilitacije u bolničkoj zaštiti ukupno 17 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 90 postelja, pa je prema tome jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 5,29 postelja.

Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je 1,08.

U 2015. godini ukupan broj ispisanih bolesnika kada je u pitanju fizijatrija i rehabilitacija iznosio je 874 što je za 12,20% više u odnosu na prošlu godinu, kada je bilo 779 ispisanih bolesnika. Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS imala je 568 ispisanih bolesnika, što je 0,35% manje u odnosu na prethodnu godinu (570), a Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici «Prim Dr Abdulah Nakaš» imao je 306 i za 33,62% je veći u odnosu na prethodnu godinu kada je zabilježeno 229 ispisanih bolesnika.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS i Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“ u 2015. godini

Tabela 73.

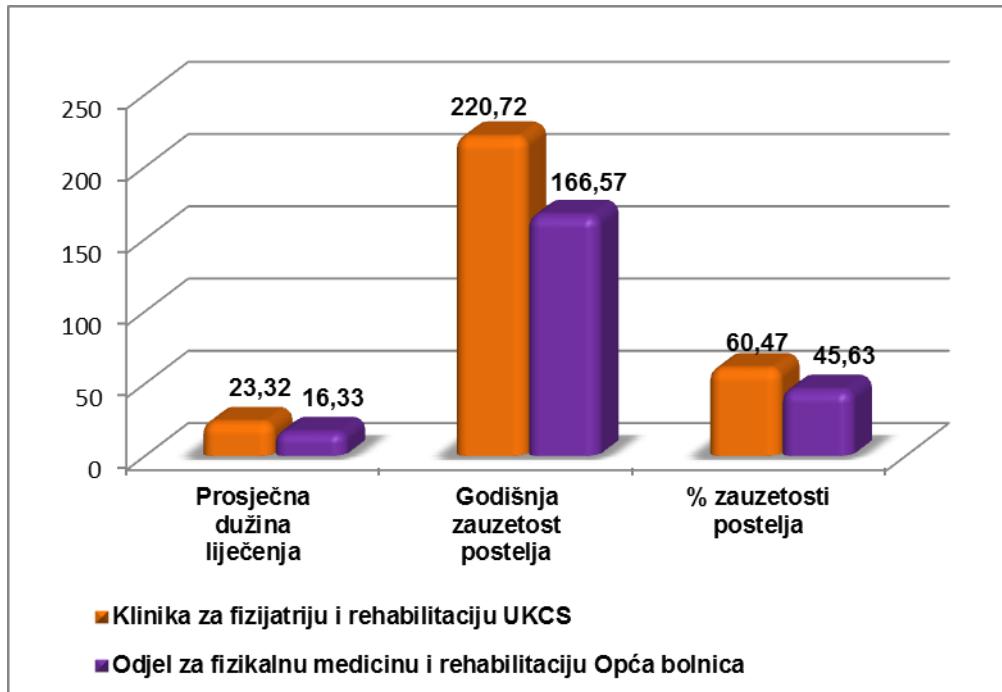
Odjeli/klinike	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS	568	13.243	127,11	23,32	220,72	60,47
Odjel za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim Dr. Abdulah Nakaš“	306	4.997	68,48	16,33	166,57	45,63
Ukupno	874	18.240	195,59	20,87	202,67	55,53

U 2015. godini na klinici i odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju, ostvareno je ukupno 18.240 dana bolničkog liječenja što je za 2,23% manji broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u odnosu na prethodnu godinu (18.656). Od ukupnog broja ostvarenih dana bolničkog liječenja, UKCS je ostvario 13.243, a Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 4.997 dana bolničkog liječenja.

Stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2015. godini Klinike za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS iznosila je (60,47%), a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opća bolnica „Prim Dr Abdulah Nakaš“ bila je niska i iznosila je (45,63%).

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS i Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“ u 2015. godini

Grafikon 69.

¹Izvor: J.U. Zavod za javno zdravstvo KS-Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS

Prosječna dužina liječenja na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS u 2015. godini iznosila je 23,32 dana, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“ 16,33 dana.

Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2015. godini na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS iznosila je 220,72 dana, a na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“ 166,57 dana.

Od ukupnog broja liječenih na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS smrtni ishod liječenja imale su 2 osobe, pa je mortalitet bolnice iznosio (0,35%), dok na Odjelu za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici «Prim Dr Abdulah Nakaš» u toku 2015. godine nisu registrovani umrli tokom liječenja.

5.4.6.4. Onkologija¹

Klinika za onkologiju UKCS u 2015. godini raspolagala je sa 95 postelja i broj postelja je isti u odnosu na prošlu godinu.

Ukupno 18 doktora medicine specijalista zbrinjavalo je 95 onkoloških postelja, pa je jedan tim zbrinjavao 5,28 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VŠS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za onkološke kapacitete iznosio je 1,70.

Zdravstveni radnici na Klinici za onkologiju UKCS u 2015. godini

Tabela 74.

Zdravstvena ustanova	Broj doktora med. specijalista	Broj doktora medicine na specijalizaciji	Broj zdravstvenih radnika sa FZS	Broj VŠS zdravstvenih tehničara	Broj SSS zdravstvenih tehničara
Klinika za onkologiju UKCS	18	2	23	2	31

Broj ispisanih bolesnika u 2015. godini je bio je 3.203 i za 0,96% je manji u odnosu na prošlu godinu (3.234), prosječna dužina liječenja je iznosila 8,12 dana, stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je 74,397%, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 273,64 dana.

Indikatori korištenja bolničke zdravstvene zaštite na Klinici za onkologiju UKCS u 2015. godini²

Tabela 75.

Odjeli/klinike	Broj ispisanih bolesnika	Broj bo dana	Stopa hospit./100.000 stanovnika	Prosječna dužina liječenja	Godišnja zauzetost postelja	% zauzetosti postelja
Klinika za onkologiju UKCS	3.203	25.996	716,79	8,12	273,64	74,97

Izvor: J.U: Zavod za javno zdravstvo KS-Godišnji izvještaj o radu bolničko-stacionarnih ustanova (Obrazac br 3-21-60) na osnovu izvještaja koje dostavljaju bolničke ustanove na području KS

Od ukupnog broja liječenih umro je 81 pacijent, pa je mortalitet bolnice iznosio 2,53%.

¹Evropska Komisija je 03. marta 2011. godine oglasila da je medicinska onkologija uključena među ostale profesionalne kvalifikacije u Evropskoj Uniji i prepoznata kao zasebna medicinska specijalnost (EU) Directiva 2005/36/EC.

5.5. DJELATNOST JAVNOG ZDRAVSTVA

Djelatnost javnog zdravstva obuhvata djelatnost socijalne medicine, organizacije i ekonomike zdravstva, zatim djelatnost epidemiologije, higijene i zdravstvene ekologije, sanitарne mikrobiologije i sanitарne hemije. Zdravstvene usluge iz oblasti javnog zdravstva za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo pruža J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, čija je djelatnost definisana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti.

Pored aktivnosti J.U. Zavod za javno zdravstvo KS koje su prikazane u ovoj Studiji (morbiditet i mortalitet stanovništva, kretanje zaraznih oboljenja, imunizacija, epidemije trovanja hranom, vodosnabdjevanje, zdravstvena ispravnost životnih namirnica, kvalitet zraka, organizacija i djelatnost zdravstvene zaštite, resursi u zdravstvu) posebno mjesto pripada planiranju, organiziranju i provođenju aktivnosti promocije zdravlja i zdravstvenog odgoja stanovništva vezano za zdrave stilove života.

U toku 2015. godine J.U. Zavod za javno zdravstvo KS obilježio je važne datume prema Kalendaru zdravlja Svjetske zdravstvene organizacije. To su: 7. april-Svjetski dan zdravlja, 17. maj-Medunarodni dan sjećanja na preminule od AIDS-a, 31. maj-Svjetski dan nepušenja, 14. juni-Svjetski dan darivanja krvi, Svjetska sedmica dojenja u periodu 1-7. oktobra, Dječija nedjelja u periodu 1-7. oktobra, 16. oktobar Svjetski dan hrane, zatim Mjesec dana borbe protiv alkoholizma i drugih ovisnosti u periodu 15-og novembra do 15-og decembra, 1. decembar Svjetski dan borbe protiv HIV/AIDS-a.

U okviru J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo funkcioniše Savjetovalište za ishranu i poremećaje ishrane. Savjetovalište za ishranu je uključeno u realizaciju programa rada sa pacijentima, utvrđivanju vulnerabilnih populacionih grupa, kao i sagledavanje mjera koje se provode u tretmanu gojaznosti i drugih poremećaja ishrane.

Savjetovalište za ishranu i poremećaje ishrane prati način ishrane i stanje uhranjenosti po svim dobnim skupinama, utvrđuje stanje uhranjenosti po obavljenim dijetetičkim, kliničkim i antropometrijskim mjeranjima. Na osnovu strukture korisnika po zanimanju, dobnim skupinama i utvrđenim dijagnozama, preporučuje dijetalne recepte, planira obroke i zahtjeve u pogledu režima zdrave ishrane i preporučuje dnevne energetske potrebe sa ciljem prevencije oboljenja koja zahtijevaju dodatnu dijetoterapiju. U toku 2015. godine ostvareno je ukupno 2.720 usluga u Savjetovalištu za ishranu i poremećaje ishrane.

5.6. ZDRAVSTVENA DJELATNOST U PRIVATNOM SEKTORU

Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru provodi se na primarnom nivou i sekundarnom nivou zdravstvene zaštite. Zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru na primarnom nivou pruža se putem ordinacija opće medicine i ambulanti za kućnu njegu, zatim putem privatnih apoteka i PZU apoteka i stomatoloških ordinacija, dok se na sekundarnom nivou, zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru pruža putem privatnih specijalističkih ordinacija privatnih zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda i lječilišta i putem laboratorija (medicinsko-biohemski laboratorijske, mikrobiološko-parazitološke laboratorijske i zubotehničke laboratorijske).

Rad privatne prakse, već duži niz godina karakteriše neuvezanost sa javnim sektorom, naročito, u sistemu zdravstveno-statističkog izvještavanja, tako da se nedostavljaju zakonom propisani izvještajni obrasci što utiče na nepotpuni obuhvat podataka vezanih za zdravstveno stanje stanovništva i djelatnost zdravstvene zaštite na području Kantona Sarajevo.

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo na području KS registrovane su slijedeće zdravstvene ustanove u privatnom sektoru:

- **3 ordinacije opće medicine**
- **2 ambulanta za kućnu njegu i liječenje**
- **86 privatnih specijalističkih ordinacija,**
- **38 privatnih zdravstvenih ustanova tipa poliklinike, centra, zavoda i lječilišta (34 poliklinika, 1 centra, 2 zavoda i 1 lječilište)**
- **161 privatna stomatološka ordinacija,**
- **5 stomatoloških poliklinika,**
- **15 zubotehničkih laboratorijskih ustanova,**
- **5 medicinsko-biohemski laboratorijskih ustanova,**
- **1 mikrobiološko-parazitološka laboratorijska ustanova**
- **126 apoteka (privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove-apoteke sa ograncima).**

5.6.1. Apotekarska djelatnost u privatnom sektoru

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo na području Kantona Sarajevo do kraja 2015. godine registrovano je ukupno 126 apoteka u privatnom sektoru koje uključuju privatne apoteke i privatne zdravstvene ustanove apoteke sa ograncima, a što je za 5,00% veći broj apoteka u odnosu na 2014. godinu kada je registrovana 120 apoteka.

Najveći procenat apoteka u privatnom sektoru nalazi se na području 4 općine Grada Sarajeva (90 apoteka ili 71,43%), dok se 36 ili 28,57% apoteka u privatnom sektoru nalazi na području pet izvangradskih općina od kojih je čak 19 ili 15,08% locirano na području općine Ilidža.

Broj apoteka u privatnom sektoru na 100.000 stanovnika Kantona Sarajevo u 2015. godini, pregled prema općinama

Tabela 76.

Općina	Broj apoteka u privatnom sektoru	Broj apoteka/100.000 stanovnika u privatnom sektoru
Centar	27	39,42
Hadžići	7	30,27
Iličići	19	29,87
Ilijaš	4	19,90
Novi Grad	30	23,68
Novo Sarajevo	22	29,79
Stari Grad	11	26,45
Trnovo	-	-
Vogošća	6	22,35
Kanton Sarajevo	126	28,20

5.6.2. Stomatološka zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru

Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo u stomatološkoj zaštiti registrovano je ukupno 156 privatnih stomatoloških ordinacija, zatim jedna (1) privatna stomatološka ordinacija registrovana za djelatnost dječije i preventivne stomatologije, jedna (1) privatna stomatološka ordinacija za djelatnost stomatološke protetike i tri (3) privatne stomatološke ordinacije za djelatnost ortodoncije. Pored privatnih stomatoloških ordinacija na području Kantona Sarajevo registrovano je još: pet (5) stomatoloških poliklinika i 15 privatnih zubotehničkih laboratorijskih radionica.

5.6.3. Specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru

Prema podacima Ministarstva zdravstva KS vanbolnička specijalističko-konsultativna zdravstvena zaštita u privatnom sektoru pružana je u 2015. godini kroz rad 86 privatnih specijalističkih ordinacija i 38 privatnih zdravstvenih ustanova, od čega su: 34 poliklinike, 1 centar, 2 zavoda i 1 lječilište. Podaci o radu zdravstvenih ustanova u privatnom sektoru koje pružaju specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu nisu raspoloživi za analizu obzirom da je obuhvat privatnih specijalističkih ordinacija i privatnih zdravstvenih ustanova koji dostavljaju zakonom obavezne izvještaje o radu i broju zaposlenih J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo izuzetno mali.

7. ZAKLJUČCI

- Kanton Sarajevo je jedan od deset kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, koji zauzima površinu od $1.276,9 \text{ km}^2$ na području devet općina sa relativnom gustinom naseljenosti od 349,95 stanovnika na km^2 . Najveća gustoća naseljenosti stanovništva je na području četiri gradske općine i iznosi 2.195,73 stanovnika na km^2 , dok je gustoća naseljenosti na području drugih pet općina čija površina čini 88,92% ukupne površine Kantona Sarajevo znatno manja i iznosi 119,96 stanovnika na km^2 .
- Demografske promjene na području Kantona Sarajevo ogledaju se u porastu stnovništva dobne skupine 65 i više godina koji u strukturi ukupnog stanovništva čini 16,39%, te se stanovištvo KS nalazi u kategoriji starog stanovništva, a prema biološkom tipu spada u regresivan tip stanovništva gdje je kontingenat potomaka znatno manji od kontingenta predaka.
- Vitalno kretanje stanovništva Kantona Sarajevo i dalje pokazuje nepovoljne trendove. U posljednjih pet godina vrijednosti stope nataliteta pokazuju lagani kontinuirani pad, kao i vrijednosti stope mortaliteta, dok su vrijednosti stope prirodnog priraštaja izrazito nepovoljne sa negativnim trendom u 4 općine (Centar, Stari Grad, Novo Sarajevo i Trnovo).
- Vrijednost stope nataliteta u 2015. godini na području Kantona Sarajevo iznosi 10,25‰, i nalazi se u kategoriji niskog nataliteta (ispod 14,0‰). U Kantonu Sarajevo i dalje se registruju razlike u visini vrijednosti stopa nataliteta između pojedinih općina. Najnižu stopu nataliteta imaju općine: Trnovo (3,95‰), Centar (9,14‰), Stari Grad (9,42‰), Novo Sarajevo (9,53‰) i Novi Grad (9,91‰) dok najveću stopu nataliteta imaju općine: Ilijaš (13,23‰), Ilidža (12,03‰), Vogošća (11,24‰) i Hadžići (11,19‰).
- Vrijednost stope mortaliteta u 2015. godini na području KS iznosi 10,00‰. Mortalitet stanovništva Kantona Sarajevo u posljednjih pet godina ima vrijednost stope općeg mortaliteta nešto iznad 9,00‰, što predstavlja srednje povišenu stopu općeg mortaliteta.
- Također, postoje razlike u visini stope općeg mortaliteta između pojedinih općina. Tako najveću stopu općeg mortaliteta imaju općine: Trnovo (16,21‰), Stari Grad (11,66‰), Centar (11,14‰), Ilijaš (10,54‰), Novo Sarajevo (10,34‰), Ilidža (9,83‰) i Hadžići (9,34‰), dok najnižu

stopu općeg mortaliteta imaju općine Novi Grad (8,96%) i Vogošća (8,45%).

- Prirodni priraštaj stanovništva Kantona Sarajevo je i dalje izrazito nepovoljan sa vrijednošću stope od 0,25% u 2015. godini. U 2015. godini četiri općine na području Kantona Sarajevo imaju negativan prirodni priraštaj stanovništva. Sve četiri općine su sa negativnim prirodnim priraštajem iz prethodno posmatranog perioda: Trnovo (-12,26%), Stari Grad (-2,24%), Centar (-2,00%) i Novo Sarajevo (-0,81%). Općine: Vogošća (2,79%), Ilijaš (2,69%), Iličići (3,98%), Hadžići (1,85%), i Novi Grad (0,95%) imaju prirodni priraštaj čija je vrijednost stope znatno ispod granice nepovoljnog prirodnog priraštaja od 5,00%.
- Vitalni index kao koeficijent prirodnog kretanja stanovništva Kantona Sarajevo i u 2015. godini kao i u posljednjih pet godina ima vrijednost iznad jedan, odnosno iznosi 1,02, što ukazuje da je broj živorođenih skoro jednak broju umrlih uz neznatno povećanje stanovništva mehaničkim kretanjem, odnosno migarcijama stanovništva.
- Vrijednost stope dojenačke smrtnosti je 6,98% u 2015. godini i nalazi se u kategoriji vrlo niskog dojenačkog mortaliteta.
- Opći i specifični morbiditet koji je registrovan u ambulantno-polikliničkoj djelatnosti primarne zdravstvene zaštite predstavljaju indikatore za ocjenu zdravstvenog stanja stanovništva. Kod oboljenja stanovništva u 2015. godini registrirana je promjena u redoslijedu pet vodećih oboljenja kao i učešće dva hroničnog oboljenja u redoslijedu vodećih oboljenja (hipertenzivna oboljenja diabetes mellitus).
- U 2015. godini broj oboljenja stanovništva Kantona Sarajevo registrovanih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti je 520.196 i manji je za 7,26% u odnosu na 2014. godinu kada je registrovano 560.894 oboljenja. Analizom morbiditeta registrovanog po Organizacionim jedinicama domova zdravlja u Kantonu Sarajevo, utvrđeno je da došlo do poboljšanja u ažuriranju podataka u vezi sa registracijom morbiditeta, koje je sada adekvatno.
- Vodeće oboljenje registrovano kod djece i omladine 0-18 godina života su akutne infekcije gornjih respiratornih puteva sa značajnim procentom u strukturi svih oboljenja registrovanih kod ovih populacionih skupina.
- Redosljed vodećih oboljenja kod populacione skupine 19-64 godine života karakteriše učešće 2 hronična oboljenja (hypertenzivna oboljenja, diabetes mellitus).

- **Među pet vodećih oboljenja registrovanih kod populacione skupine 65 i više godina života karakterišu 3 hronična oboljenja (hipertenzivna oboljenja, diabetes mellitus i drugi endokrini i metabolički poremećaji).**
- **Od ukupnog broja registrovanih oboljenja udio 10 vodećih hroničnih masovnih nezaraznih bolesti u 2015. godini iznosio je (23,62%).**
- **U 2015. godini registrovano je ukupno 56.962 hipertenzivna oboljenja ($I_{10} - I_{15}$) i bilježimo pad broja oboljelih na 10.000 stanovnika sa stopom od 1.274,74 u odnosu na prethodnu godinu kada je stopa iznosila 1.426,10.**
- **Ukupan broj registrovanih oboljenja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti kada je u pitanju diabetes mellitus ($E_{10}-E_{14}$) iznosio je 15.239, a broj oboljenja na 10.000 stanovnika iznosio je 341,03 i bilježimo pad u odnosu na prethodnu godinu kada je broj oboljenja na 10.000 stanovnika iznosio 370,80.**
- **Ukupan broj registrovanih malignih oboljenja Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima i povredama utvrđenim u službi porodične medicine-primarne zdravstvene zaštite (obrazac br. 3-02-60) za 2015. godinu iznosio je 3.383, a neoplazme dojke C_{50} su kao i prethodnih godina zauzimale prvo mjesto među malignim neoplazmama po broju registrovanih oboljenja/na 100.000 stanovnika sa stopom od 167,62 gdje također bilježimo pad u odnosu na prethodnu godinu kada je broj registrovanih oboljenja na 100.000 stanovnika iznosio 175,79.**
- **Neurotski sa stresom povezani i somatski poremećaji u 2015. godini imali su značajan udio u index-u strukture poremećaja mentalnog zdravlja kod stanovništva Kantona Sarajevo i činili su (37,71%) registrovanih poremećaja mentalnog zdravlja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti.**
- **Podaci u bazi podataka na osnovu jedinstvenog registracijskog obrasca liječenih ovisnika/ Pompidou obrasca nisu bili dostupni za 2014. godinu, jer je softversko rješenje baze u kvaru te nije moguće pristupiti istoj.**
- **Prema Izvještaju o oboljenjima i stanjima utvrđenim u službi porodične/obiteljske medicine-primarne zdravstvene zaštite u toku 2015. godine, registrovano je 49 slučajeva u kategoriji sindroma zlostavljanja–odnosno lošeg postupka (T_{74}). Od ukupnog broja registrovanih slučajeva 89,80% je registrovano kod djece u dobroj skupini od 7 do 14 godina.**
- **U zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru na području Kantona Sarajevo prema prijavama poroda u 2015. godini ukupno je registrovano 4.756 poroda od čega 4.527 ili (95,19%) kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.**

- **Udio registrovanih poroda kod žena sa mjestom prebivališta van Kantona Sarajevo u ukupnom broju obavljenih poroda iznosio je (4,81%).**
- Prema dobnoj strukturi majki najveći broj živorođenih 1.618 ili (35,30%) u odnosu na ukupan broj živorođenih koji je iznosio 4.584 registrovan je kod žena u dobnoj skupini od 30 do 34 godine, a zatim u dobnoj skupini od 25 do 29 godina 1.508 živorođenih sa udjelom u ukupnom broju živorođenih od (32,90%).
- Uočava se trend pomijeranja rađanja ka mlađim dobnim skupinama.
- Od ukupno 4.527 obavljenih poroda u 2015. godini, (29,28%) su završeni carskim rezom (sectio caesarea). Stopa poroda dovršenih carskim rezom u 2015. godini bila je izrazito visoka i iznosila je 290,14 na 1.000 živorođenih.
- U javnom sektoru u 2015. godini broj registrovanih prekida trudnoće na osnovu prijava o prekidu trudnoće dostavljenih J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u javnim ustanovama iznosio je 608 od čega 569 ili (93,59%) prekida trudnoće kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.
- Broj registrovanih prekida trudnoće u zdravstvenim ustanovama u privatnom sektoru koje pružaju usluge iz oblasti ginekologije, a koje dostavljaju izvještaje J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u 2015. godini je bio 175 od čega 165 ili (94,29%) kod žena sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo.
- Prema dostavljenim podacima iz javnog i privatnog sektora ukupan broj pobačaja kada su u pitanju žene sa prebivalištem na području Kantona Sarajevo iznosio je 734, pa je stopa pobačaja na 1.000 živorođenih u 2015. godini iznosila 160,12.
- Najveći broj žena kojima je urađen medicinski pobačaj u 2015. godini, njih 64 ili (33,68%) ima dvoje živorodene djece.
- Stanje oralnog zdravlja stanovništva Kantona Sarajevo prema podacima iz javnog sektora ne bilježi značajnije promjene u odnosu na prethodni period. Unutar populacionih skupina od 0-6 godina i 7-18 godina zubni karijes je bio vodeće oboljenje. Unutar dobne skupine od 19 i više godina u 2015. godini vodeće oboljenje je oboljenja zubne pulpe i periapikalnog tkiva, kao i prethodne godine.

- U odnosu na ukupno registrovani karijes, udio zubnog karijesa u populacionoj skupini od 0-6 godina činio je 5,74%, u skupini od 7-18 godina činio je 35,65%, a u populacionoj skupini 19 i više godina činio je čak 58,61%.
- U javnom sektoru u 2015. godini na području Kantona Sarajevo zaštita oralnog zdravlja pružala se na 64 punkta od čega 2 punkta na Stomatološkom fakultetu sa klinikama, sa ukupno 185 stomatoloških stolica od čega 84 stomatološke stolice na Stomatološkom fakultetu sa klinikama. Ukupan broj stomatoloških timova u javnom sektoru iznosio je 224 i isti je kao prethodne godine.
- Broj posjeta po jednom timu u stomatološkoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru iznosio je 1.698, a prosječan dnevni broj posjeta po jednom timu iznosio je 6,41 posjeta. Obavljeno je 5.755 ciljanih serijskih pregleda što je za 4,15% manje u odnosu na prethodnu godinu kada je obavljeno 6.004 ciljanih serijskih pregleda.
- U primarnoj zdravstvenoj zaštiti na području Kantona Sarajevo u 2015. godini procenat registrovanih povreda stanovništva Kantona Sarajevo u strukturi svih registrovanih oboljenja, stanja i povreda i dalje je manji od 2,00% (1,92%), a opća stopa traumatizma stanovništva Kantona Sarajevo iznosi 2,24% što ne predstavlja značajniju razliku u odnosu na vrijednost stope traumatizma u prethodnoj godini (2,37%).
- U strukturi svih registrovanih povreda u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, kao i prethodnih godina posmatranja, najčešće su zastupljene povrede u kući (39,54%) i povrede na drugim mjestima (29,53%), a najveći broj povreda registrovan je kod radno-aktivnog stanovništva (39,02%) i kod školske djece 7-14 godina života (36,25%), dok su kod ostalih dobnih skupina povrede registrovane u znatno nižem procentu.
- Prema podacima MUP-a Kantona Sarajevo u 2015. godini broj registrovanih saobraćajnih nezgoda je povećan za 4,56% u odnosu na 2014. godinu, dok je broj registrovanih saobraćajnih nezgoda izazvanih u alkoholisanom stanju manji za 20,94%.
- Broj registrovanih povrijeđenih lica u saobraćajnim nezgodama je za 1,94% viši u odnosu na prethodnu godinu, dok je broj poginulih lica u saobraćajnim nezgodama za 21,05% manji u odnosu na 2014.godinu.

- Najveći broj saobraćajnih nezgoda u 2015. godini registrovan je na području općina: Centar (22,30%), Novi Grad (21,17%), Iličići (18,55%) i Novo Sarajevo (16,37%), dok je najmanji broj saobraćajnih nezgoda registrovan na području općina: Trnovo (0,56%), Ilijaš (3,37%) i Hadžići (2,73%).
- Tokom 2015. godine na području Kantona Sarajevo prijavljeno je 6.045 slučajeva obolijevanja od 30 zaraznih bolesti obaveznih prijavi, što je za 20,46% veći broj prijavljenih zaraznih oboljenja u odnosu na prethodnu godinu kada je bilo 5.018 prijavljenih zaraznih oboljenja. Razlog smanjenja broja prijava je ažurnije prijavljivanje novootkrivenih slučajeva obolijevanja od Varicellae (Pljuskavice).
- Najveća stopa morbiditeta od zaraznih bolesti na području Kantona Sarajevo zabilježena je u općini Iličići, dok je najmanja stopa morbiditeta registrovana u općini Trnovo.
- Među deset vodećih zaraznih bolesti obaveznih prijavi, Enterocolitis acuta predstavlja najčešću zaraznu bolest čiji je broj u 2015. godini iznosio 1.746 i za 62,11% je veći nego u 2014. godini kada je bilo 1.077 oboljelih.
- U 2015. godini ukupno su prijavljene 3 sumnje na trovanje hranom od čega je jedna prijavljena kao epidemija.
- Na osnovu mjesecnih izvještaja iz GAK-a UKC Sarajevo, Opće bolnice „Prim.dr Abdulah Nakaš“, predškolskih i školskih dispanzera JU „Dom zdravlja“ Kantona Sarajevo o broju i vrsti vakcina djece uzrasta od 0 do 18 godina, napravljen je godišnji izvještaj koji je prema sačinjenom planu Zavoda za javno zdravstvo Kantona Sarajevo i preporukama WHO, a koji se odnosi na potreban – zadovoljavajući procenat procjepljenosti djece kako bi se stvorio kolektivni imunitet (kod opravdano ili neopravdano nevakcinisane djece ne bi došlo do pojave neke vakcinopreventabilne bolesti), konstatacija je da je procenat pokrivenosti djece u primoimunizaciji i revakcinaciji nije zadovoljavajući.
- Osnovni razlog za nedostatan procenat pokrivenosti pojedinim vrstama vakcina prema uzrastu treba tražiti u nezainteresiranosti kako roditelja tako i djece školskog uzrasta, te jakoj antivakcinalnoj kampanji koja se, već niz godina, provodi na području Kantona Sarajevo.

- **Javna vodoopskrba na području Kantona Sarajevo organizovana je preko četiri vodoopskrbna sistema kojim upravljaju komunalna društva. Centralnim sistemom vodosnabdijevanja obuhvaćeno je 96,37% stanovnika, ostali dio, 3,63% stanovništva, snabdijeva se vodom za piće iz drugih objekata (lokalni vodovodi, bušeni ili kopani bunari, pumpe itd.).**
- **Internu kontrolu kvaliteta Sarajevskog gradskog vodovoda vrši laboratorija "KJKP Sarajevskog vodovoda" sa odgovarajućom opremom i stručnim osobljem. Eksternu kontinuiranu kontrolu sirove vode izvorišta-četiri bunara Sokolović kolonija i monitoring kvaliteta pitke vode iz distributivne mreže gradskog vodovoda vrši J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo u saradnji sa Ministarstvom zdravstva Kantona Sarajevo. Sirove vode izvorišta zahvaćenih za vodoopskrbu ispituju se ili po programu nacionalnog monitoringa površinskih i podzemnih voda ili po programima interne kontrole komunalnih društava koji upravljaju vodovodima. Eksternu kontrolu kvaliteta vode za piće iz lokalnih vodovoda vrši J.U. Zavod za javno zdravstvo KS jedanput mjesečno.**
- **U 2015. godini konstatovana je mikrobiološka kontaminacija kod 2,76%, a fizičko-hemijska neispravnost kod 1,98% ukupno uzetih uzoraka vode. Najveći broj od 1,79% neispravnih uzoraka utvrđen je iz lokalnih vodovodnih sistema što je manje u odnosu na 2014. godinu kada je taj procenat iznosi 2,10%.**
- **Oko 78,00% stanovništva na urbanom području Kantona Sarajevo služi se kanalizacionim sistemom za prikupljanje otpadnih voda, a eliminacija otpadnih voda putem septičkih jama vrši se kod 22,00% stanovnika.**
- **Tokom 2015. godine, kada je u pitanju zagađenost zraka, analizom dobivenih rezultata za gornju i donju granicu ocjenjivanja utvrđeno je da na svim stanicama koncentracije PM₁₀ prekoračuju gornju granicu ocjenjivanja, sve satne vrijednosti za azot dioksid prekoračuju broj dozvoljenih prekoračenja za satne vrijednosti, a da prosječne dnevne vrijednosti koncentracije sumpor dioksida prekoračuju broj dozvoljenih prekoračenja u toku godine na stanicama Otoka i Mobilna.**
- **Iz naprijed navedenih podataka zaključujemo da je zdravlje stanovništva Kantona Sarajevo ugroženo tokom čitave godine jer je došlo do porasta prosječnih vrijednosti polutananta u zraku na području Kantona Sarajevo.**

- Prema podacima kojima raspolaže J.U. Zavod za javno zdravstvo KS u 2015. godini urađeno je ukupno 40.809 analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica u zdravstvenim i drugim ustanova koje dostavljaju izvještaje zakonom propisne, a to su: Veterinarski fakultet-Higijena životnih namirnica i J.U. Zavod za javno zdravstvo KS. Od ukupnog broja urađenih analiza u ovim ustanovama 52,19% životnih namirnica su bile iz proizvodnje, a 47,81% životnih namirnica iz prometa.
- Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost životnih namirnica 3,14% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti. Od mikrobioloških analiza životnih namirnica na zdravstvenu ispravnost nije odgovaralo 3,74% analiza, a od hemijskih analiza životnih namirnica na zdravstvenu ispravnost nije odgovaralo 4,31% urađenih analiza.
- U 2015. godini u Kantonu Sarajevo urađeno je u navedenim ustanovama ukupno 613 analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe, od čega su 77,49% bile iz proizvodnje, a 22,51% su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost predmeta opće upotrebe 2,77% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.
- Također, u navedenim ustanovama urađeno je ukupno 87 analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu, od čega su 63,22% bile iz proizvodnje, a 36,78% su bile iz prometa. Od ukupnog broja analiza na zdravstvenu ispravnost sredstava za ličnu higijenu 2,29% nisu odgovarale zdravstvenoj ispravnosti.
- Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost organizovana je i provodi se na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou zdravstvene zaštite u javnom i privatnom sektoru.
- U 2015. godini u javnom sektoru zdravstvene zaštite radilo je ukupno 7.616 zaposlenika, što je za 0,59% manji broj zaposlenih u odnosu na prethodnu godinu (7.661 zaposlenik).
- Ukupano broj zaposlenih zdravstvenih radnika u 2015. godini u Kantonu Sarajevo je za 2,87% manji (5.455) u odnosu na broj zaposlenih zdravstvenih radnika u javnom sektoru u prethodnoj godini (5.606). Također, broj zdravstvenih saradnika je manji za 4,08% (141) u odnosu na prethodnu godinu (147), dok je broj administrativno-tehničkog osoblja povećan za 5,87% (2.020) u odnosu na prethodnu godinu (1.908).

- Od ukupnog broja zaposlenih doktora medicine nešto manje od 60,00% doktora medicine zaposleni su u bolničkoj i specijalističko-konsultativnoj bolničkoj zdravstvenoj zaštiti (815 ili 57,23%), dok je nešto manje od 40,00% doktora medicine zaposleno u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdrasvtenoj zaštiti (567 ili 39,82%).
- U komparaciji sa podacima iz baze podataka SZO „Zdravlje za sve“ (WHO/EUROPEAN HFA database 2013. godina) broj doktora medicine na 100.000 stanovnika KS je iznad vrijednosti istog indikatora za EU Region, a broj doktora stomatologije i broj magistara farmacije na 100.000 stanovnika KS je ispod vrijednosti ovog indikatora za EU Region, dok je broj zdravstvenih tehničara na 100.000 stanovnika KS veći od vrijednosti ovog indikatora za EU Region i približava se vrijednosti ovog indikatora za EU.
- Zdravstvena politika u Kantonu Sarajevo opredijeljena je za razvoj i implementaciju koncepta primarne zdravstvene zaštite bazirane na porodičnoj medicini kroz Strateški plan razvoja zdravstva u Federaciji BiH za period od 2008-2018. godina, Strategiju za razvoj primarne zdravstvene zaštite u Federaciji BiH i kroz mnogobrojne projekte koji se implementiraju sa nivoa Federacije BiH (Osnovno zdravstvo, CARDS, FAMI, HSEP, itd.).
- Zdravstvenu djelatnost u porodičnoj medicini u JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo u 2015. godini pružalo je 195 radnih timova na 77 punktova.
- Od ukupno 195 doktora medicine koji su pružali zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo u porodičnoj medicini u 2015. godini, 51,35% su specijalisti porodične medicine, 13,84% su doktori medicine specijalisti sa PAT-om, 20,51% su doktori medicine sa PAT-om, a 2,05% su doktori medicine na specijalizaciji iz porodične medicine.
- U 2015. godini u primarnoj zdravstvenoj zaštiti smanjen je broj posjeta po doktoru medicine prosječno godišnje za 2,03% u odnosu na prethodnu godinu, posebno u pneumoftiziološkoj službi (za 9,38%), zatim u službi za zdravstvenu zaštitu školske djece i omladine 7-18 godina (za 5,51%), u hitnoj medicinskoj pomoći (za 5,21%) i u porodičnoj medicini (za 2,03%).

- **Procenat kućnih posjeta doktora medicine (9,11%) i zdravstvenih tehničara (15,56%) u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u 2015. godini je neznatno niži u odnosu na procenat kućnih posjeta doktora medicine (9,74%) i zdravstvenih tehničara (16,10%) u prethodnoj godini.**
- **Broj sistematskih i kontrolnih pregleda poslije sistematskih pregleda po doktoru medicine prosječno godišnje u primarnoj zdravstvenoj zaštiti je smanjen za 3,37% u odnosu na prethodnu godinu, izuzev u službi za zdravstvenu zaštitu djece 7-18 godina, gdje je urađeno za 29,67% više sistematskih pregleda po jednom doktoru medicine u odnosu na prethodnu godinu.**
- **Procenat upućenih u laboratoriju u odnosu na broj prvi posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u 2015. godini (50,69%) je neznatno niži u odnosu na procenat upućenih u laboratoriju u odnosu na broj prvi posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (52,30%) u prethodnoj godini.**
- **Procenat upućenih specijalisti u odnosu na broj prvi posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti i dalje je visok i u 2015. godini iznosi 89,29% svih prvi posjeta i skoro je identičan procentu upućenih specijalisti u odnosu na broj prvi posjeta u ordinaciji kod doktora medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u prethodnoj godini (90,85%), najvjerojatnije zbog neadekvatne evidencije, odnosno evidentira se broj uputnica za specijalista, a ne broj pacijenata upućenih specijalisti.**
- **Pri JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo funkcionišu i CBR-ovi za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju i Centri za mentalno zdravlje kao koncept zdravstvene zaštite u zajednici. U Centrima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju struktura radnih timova nije zadovoljavajuća u odnosu na strukturu radnih timova koju su definisani u Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugoveranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo ("Službene novine KS" br.37/09) i Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH ("Službene novine Federacija BiH" br. 82/14) u segmentu koji se odnosi na zdravstvene tehničare VŠS i zdravstvene saradnike (socijalni radnici i defektolozi) koji su nedostatni u ukupnom broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije, dok su zdravstveni tehničari SSS zastupljeni u znatno većem broju u odnosu na broj doktora medicine specijalista fizikalne medicine i rehabilitacije.**

Jedan radni tim osigurava usluge za 27.928 stanovnika Kantona Sarajevo. Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u prosjeku iznosi 3.300 posjeta, odnosno 12,89 posjeta dnevno, dok je broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje 1.385 posjeta ili 5,40 posjeta dnevno.

- Također, Centri za mentalno zdravlje nemaju strukturu radnih timova koja je utvrđena u Odluci o utvrđivanju većeg obima zdravstvenih prava, kao i osnovama, kriterijima i mjerilima za ugovaranje po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja sa zdravstvenim ustanovama sa područja Kantona Sarajevo i Naredbi o standardima i normativima zdravstvene zaštite iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u Federaciji BiH. Jedan radni tim osigurava usluge za 49.650 stanovnika Kantona Sarajevo. Broj posjeta po jednom doktoru medicine godišnje u prosjeku iznosi 2.992 posjete, odnosno 11,68 posjeta dnevno, dok je broj posjeta po jednom zdravstvenom tehničaru godišnje 2.127 posjeta ili 8,30 posjeta dnevno.
- Apotekarska djelatnost u Kantonu Sarajevo obavlja se kroz rad Javne ustanove "Apoteke Sarajevo" i kroz djelatnost apoteka u privatnom sektoru (126 privatnih apoteka i privatnih zdravstvenih ustanova-apoteka).
- JU "Apoteke Sarajevo" raspolaže sa 41 apotekom na području 9 općina Kantona Sarajevo, od kojih su 22 samostalne apoteke, 18 su ogrank apoteke i 1 je depo apoteke u općini Trnovo, a apotekarska djelatnost pružana je od strane 131 magistra farmacije, od čega su samo 2,29% specijalisti i 115 farmaceutskih tehničara SSS.
- U 2015. godini u javnom sektoru izdato je ukupno za 6,87% više recepata (1.583.184) u odnosu na prethodnu godinu (1.481.344 recepata/lijeka), što iznosi 3,54 recepta po stanovniku. U ručnoj prodaji u JU "Apoteke Sarajevo" u 2015. godini registrovano je ukupno za 14,05% više izdatih lijekova u ručnoj prodaji (581.503) u odnosu na prethodnu godinu (509.862 prodata lijeka) ili 1,30 lijekova po stanovniku, što znači da svaki stanovnik Kantona Sarajevo, pored lijekova izdatih na recept, kupuje još jedan lijek u javnom sektoru bilo da se radi o gotovom ili magistralnom lijeku.
- Djelatnost vanbolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurava OJ Specijalističko-konsultativne djelatnosti JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo i zavodi za zdravstvenu zaštitu određenih populacionih skupina.

- **Vanbolničku specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu u javnom sektoru u 2015. godini pružala su 93 doktora medicine specijalista, te je na jednog doktora medicine specijalistu u vanbolničkoj zdravstvenoj zaštiti dolazilo u prosjeku 4.804 stanovnika Kantona Sarajevo.**
- **Broj posjeta i u vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru smanjen je za 2,29% u odnosu na prethodnu godinu, a broj posjeta po doktoru medicine prosječno godišnje u vanbolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru iznosio je 4.264 posjete, odnosno 16,65 posjeta po doktoru medicine dnevno.**
- **Djelatnost bolničke specijalističko-konsultativne zdravstvene zaštite u javnom sektoru osigurana je od strane Univerzitetskog kliničkog centra Sarajevo i Opće bolnice "Prim. dr Abdullah Nakaš".**
- **Broj posjeta i u bolničkoj specijalističko-konsultativnoj zdravstvenoj zaštiti u javnom sektoru povećan je za 1,35% u odnosu na prethodnu godinu.**
- **Ukupni posteljni kapaciteti zdravstvenih ustanova koje su pružale bolničku zdravstvenu zaštitu stanovništvu Kantona Sarajevo i stanovništvu Federacije BiH koje je gravitiralo Univerzitetskom kliničkom centru Sarajevo u 2015. godini je iznosio 2.215 postelja ili 4,95 postelja na 1.000 stanovnika Kantona Sarajevo i smanjen je za 3,44% u odnosu na ukupan posteljni kapacitet u Kantonu Sarajevo u 2014. godini (2.294 postelje).**
- **Pored standardnih postelja UKCS je raspolagao sa 80 postelja za potrebe dnevnog tretmana pacijenata (Dnevna bolnica pri Psihijatrijskoj klinici UKCS) i sa 52 funkcionalne postelje (39 postelja Klinika za hemodijalizu i 13 postelja na punktu za hemodijalizu na Ilidži), a Zavod za bolesti ovisnosti KS raspolagao je sa 30 postelja za potrebe dnevnog tretmana pacijenata.**
- **Broj bolničkih postelja na 100.000 stanovnika u Kantonu Sarajevo (520,25/100.000 stanovnika za 2013. godinu) neznatno je niži od vrijednosti ovog indikatora za EU (527,43/100.000 stanovnika za 2013. godinu).**

- **Ukupan broj ispisanih bolesnika u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti u 2015. godini u Kantonu Sarajevo je za 3,45% manji (56.578) od ukupnog broja ispisanih bolesnika u prethodnoj godini (58.600), pa je stopa hospitalizacije na 100 stanovnika iznosila 12,66%, a ukupan broj dana bolničkog liječenja je smanjen za 5,94% (505.171) u odnosu na prethodnu godinu (537.063), te je prosječna dužina liječenja bila 8,93 dana, a godišnja zauzetost postelja 228,07 dana, odnosno procenat dnevne zauzetosti postelja 62,48%.**
- **U strukturi ukupnih posteljnih kapaciteta u bolničkim ustanovama u Kantonu Sarajevo u 2015. godini, kao i prethodnih godina najveći procenat pripadao je hirurškim posteljama (36,12%), zatim internističkim posteljama (26,77%) i neuropsihijatrijskim posteljama (12,78%), dok su pedijatrijske postelje bile zastupljene sa 7,22%, ginekološko-akušerske postelje sa 7,58%, a bolničke postelje za potrebe drugih medicinskih disciplina činile su 9,53% u strukturi ukupnog posteljnog kapaciteta bolničkih ustanova u Kantonu Sarajevo.**
- **U 2015. godini klinike i odjeli bolničkih ustanova za hirurške discipline na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 4,98% manje postelja (800) u odnosu na prethodnu godinu (842 postelje). Hirurške klinike UKCS raspolagale su sa 6,05% manje postelja u odnosu na prethodnu godinu (694 bolničke postelje), dok je Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ raspolagala, kao i prethodne godine sa 148 bolničkih postelja za potrebe hirurških odjela.**
- **U 2015. godini na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u Kantonu Sarajevo na jednog doktor medicine specijalistu hirurških disciplina je bilo 4,44 hirurških bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,51 hirurška bolnička postelja. U UKCS jedan doktor medicine specijalista hirurških disciplina je zbrinjavao 4,20 hirurških bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,43 hirurška bolnička postelja, dok je u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“ jedan doktor medicine specijalista hirurških disciplina zbrinjavao 5,92 hirurške bolničke postelje, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku je bila 1,92 hirurške bolničke postelje.**

- Broj ostvarenih dana bolničkog liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u KS smanjen je za 4,05% u odnosu na prethodnu godinu, ali bez značajnije razlike u vrijednosti stope hospitalizacije, dok je prosječna dužina liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za hirurške discipline u KS iznosila 8,15 dana.
- Procenat dnevne zauzetosti svih posteljnih kapaciteta u KS za hirurške discipline bio je nizak i iznosio je 58,26%, dok je za UKCS iznosio 61,08%, a za Opću bolnicu „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 45,83%. Klinike za maksilofacijalnu hirurgiju, bolesti uha nosa i grla, torakalnu hirurgiju i rekonstruktivnu i plastičnu hirurgiju imale su vrijednost ovog indikatora koja je znatno veća od vrijednosti istog indikatora za UKCS, ali koja je ostvarena na račun većeg broja dana liječenja, izuzev Klinike za maksilofacijalnu hirurgiju. Klinika za očne bolesti, Klinika za dječiju hirurgiju i Klinika za kardiohirurgiju imale su znatno nižu vrijednost dnevne zauzetosti postelja u odnosu na prosječnu vrijenost ovog indikatora za UKCS.
- Broj hirurških operacija u bolničkim ustanovama u KS u 2015. godini je smanjen za 4,90% u odnosu na prethodnu godinu. U UKCS je izvršeno manje operacija za 3,57% (15.807) u odnosu na prethodnu godinu (16.393 hirurških operacija), dok je u Općoj bolnici „Prim dr Abdulah Nakaš“ izvršeno manje operacija za 9,56% (4.211) u odnosu na prethodnu godinu (4.656 operacija).
- U 2015. godini klinike i odjeli bolničkih ustanova za internističke discipline na području Kantona Sarajevo raspolagale su sa 3,62% manje postelja (586) u odnosu na prethodnu godinu (608 postelja). Klinike za internističke discipline UKCS raspolagale su sa 4,07% manje postelja (518) u odnosu na prethodnu godinu (540 bolničkih postelja), dok je Opća bolnica „Prim. dr Abdulah Nakaš“ raspolagala, kao i prethodne godine sa 68 bolničkih postelja za potrebe odjela za internu medicinu.
- U 2015. godini na klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 3,31 bolnička postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,41 internistička bolnička postelja.

U UKCS na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 3,12 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,35 internističkih bolničkih postelja, dok je u Općoj bolnici „Prim. dr Abdulah Nakaš“ na jednog doktora medicine specijalistu bilo 6,18 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku je bila 2,06 internističkih bolničkih postelja.

- **Ukupan broj ispisanih bolesnika (13.446) i stopa hospitalizacije (3,01) za sve klinike i odjele u bolničkim ustanovama za internističke discipline na području Kantona Sarajevo u 2015. godini bila je skoro identična broju ispisanih bolesnika (13.382) i potpuno identična stopi hospitalizacije (3,01) u prethodnoj godini.**
- U 2015. godini broj ostvarenih dana bolničkog liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo je bio manji za 9,18% (139.611) u odnosu na prethodnu godinu (153.717). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, UKCS je ostvario 128.174, a Opća bolnica „Prim. dr Abdualh Nakaš“ 11.174 dana bolničkog liječenja.
- Prosječna dužina liječenja na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo je iznosila 10,38 dana. Na klinikama za internističke discipline UKCS prosječna dužina liječenja iznosila je 10,23 dana, a na odjelu za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ iznosila je 12,51 dan. Najdužu prosječnu dužinu liječenja u UKCS imale su: Klinika za vaskularne bolesti, Klinika za dermatovenerologiju i Klinika za nefrologiju, dok su najkraću prosječnu dužinu liječenja imale: Klinika za nuklearnu medicinu, Klinika za gastroenterohepatologiju i Klinika za hemodializu.
- Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama i odjelima bolničkih ustanova za internističke discipline u Kantonu Sarajevo je iznosila 65,27%. U UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta na svim klinikama za internističke discipline je znosio 67,79%, a na odjelima za internu medicinu Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ je iznosio 46,08%. Najveći procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta za potrebe internističkih disciplina UKCS imale su: Klinika za plućne bolesti „Podhrastovi“ i Klinika za vaskularne bolesti, ali koja je ostvarena na račun većeg broja dana liječenje, dok su najnižu stopu zauzetosti imale: Klinika za nuklearnu medicinu, Klinika za hemodializu (29,81%) i Klinika za infektivne bolesti (55,18%).

- **Bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti psihijatrije na području Kantona Sarajevo u 2015. godini** raspolagala je ukupno sa 8,72% manje postelja (157) u odnosu na prethodnu godinu (172 bolničke postelje), od čega je Psihijatrijska klinika UKCS raspolagala sa 77 postelja, što je za 16,30% manje postelja u odnosu na prethodnu godinu, Psihijatrijska bolnica Kantona Sarajevo sa 70 postelja i Zavod za bolesti ovisnosti KS sa 10 postelja. Pored standardnih postelja, bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti psihijatrije je raspolagala sa još 110 bolničkih postelja za potrebe dnevnih bolnica i to 80 postelja za Dnevnu bolnicu Psihijatrijske klinike UKCS i 30 postelja za Dnevnu bolnicu Zavoda za bolesti ovisnosti Kantona Sarajevo.
- U 2015. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 3,92 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,08 psihijatrijskih bolničkih postelja. U UKCS na Psihijatrijskoj klinici na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 4,27 bolničkih postelja, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,10 psihijatrijska bolnička postelja, u Psihijatrijskoj bolnici KS na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 5,38 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku je bila 1,37 psihijatrijskih bolničkih postelja, dok je u Zavodu za bolesti ovisnosti na jednog doktora medicine specijalistu bila 1,11 bolničkih postelja, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku je bila 0,40 psihijatrijskih bolničkih postelja.
- **Ukupan broj ispisanih bolesnika u svim bolničim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije na području Kantona Sarajevo u 2015. godini** je bio manji za 17,22% (1.302) u odnosu na prethodnu godinu (1.573 ispisana bolesnika). Broj ispisanih bolesnika sa Psihijatrijske klinike UKCS iznosio je 606, za Psihijatrijsku bolnicu KS 592, a za Zavod za bolesti ovisnosti 104 ispisana bolesnika, dok je stopa hospitalizacije za sve bolničke ustanove za djelatnost iz oblasti psihijatrije na 100 stanovnika bila nešto niža (0,29) u odnosu na stopu hospitalizacije u prethodnoj godini (0,35).
- U 2015. godini broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo je bila za 6,12% manja (47.170) u odnosu na prethodnu godinu (50.247 dana bolničkog liječenja). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana Psihijatrijska klinika UKCS je ostvarila 26.181 dana bolničkog liječenja, Psihijatrijska

bolnica KS 18.770 dana bolničkog liječenja, a Zavod za bolesti ovisnosti 2.219 dana bolničkog liječenja.

- Prosječna dužina liječenja u svim bolničkim ustanova za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo bila je znatno veća (36,23 dana) u odnosu na prethodnu godinu (31,94 dana). Na Psihijatrijskoj klinici UKCS prosječna dužina liječenja iznosila je čak 43,20 dana, na Psihijatrijskoj bolnici KS 31,71 dan, a u Zavodu za bolesti ovisnosti 21,34 dana.
- Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti psihijatrije u Kantonu Sarajevo je iznosila 82,31%. Na Psihijatrijskoj klinici UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta je znosio 93,15% na račun znatno većeg broja dana liječenja, na Psihijatrijskoj bolnici KS je bila 73,46% i u Zavodu za bolesti ovisnosti 60,79%.
- Bolnička zdravstvena zaštita za djelatnost iz oblasti neurologije na području Kantona Sarajevo u 2015. godini je raspolagala ukupno sa 126 bolničkih postelja kao i prethodne godine, od čega je Neurološka klinika UKCS raspolagala sa 102 postelje, a odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ sa 24 postelje.
- U 2015. godini u bolničkoj zdravstvenoj zaštiti za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 4,34 bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,80 neuroloških bolničkih postelja. U UKCS na Neurološkoj klinici na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 4,63 bolničke postelje, dok je na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku bila 1,70 neuroloških bolničkih postelja, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ na jednog doktora medicine specijalistu je bilo 3,42 bolničke postelje, a na jednog zdravstvenog tehničara (SSS, VŠS i VSS) u prosjeku su bile 2,40 neuroloških bolničkih postelja.
- Ukupan broj ispisanih bolesnika u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije na području Kantona Sarajevo u 2015. godini je bio manji za 2,87% (2.569) u odnosu na prethodnu godinu (2.645). Broj ispisanih bolesnika sa Neurološke klinike UKCS je iznosio 2.250, a sa odjela za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 319 ispisanih bolesnika.

- Stopa hospitalizacije za sve bolničke ustanove za djelatnost iz oblasti neurologije na 100 stanovnika je iznosila 0,57, što je skoro identično vrijednosti stope hospitalizacije u prethodnoj godini (0,54). Stopa hospitalizacije na 100 stanovnika za Neurološku kliniku UKCS i odjela za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ je potpuno identična stopi hospitalizacije u prethodnoj godini.
- Broj ostvarenih dana bolničkog liječenja u 2015. godini u svim bolničkim ustanova za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo je za 3,15% manji (32.784) u odnosu na prethodnu godinu (32.784). Od ukupnog broja ostvarenih bo dana, Neurološka klinika UKCS je ostvarila 27.943 dana bolničkog liječenja, a odjel za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 3.806 dana bolničkog liječenja.
- Prosječna dužina liječenja u svim bolničkim ustanova za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo je skoro identična (12,36 dana) u odnosu na prosječnu dužinu liječenja u prethodnoj godini (12,39 dana). Na Neurološkoj klinici UKCS prosječna dužina liječenja je iznosila 12,42 dana, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 11,93 dana.
- Procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta u svim bolničkim ustanovama za djelatnost iz oblasti neurologije u Kantonu Sarajevo je iznosila 69,03%. Na Neurološkoj klinici UKCS procenat zauzetosti posteljnih kapaciteta je znosio 75,06%, a na odjelu za neuropsihijatriju Opće bolnice „Prim. dr Abdulah Nakaš“ 43,45%.
- Klinika za ginekologiju i akušerstvo UKCS i Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr. Abdulah Nakaš» u 2015. godini raspolagali su sa 168 postelja, od čega Klinika za ginekologiju i akušerstvo UKCS sa 128 postelja, a Odjel za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr. Abdulah Nakaš« sa 40 postelja.
- U toku 2015. godine na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS urađeno je 1.932 operativna zahvata, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr. Abdulah Nakaš» urađeno je 733 operativnih zahvata.
- Broj ispisanih bolesnika u 2015. godini na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS iznosio je 6.297, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice «Prim Dr Abdulah Nakaš» broj ispisanih bolesnika iznosio je 1.966.

- Prosječna dužina liječenja na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS u 2015. godini iznosila je 3,52 dana, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr Abdulah Nakaš» prosječna dužina liječenja je iznosila 3,75 dana.
- Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS u 2015. godini bila je niska i iznosila je 47,42%, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr Abdulah Nakaš» Sarajevo prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je 50,49%.
- Prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta u 2015. godini na Klinici za ginekologiju i akušerstvo UKCS iznosio je 173,09 dana, a na Odjelu za ginekologiju i akušerstvo Opće bolnice »Prim Dr Abdulah Nakaš» prosječan broj dana godišnje zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio je 184,28 dana.
- U 2015. godini u oblasti ginekologije i akušerstva u bolničkoj zaštiti jedan doktor medicine specijalist zbrinjavao je 4,7 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/zdravstvenih tehničara SSS, VSS i VSS po zauzetoj bolničkoj postelji za sve posteljne kapacitete unutar ove discipline iznosio je 1,33.
- Bolničku zaštitu na području Kantona Sarajevo u oblasti pedijatrije pružala je Pedijatrijska klinika UKCS, koja je u 2015. godini raspolaga sa 160 postelja.
- Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta na Pedijatrijskoj klinici UKCS u 2015. godini iznosila je (61,25%), a prosječna dužina liječenja iznosila 6,85 dana, dok je prosječan broj dana zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosio 223,55 dana.
- U 2015. godini ukupno 39 doktora medicine specijalista zbrinjavali su 160 pedijatrijskih postelja, pa je jedan doktor medicine specijalista zbrinjavao 4,10 postelja. Prosječan broj medicinskih sestara/ zdravstvenih tehničara SSS, VSS i VS po zauzetoj bolničkoj postelji za pedijatrijske kapacitete iznosio je 1,16.
- Klinika za anesteziju i reanimaciju UKCS u 2015. godini raspolagala je sa 19 postelja, imala je 696 ispisanih bolesnika koji su ostvarili 4.319 bolničkih dana liječenja. Prosječna stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (62,28%), prosječna dužina liječenja iznosila je 6,21 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 227,32 dana.

- Na području Kantona Sarajevo u stacionarnom segmentu bolničke urgentne medicine u 2015. godini sa bolničkim opservacionim posteljama raspolagala je Klinika urgentne medicne UKCS. Klinika je raspolagala sa 7 bolničkih opservacionih postelja.
- Fizijatrija i rehabilitacija u bolničkoj zaštiti u 2015. godini raspolagala je sa 90 postelja i to Klinika za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS sa 60 postelja, a Odjel za fizičku medicinu i rehabilitaciju u Općoj bolnici «Prim Dr Abdulah Nakaš» sa 30 postelja.
- U 2015. godini unutar ove discipline ostvareno je 18.240 dana bolničkog liječenja od čega na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS 13.243, a na Odjelu za fizičku medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“ 4.997 dana bolničkog liječenja.
- Stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta Klinike za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS u 2015. godini iznosila je (60,47%), a na Odjelu za fizičku medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim Dr Abdulah Nakaš“ bila je niska i iznosila je (45,63%).
- Prosječna dužina liječenja u 2015. godini na Klinici za fizijatriju i rehabilitaciju UKCS iznosila je 23,32 dana, a na Odjelu za fizičku medicinu i rehabilitaciju Opće bolnice „Prim dr Abdulah Nakaš“ 16,33 dana.
- Klinika za onkologiju UKCS u 2015. godini raspolagala je sa 95 postelja. Broj ispisanih bolesnika u 2015. godini je bio je 3.203, stopa zauzetosti posteljnih kapaciteta iznosila je (74,97%), prosječna dužina liječenja je iznosila 8,12 dana, a godišnja zauzetost posteljnih kapaciteta iznosila je 273,64 dana.
- Zdravstvenu djelatnost iz oblasti javnog zdravstva za potrebe stanovništva Kantona Sarajevo je pružao J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, čija je djelatnost definisana Zakonom o zdravstvenoj zaštiti i kroz rad službi socijalne medicine sa organizacijom zdravstva i zdravstvenom informatikom, epidemiologije, higijene i zdravstvene ekologije, sanitарne mikrobiologije i sanitарne hemije. Pored aktivnosti koje su prikazane u ovoj Studiji (vitalno kretanje stanovništva, morbiditet i mortalitet stanovništva, kretanje zaraznih oboljenja, imunizacija, epidemije trovanja hranom, vodosnabdjevanje, zdravstvena ispravnost životnih namirnica, kvalitet zraka, resursi u zdravstvu, organizacija zdravstva i djelatnost zdravstvene zaštite) u J.U. Zavod za javno zdravstvo KS posebno mjesto pripada planiranju, organiziranju i provođenju aktivnosti promocije zdravlja i zdravstvenog odgoja

stanovništva vezano za zdrave stilove života, uključujući i obilježavanje važnih datuma prema Kalendaru zdravlja Svjetske zdravstvene organizacije.

- U okviru J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo funkcioniše VCCT centar (centar za dobrovoljno, anonimno, povjerljivo savjetovanje) u koji se tokom 2015. godine javilo 904 osobe kojima su pružene usluge savjetovanja i testiranja na HIV/AIDS.
- Također, u okviru J.U. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo funkcioniše Savjetovalište za ishranu i poremećaje ishrane koje, između ostalog, prati kvalitet ishrane i navike u ishrani stanovništva.
- Na području Kantona Sarajevo zdravstvena djelatnost u privatnom sektoru ima dobro razvijenu mrežu zdravstvenih ustanova, posebno na nivou sekundarne zdravstvene zaštite, zatim stomatološke zdravstvene zaštite i apotekarske djelatnosti. Prema podacima Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo na području KS su registrovane: 3 ordinacije opće medicine, 2 ambulanta za kućnu njegu i liječenje, 86 privatnih specijalističkih ordinacija, 38 privatnih zdravstvenih ustanova tipa poliklinike (34), centra (1), zavoda (2) i lječilišta (1), 161 privatna stomatološka ordinacija, 5 stomatoloških poliklinika, 15 zubotehničkih laboratorijskih radionica, 5 medicinsko-biohemijskih laboratorijskih radionica, 1 mikrobiološko-parazitološka laboratorijska radionica i 126 privatnih apoteka i privatnih zdravstvenih ustanova-apoteka.
- Rad privatne prakse karakteriše i dalje neuvezanost sa javnim sektorom, naročito, u sistemu zdravstveno-statističkog izvještavanja. Izrazito mali broj zdravstvenih ustanova u privatnom sektoru dostavlja zakonom propisane izvještajne obrasce i time utiče na nepotpuni obuhvat podataka vezanih za zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvenu djelatnost u Kantonu Sarajevo.

8. PREPORUKE

- 1. Kontinuirani trend nepovoljnog vitalnog kretanja stanovništva Kantona Sarajevo zahtijeva što efikasnije intersektoralne aktivnosti za primjenu mjera definisanih u Strategiji smanjenja nepovoljnih demografskih tokova na području Kantona Sarajevo.**
- 2. U narednom periodu potrebno je sačiniti dugoročne programe prevencije hipertenzivnih oboljenja i diabetes mellitus-a, te intenzivirati preventivne intervencije na svim nivoima zdravstvene zaštite, a posebno u segmentu kontrole faktora rizika kada su u pitanju hronične masovne nezarazne bolesti.**
- 3. Potrebno je sačiniti zdravstveno-odgojni program za zaštitu oralnog zdravlja za predškolsku djecu, te pokrenuti preventivne programe za zaštitu oralnog zdravlja za školsku djecu i omladinu.**
- 4. Potrebno je izraditi dugoročni program prevencije zloupotrebe droga za područje Kantona Sarajevo, kao i standarde kvalitete vezane za rad u oblasti prevencije zloupotrebe droga.**
- 5. U narednom periodu treba postići veći procenat i primoimunizacije i revakcinacije kako bi za svaku vakcinopreventabilnu bolest za koju postoji zakonska obaveza imunizacije, bio stvoren dovoljan stepen kolektivnog imuniteta, da ne bi dolazilo do pojave i/ili širenja bilo koje vakcinopreventabilne bolesti.**
- 6. Neophodno je kontinuirano i aktivno raditi na edukaciji i promociji značaja obavezne imunizacije djece od 0 do 18 godina života, uz učešće svih relevantnih stručnjaka koji su uključeni u proces imunizacije na području Kantona Sarajevo.**
- 7. Potrebna je izrada i usvajanje Pravilnika o zdravstvenoj ispravnosti vode za kupanje i rekreaciju, što je neophodno radi zaštite zdravlja kupača, kao i jasnog definisanja vezano za obaveze i odgovornosti o zdravstvenoj ispravnosti vode za kupanje.**
- 8. Donošenjem nove Odluke o zaštiti izvorišta vode za piće u Sarajevskom polju značajno bi se smanjile posljedice narušavanja ekosistema, kvaliteta i kvantiteta vode za piće na Kantonu Sarajevo.**

- 9. Neophodna je kontinuirana aktivnost svih nadležnih institucija i subjekata koji su uključeni u provedbu Plana interventnih mjera za slučajeve prekomjernog zagađenja zraka u KS, a koja će voditi efikasnijoj koordinaciji i realizaciji u cilju zaustavljanja dalnjeg zagađenja na području Kantona.**
- 10. Poželjno bi bilo i instaliranje display-a i na području Otoke koja prema pokazateljima bilježi najveće zagađenje već godinama u gradu.**
- 11. Potrebno je uspostaviti snažnije mehanizme zagovaranja za što urgentniju reviziju zdravstveno-statističkog sistema izvještavanja u FBiH, u cilju dobivanja realne osnove sa setom adekvatnih podataka koji su preduslov za politiku zdravstva i planiranje zdravstvene zaštite i na području Kantona Sarajevo.**
- 12. Neophodno je izvršiti sveobuhvatnu analizu privatnog sektora u zdravstvenoj zaštiti na području Kantona Sarajevo, kada je u pitanju kada, prostor i oprema.**
- 13. Potrebno je što hitnije uspostaviti mehanizme vezane za pravovremeno i adekvatno zdravstveno–statističko izvještavanje kada je u pitanju javni i privatni sektor, uključujući i uvođenje obavezne edukacije o zdravstveno–statističkom izvještavanju za zdravstvene radnike kako u javnom tako i u privatnom sektoru na području Kantona Sarajevo.**
- 14. Nastaviti razvoj porodične medicine na području Kantona Sarajevo u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, usvojenim strateškim dokumentima na nivou Federacije BiH te u skladu sa projektima koji se implementiraju sa nivoa Ministarstva zdravstva Federacije BiH uključujući i dodatnu edukaciju zdravstvenih radnika koji rade u porodičnoj medicini.**
- 15. Evidentan nedostatak doktora medicine specijalista porodične medicine i starosna struktura doktora medicine i specijalista opće medicine ukazuju na neophodnost dalje postdiplomske stručne edukacije doktora medicine, odnosno specijalizacija iz porodične medicine.**
- 16. Potrebno je otvoriti dijalog unutar bolničke zdravstvene zaštite kada je u pitanju planiranje posteljnog fonda i racionalizacija segmenta bolničke zaštite.**